GAZİKÜLTÜR

GAZİANTEP
İNANÇ ATLASI

GAZİANTEP
İNANÇ ATLASI

BÜYÜKŞEHİR
GAZİANTEP
GAZİANTEP BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ

Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları - 58

Gazikültür Yayınları
ISBN: 978-625-7518-14-7

Tepebaşı Mh. Prof. Dr. Metin Sözen Cd. No: 8
27010 Şahinbey / GAZİANTEP
Tlf: +90 (342) 241 44 00
E-mail: info@gazikulturas.com

Koordinasyon: M. Hakan TANRIÖVER

Editör: Prof. Dr. Halil İbrahim YAKAR

Fotoğraf ve Grafik:
Sertaç Bil. Eğt. İlt. Org. San. ve Tic. Ltd. Şti.
sertac@sertac.com.tr - www.sertac.com.tr

Baskı:
e-yayın

Gaziantep - 2022

Bu içerik Marka Belgesi altında telif hakları ile korunmaktadır.
Kaynak gösterilmesi, bağlantı verilmesi ve yayıncının/müellifinin/yazarının adı ile unvanının aynı şekilde belirtilmesi şartı ile kısmen alıntı ve aktarma yapılabilir.
Bu şartlar yerine getirildiğinde ayrıca izin almaya gerek yoktur.
Ancak içeriğin tamamı kullanılacaksa GAZİKÜLTÜR'den kesinlikle yazılı izin alınması gerekmektedir.

GAZİKÜLTÜR

İçindekiler

Takdim **7**
Giriş **9**

GAZİANTEP EVLİYALARI VE TÜRBELERİ

Şuaybzade Ali Akif Efendi Türbesi 12
Hacı Baba (Hacı Hamza) Türbesi 14
İmam Gazali Türbesi 16
Narlı Ziyaret (Polat Dede Gözükızıl Mehmet Baba) 20
Aydın Baba 22
Hz. Yuşa 24
Pir Sefa Türbesi 28
Karaçomak Türbesi 30
Burç Türbesi 34
Kasım Dede Türbesi 36
Şıh Mehmet Türbesi 38
Ahmet Baba Türbesi 40
Zülfü Siyah Türbesi 42
Memik Dede Türbesi 44
Seyyid Nesimi Türbesi 48
Ali Dede Özü Türbesi 50
Ali Baba Ziyareti 52
Sa'd Bin Ebu Vakkas (Seydi Vakkas) Türbesi 54
İbrahim Baba Türbesi 58
Kesikbaş Türbesi 60
Ökkeşiye (Ökkaşe) Türbesi 62
Hacı Hamza Türbesi (Hacı Baba Türbesi) 64
Gafur Baba Türbesi 66
Muhammed Esad Efendi Türbesi 68
Uluyatır Türbesi 70
Salkım Şıh İmam Türbesi 72
Salkım Şıh Fatma Türbesi 74
Karababa Türbesi 76
Hacı Kureşy Türbesi (Sait Kureyş Türbesi) 78
Seyyid Kureyş Türbesi 80
Davut Ejder (Dülük Baba) 82
Değirmenli/Derman Dede 84
Beledi Mehmet 86
Sam Şeyhi Türbesi 88
Şeyh Feyzullah 92
Karadede 94

Şeyh Fethullah 96
Şahveli 100
Kurban Baba 104
Üryan Baba 106
Semah Dede 108
Kara Kabir - Kara Baba 110
Düşük Dede 112
Bişirici - Beşinci 114

GAZİANTEP CAMİ, MESCİT VE GAYRİ MÜSLİM YAPILARI

Ağa Camii 120
Ahmet Çelebi Camii 122
Ayşebacı Camii 124
Alaüddevle Camii 126
Alaybey Camii 128
Ali Neccar Camii 130
Bostancı Camii 132
Boyacı Camii 134
Çınarlı Camii 136
Eyüpoğlu Camii 138
Hacı Nasır Camii 140
Hacı Veli Camii 142
Handan Bey Camii 144
Hüseyin Paşa Camii 146
Kabasakal Camii 148
Karagöz Camii 150
Karatarla Camii 152
Kesikbaş Camii 154
Nuri Mehmet Paşa Camii 156
Ömer Şeyh Camii 158
Ömeriye Camii 160
Kurtuluş Camii / Saint Mary Kilisesi 162
Şahveli Camii 164
Şirvani Camii 166
Tahtani Camii 168
Tekke Camii (Mevlevihane) 170
Alaüddevle Mescidi 172
Pişirici Mescidi 174
Mezarlıklar 176
Gaziantep Sinagogu 178
Aziz Bedros Ermeni Katolik Kilisesi (Ömer Ersoy Kültür Merkezi) 180
Fransisken Manastırı (Fransız Saint Joseph Okulu-Latin Okulu) 182
Kendirli Katolik Kilisesi 184
Burç Köyü Camii 186
Dülük Köyü Camii 188
Sam Köyü Camii 190
Nizip Pazar Camii / Çarşı Camii / Merkez Camii 192
Fevkani / Yukarı Camii / Molla Ahmet Camii 196
Nizip Saha Camii 198
Nizip Şeyhler Camii 200
Sekili / Orul Köyü Camii 202
Nizip Aşağı Cami 204
Yukarı Cami 206

Tahtanî / Leylek Camii /
Aşağı Oba Camii 207
Oğuzeli Orta Cami 208
Oğuzeli Çaybaşı Köyü Camii 210
Nizip Fevkani Kilisesi 212

GÜNÜMÜZDE MEVCUT OLMAYAN CAMİ, MESCİD VE TÜRBELER

Abbürrezzak Mescidi 216
Abdüsselam Mescidi 216
Acemoğlu Mescidi 216
Alaybey Ahmet Mescidi 217
Behramiye Mescidi 217
Çörçöp Mescidi 217
Bekirbey Mescidi 218
Burhan Mescidi 218
Çırçır Mescidi 218
Çukur Mescidi 219
Develü Mescidi 219
Eblehan Mescidi 219
Ehlicefa Mahallesi Mescidi 220
Emir Ağa Mescidi 220
Hacı Eset Mescidi 220
Emir Hoca Mescidi 221
Ferhadiye Camii Ve Medresesi 221
Akyol Camii 222
Fethiye Medresesi Camii 222
Fırfırı Mescidi 223
Fışfış Kasteli Mahallesi Mescidi 223
Gerciğinoğlu İbrahim Mescidi 223
Hacı Ahmet Mescidi
(Çukur Mahallesindeki) 224
Hacı Ahmet Mescidi
(Eblehan Sokaktaki) 224
Hacı İsa Mescidi 224
Hamza Fakih Mescidi 225
Hayık Baba Mescidi 225
Hüsameddin Mescidi 225
İbnikör Mescidi 226
Kabasakal Camii 226
Kamer Hatun Mescidi 226
Kanber Mescidi 227
Kara Fakih Mescidi 227
Karakabir Mescidi 227
Karakuyu Mescidi 228
Kastel Mescidi 228
Kayıkçıoğlu Mescidi 228
Kaya Mescidi 229
Keçehane Camii 229
Mağara Mescidi 229
Keyvan Bey Mescidi 230
Kızılca Mescidi
(Kayacık Mahallesindeki) 230
Kazancı Mescidi 230
Kozanlı Mahallesi Mescidi
(Mağara Sokaktaki) 231
Kuşçu Mescidi 231
Kurtgözü Sokağı Mescidi 231
Küçük Tabakhane Mescidi 232

Mağaracık Mescidi
(Senginakkaş Mahallesindeki) 232
Mahkemetüssûk Mescidi 233
Mehmet Bey Mescidi 233
Oba Mescidi 233
Mezarlıklar 234
Molla Ali Mescidi 234
Milo Ahmet Mescidi 234
Migre Mescidi 235
Molla Halil Oğlu Mescidi 235
Molla Kasım Mescidi 235
Musullu (Şafii Ali Efendi) Camii 236
Musullu Mescidi 236
Mustafa Dede Mescidi 237
Nakip Mescidi 237
Namazgâh 237
Nakkaş Kasım Mescidi 238
Nesip Bey Mescidi 238
Nur Ali Mescidi 238
Nuri Bey Mescidi 239
Pazaryeri Mescidi 239
Sengitavil Mescidi 239
Reyhan Mescidi 240
Saçaklı Mescidi 240
Şabaniye Mescidi 240
Şaban Dede Mescidi 241
Şekeroğlu Mescidi 241
Şarkiyan Mahallesi Mescidi 241
Tabakhane Camii 242
Tevbe Mahallesi Mescidi 242
Aydî Baba Tekkesi 242
Yılanlı Mescidi 243
Zeki Bey Sokağı Mescidi 243
İhlasiye Zaviyesi 243
Bostancı Camii Türbesi 244
Çepni Tekkesi 244
Döne Hatun Türbesi 245
Emin Dede Zaviyesi Ve Mescidi 245
İmam Gazzali Türbesi 246
Kamacı Baba Tekkesi 247
Kamoğlu Baba Türbesi 248
Naib Baba Tekkesi 248
Recep Dede Tekkesi 249
Semahdede Türbesi 249
Salihiye Türbesi 250
Şeyh Muslihiddin Zaviyesi 250
Şeyh Salman Tekkesi 251
Şahveli Dergâhı 251
Şeyhcan Nakşibendî Tekkesi,
Türbesi 252
Şeyhcan Tekkesi 253
Şeyh Şaban Türbesi 254
Pişirici Türbesi 254
Sefer Paşa Türbesi 254
Salihiye Türbesi 255
Yuf Baba Türbesi 255

Takdim

İnsanları topluluk hâline getiren, bu topluluklardan toplum ve milletleri inşa eden bağların başında insanların ortak hafızasında yer etmiş hikâyeler gelir. Toplumsal bağlar hikâyeler aracılığıyla kuşaklar boyunca aktarılır. Bu ortak hikâyelerin anlatımına bakıldığında mutlaka içerisinde inanç unsurunun temel bir noktada olduğu görülecektir. Bu inanç unsurlarının başında ise sahabeler, evliyalar, dervişler gibi toplum tarafından muhabbet beslenilen kişiler gelmektedir. Özellikle de Anadolu'da adım adım bu muhabbetin izlerini görmek mümkündür.

Anadolu'nun Türkleşme ve İslamlaşma süreci hemen hemen aynı anda gerçekleşmiştir. Bu yüzden Anadolu'nun birçok yöresinde ibadethaneler ile birlikte sahabe efendilerimizin, evliyaların ve alperen dervişlerin kabirleri, türbeleri ve makamları bulunur. Anadolu insanı İslamlaşma sürecinin kahramanlarının hatırasını yaşatmak için pek çok yerde türbe ve makamlar inşa etmiş, bu mübarek zatlara karşı hürmetini daima muhafaza etmiştir. Bu hatıralar yüzyıllar boyunca halkın hafızasında canlılığını korumuş, ziyaret yerleri manevi hayatın dinamiklerini şekillendirmede önemli işlevler üstlenmiştir. Bu ziyaretlerde türbe/makam kimin adınaysa onun ismi şefaatçi tutularak dua ve dileklerde bulunulmuş, birçok kişi başına gelen hayırlı işleri bu dua ve dileklere bağlamıştır.

Türk-İslam medeniyetinin esas unsurlarından birisi de hoşgörüdür. Bu hoşgörü sayesinde sadece Müslümanlar değil gayrimüslimler de inançlarını serbest bir şekilde yaşayabilmişlerdir. Gönül coğrafyamızı oluşturan Balkanlar, Kafkasya, Orta Asya, Afrika ve nihayetinde Anadolu topraklarında Türk-İslam medeniyetinin hoşgörüsü hala toplumların hafızasındadır. Somut bir kavram olan inanç, bu hoşgörü sayesinde somutlaşmış ve ibadethanelerde kendisini göstermiştir. İnsanlar arasında tahammülün azaldığı bugünlerde bu anlayışın yeniden gündeme alınmasına büyük ihtiyaç vardır. Bu hoşgörü ikliminin en çok hissedildiği yerlerden birisi de Gaziantep'tir.

Gaziantep konumu itibarıyla doğudan batıya, güneyden kuzeye hareket eden toplulukların geçiş noktasında olmuştur. Mezopotamya'nın batıya ve Anadolu'ya açılan kapısı olan "Antep" yöresi dinî yapılar yönüyle de oldukça zengindir. Çünkü tarih boyunca büyük dinlerin hemen hepsi bu yörede izler bırakmıştır. Nihayet İslam ordularının bölgeye ulaşmasıyla yörenin İslam'la teşrif olma süreci başlar. İşte bu sürecin en önemli kahramanları toplum tarafından kabul görmüş, vefat ettiklerinde hatıralarda yaşamaları için onlara türbeler inşa edilmiş, kimi durumlarda ise inanış gereği makamlar yapılarak bu hatıralar sahiplenilmiştir. Her durumda gerçek olan bir şey var ki o da birçok Anadolu beldesi gibi Gaziantep'in de dört bir yanında türbeler ve makamların çokluğudur. Şehir merkezinden tutun da ücra kırsal bölgelere varıncaya dek coğrafyanın dört bir yanında bu ziyaretlere rastlanabilir.

Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Gazikültür tarafından yayınlanan bu önemli çalışmada, Gaziantep sınırları içerisinde bulunan camii, mescit, gayrimüslim yapıları ile birlikte mübarek zatların türbe, kabir, makam ve ziyaretleri ele alınmıştır. Ayrıca varlığı bilinen fakat günümüze ulaşamayan yapılar bu kitapta bir araya getirilmiştir. Bu yönüyle çalışma Gaziantep'in inanç atlasını ortaya koymaktadır.

Fatma ŞAHİN
Gaziantep Büyükşehir
Belediye Başkanı

Giriş

Her şehir, üzerine kurulu olduğu coğrafyanın eseridir. Coğrafya ve tarihin yoğurduğu ve şekillendirdiği şehirler sadece insanların toplandığı, bir arada yaşadığı mekânlar değildir. Şehirlilik aynı zamanda kültürel dinamiklerin devamlılığını sağlar. Kültürel dinamiklerin başında da dinî hayat gelir. Bu manada, Gaziantep dinî hayat yönünden tarih boyunca büyük çeşitlilik arz etmiştir. Hristiyanlığın Ortodoks, Katolik ve Protestan mezheplerinin yanı sıra Gaziantep'te yaşayan Yahudi cemaati ve Gaziantep Havrası bunun en önemli örneğidir. Şehir en büyük gelişimini ise Müslüman hâkimiyetinden sonra yaşamıştır.

Hz. Ömer devrinde bölgeye ulaşan İslam orduları bölgenin fethedilmesinin zeminini hazırlamıştır. Takip eden asırlarda İslamlaşma sürecinde Horasan erenlerinin şehre gelişi, akabinde şehirde faaliyet gösteren Halveti, Bektaşi, Rıfai, Kadiri ve Mevlevi tarikatları; başta Gaziantep olmak üzere bölgenin manevi açıdan zenginleşmesine katkı sağlamışlardır.

Gaziantep'in manevi büyüklerinin hatırası Gazianteplîler tarafından asırlar boyunca yaşatılmıştır. Menkıbeler kulaktan kulağa yayılırken şehrin manevi iklimini şekillendiren evliyaullah ve ehlullahın hatırasına inşa edilen türbe ve makamlar halkın teveccüh gösterdiği yerler olmuştur. Gaziantep halk kültüründe makam ve türbeleri ziyaret etmenin önemli bir yeri vardır. Cuma günü başta olmak üzere dinî günlerde bu ziyaretgâhlar halkın yoğun olarak ilgi gösterdiği yerler olarak dikkat çekmiştir. Buralarda adaklar adanır, kurbanlar kesilir ve ihtiyaç sahiplerine sadakalar dağıtılır. Fatiha ve Yasinler okunur, dualar edilir.

Anadolu'da faaliyet gösteren Rıfailik, Mevlevilik, Halvetilik, Kadirilik gibi tarikatların hemen hepsinin Gaziantep'te dergâhı vardı. Ayrıca şehir medrese, kütüphane ve zaviyeleriyle İslam kültürünün derinlemesine yaşandığı bir beldeydi. Öyle ki Bedrettin Ayni, Antep için "Küçük Buhara" nitelemesinde bulunurken bu özelliğine burgu yapmaktaydı. Gaziantep gerçekten de dinî

hayat ve ilimler bakımından Anadolu'nun Buhara'sı denebilecek zenginlikteydi. Bu medrese, dergâh ve kütüphanelerin büyük kısmı ne yazık ki günümüze ulaşamamıştır. Tespit edilebilenlere çalışmanın içinde yer verilmiştir. Bugüne ulaşanlar içinde en önemli yapı Mevlevihane'dir. Günümüzde Tekke Camii olarak hizmet eden yapı Mevleviliğin Anadolu'nun güneyindeki en önemli temsilcilerindendir. Mevlevihane'nin semahhanesi ise bugün Şirvani Camii olarak hizmettedir.

Tarikatların tekke ve dergâhları günümüze ulaşamamış olsa da mensuplarının kabir ve türbelerine Gaziantep'in her yerinde rast gelinmektedir. Kurban Baba ve Aydın Baba gibi Bektaşi büyükleri, bir Rıfai olan Hacı Hamza, Halveti olan Şahveli Hazretleri, Kadiri meşayihinden Muhammed Esad Efendi bunlara örnektir. Antepliler din büyüklerine her zaman saygı göstermiş, onların hatıralarını yaşatmak adına kabirlerini korumuş, türbe inşa ederek buraları ziyaret etmiştir.

Gaziantep'te tüm Osmanlı coğrafyasında olduğu gibi Müslümanlar ve Hıristiyan, Yahudi barış ve huzur içinde yaşamışlardır. Osmanlılar Hıristiyan ve Yahudilerin inançlarını yaşamaları hususunda büyük bir anlayış ve hoşgörü göstermişlerdir. Saint Mary Ortodoks Kilisesi, Aziz Bedros Ermeni Katolik Kilisesi, Kendirli Latin Katolik Kilisesi ve Antep Yahudi Cemaati'nin ibadet ettiği Antep Havrası bu inanç serbestisinin kanıtıdır.

"Gaziantep İnanç Atlası" çalışması Gaziantep il merkezinin yanı sıra köy ve ilçeleri de içeren oldukça kapsayıcı bir çalışmadır. Bu çalışmayla Gaziantep yöresinde bulunan dinî yapılar kayıt altına alınmış, fotoğraflanmış, bu yapıların mimari özelliklerinin yanı sıra tarihine de değinilmiştir. Ayrıca türbede/makamda yatan kişilerle ilgili halk arasında anlatılan menkıbeler de derlenerek kayda geçirilmiştir.

Çalışmamızda sadece İslam eserleri değil Hristiyan ve Yahudi dinî yapılarına da yer verilmektedir. Bununla birlikte günümüzde mevcut olmayan ancak tarihî kayıtlarda varlığı tespit edilebilmiş cami, mescit, türbe, mezar, zaviye gibi dinî yapılarla ilgili bilgiler de verilmiştir.

GAZİANTEP
EVLİYALARI VE TÜRBELERİ

Şuaybzade Ali Akif Efendi Türbesi

Yeri: Gaziantep Şahinbey İlçesi, Şahveli Camii'nde

Antepli Şuaypzade Hacı Emin Efendi'nin oğlu olan Ali Akif Efendi, 1822 yılında doğmuş ve 1905 yılında vefat etmiştir. Ali Akif Efendi ilk tahsilini Şeyh Fethullah Cami Medresesi'nde yapmış daha sonraları kendi çabası ile ilim tahsiline devam etmiştir. Kilisli Şeyh Hacı Abdullah Sermest Efendi, Antep'i ziyareti esnasında, o sırada 28 yaşında olan Şuaypzade Ali Akif Efendi'nin kıymet ve kabiliyetini keşfederek, ona Nakşi halifeliğini vermiştir. Bütün zahiri ve batını ilimlerin dışında tıbba dair araştırmalar ve incelemeler yaparak halk hekimi olmuştur. Hangi yiyeceklerin hangi hastalıklara şifa olduğunu anlatan kendi kaleminden bir de kitabı bulunmaktadır. Hattat, mücellit ve tezhip ustası olmakla beraber aynı zamanda şairdir. Yaşamı boyunca birçok keramet gösteren Şeyh Şuaypzade Ali Akif Efendi, ölümünden bir gün önce Şehreküstü'deki

mezarlığı dolaşmış, şu an türbesinin bulunduğu yere gelip oturarak, safalı yermiş diyerek gömüleceği yeri işaret etmiştir. Anteplilerce çok sevilen Şuaypzade Ali Akif Efendi, 83 yaşında hakka yürümüş ve cenazesinde ender görülen bir kalabalık hazır bulunmuştur. Mezarı, üstü kubbe ile örtülü kare planlı türbe içinde yer almaktadır. Avluya girişte ve türbe kapısının üzerinde olmak üzere iki adet kitabe bulunmaktadır. Türbeyi Cuma günü kadınlar, Pazar günü erkekler ziyaret etmektedir (Güzelbey, 1990: 107). Türbe, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Koruma Uygulama Denetim Büro Daire Başkanlığı (KUDEB) tarafından 2017 yılında restore edilmiştir.

Hacı Baba (Hacı Hamza) Türbesi

Yeri: Gaziantep Şehitkamil İlçesi, Mithatpaşa Mahallesi, Arpaçay Sokak'ta.

Hacıbaba Türbesi Karşıyaka'da Zeugma Mozaik Müzesi'nin kuzeyindeki tepededir. Türbenin etrafı bir zamanlar mezarlarla çevriliymiş. Antep savunmasında yıkılan türbe, bir süre harap kaldıktan sonra tekrar halk tarafından onarılmıştır. Aslen Gaziantepli olan Hacı Baba'nın ne zaman doğduğu ve öldüğü kesin olarak bilinmemektedir. Göstermiş olduğu kerametlere ilişkin birçok rivayet olmasına rağmen hayatı hakkında bilgi yoktur. Aynı zamanda şair olan Hacı Baba'nın İstanbul Fatih Millet Kütüphanesi'nde Hacı Baba, Derviş Hacı, Sefil Hac, Hacı mahlaslarını kullandığı 15 adet manzumesine rastlanmıştır. Rivayete göre; Arasa civarındaki fırının önüne her sabah gelen Hacı Baba, fırının yanmasına bakar ve ekmek piştikten sonra fırıncı kendisine ne verirse alır gider, bir daha görünmezmiş. Bu hal böylece epey bir müddet devam etmiş. Bir sabah yine erkenden fırının önüne gelmiş, fırının yanmasını beklerken fırıncı hiddetlenerek Hacı Baba'yı kovmuş. Fırıncı o gün akşama kadar fırını ısıtamamış, bu durum haftalarca devam etmiş ve bütün ekmekler ziyan olmuş. Fırıncı, Hacı Baba'ya yersiz yere sinirlendiğinden dolayı bu durumun başına geldiğine kanaat getirmiş. Dükkanını bırakarak Hacı Baba'nın yanına gelmiş ve fırınına gelmesi için yalvarmış. Gelmezse zarar edip mahvolacağını söylemiş. Hacı Baba: "Peki oğlum, biraz bekle vasiyetimi yazayım çünkü Allah'ın sırrı ifşa oldu, artık bizim için yaşamak olmaz" demiş. Hacı Baba'nın fırını ziyareti üzerine her şeyin yoluna girmesiyle halk onun manevi bir şahsiyet olduğunu anlamış ve akın

akın onu ziyaret etmişlerse de Hacı Baba çok yaşamamıştır. Hacı Baba'nın Kurban Baba ve Aydın Baba ile kardeş olduğu halk arasında söylenmekte ise de 1671-1672 tarihli Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde Kurban ve Aydın babaların ismi geçmesine rağmen Hacı Baba'nın ismi geçmemektedir. Kanunî zamanında yapılan tahrirlerde adı geçen Hacı Baba Zaviyesinin türbesindeki mezar taşında, Fransızlar tarafından tahrip edilmeden önce Mevlevî sikkesinin görüldüğü ifade edilmektedir. Şer'i Mahkeme Sicillerinde Hacı Baba Zaviyesi'yle ilgili pekçok vakıf vardır. Türbe, her gün açık olmakla birlikte ziyaretler genellikle Cuma günü yoğunluk kazanmaktadır. Türbe, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Koruma Uygulama Denetim Büro Daire Başkanlığı (KUDEB) tarafından 2017 yılında restore edilmiştir.

İmam Gazali Türbesi

Yeri: Gaziantep Şahinbey İlçesi Yazıcık Mahallesi, İmam Gazali sokakta.

İmam Gazali'nin Yazıcık semtinde kastel ve mescidi vardır. Gaziantep Kalesi'nde bulunan hamamın kuzeyindeki 12 numaralı burcun içinde de bir türbesinin bulunduğu bilinmektedir.

Halk, geçmişte 12 numaralı kale burcunu her ne kadar İmam (Muhammed) Gazali Türbesi diye bilse de aslında burası bir türbe olmayıp, Muhammed Gazali'nin kardeşi Ahmet Gazali'nin makamıdır. Muhammed Gazali, 1111 yılında Tus'da vefat edip oraya gömülmüştür. Kendisinin Şam'a gelmiş olduğu bilinmekle birlikte Antep'e uğradığı hakkında bilgi yoktur. Türbe 1487'den önce yapılmıştır. Halen bakımsız bir vaziyette olup yakında kalenin restorasyonunun tamamlanmasıyla birlikte bu eserin de ele alınacağı ifade edilmektedir. Kalenin yegâne kapısı olan kuzeybatı köşedeki kapıdan girilip sola, yani doğuya doğru yokuş yukarı devam eden beşik tonoz örtülü dehlizin sonunda, kuzeye bakan burcun içinde eskiden bir mezar olduğu rivayet edilmektedir. Bugün bir kısmı yıkılmış olan bu burçta kitabe, tezyinat ve türbe görünüşü veren herhangi bir teferruat mevcut değildir. 16. yüzyılın ortalarında Antep'i ziyaret eden Evliya Çelebi de halkın bu türbenin Gazalî'ye ait olduğuna inandığını bildirdikten sonra bunun gerçek dışı olduğunu şu sözleriyle ifade etmektedir: "Kale kapısı mabeyninde imam Gazalî ki, tabiindendir. Şafii mezhebinde ulu sultandır. Mutaflık ile geçinirdi. Kazzazlar (ipekçiler), pirlerinin İmam-ı Gazalî olduğuna inanırlar, ama galattır. Cümle Antep halkının gü-

zel zanlarının neticesi, İmam Muhammed Gazalî ve biraderi Ahmed Gazalî Antep kalesinde medfundur; amma galattır". Evliya Çelebi'nin "amma galattır" yani (yanlıştır, başka bir kelimeden bozulmuştur) demesi, yerinde bir görüştür. O halde, bu "Gazalî" sözünün "yün eğiren, iplikçi" anlamına geldiği, keza "ipekçi" anlamına gelen "kazzazî" sözünün de "gazzali" sözüne ne kadar benzediği açıktır. Antep'teki ipekçilerin ve dokumacıların, Antep'te türbesi bulunan bu şahsı 1920'li, 1930'lu yıllara kadar mesleklerinin piri olarak görüp mezarını ziyaret etmeleri, ona kurban kesmeleri, ahilik geleneğine

göre peştemal kuşanmaları, aslında İmam Gazali Türbesi'nin isminin, meşhur filozof ve din bilgininden değil, Antepli bir meslek pirinden geldiğini göstermektedir. Bali oğlu İbrahim Bey'in 893 (1487) yılında yazarak Memluklü sultanı Kayıtbay'a takdim ettiği Hikmetname isimli ansiklopedik şiir kitabında bu türbeden de bahsedilmekte ve şöyle denilmektedir:

Anın hısnındadır Allahü âlem

Makâm-ı Ahmed-i Gazzali'nin hem

Bali oğlu İbrahim Bey bu şiirinde Ahmed-i Gazzalî'nin makamının Antep kalesinde olduğunu söylerken "Allahu alem" (doğrusunu Allah bilir) demek suretiyle tereddüdünü de ihmal etmemiştir. Fakat onun bu sözleri, 1487 tarihinde bile bu inanışın artık iyice yaygınlık kazanmış olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Türbe olduğu söylenilen, fakat aslında belki bir mezardan ibaret makber olan bu makamın tarihi, Antep şehrinin ve kalesinin Eyyubilerin elinde önem kazandığı 12. yüzyıl sonları ile 13. yüzyıl başlarına kadar geriye gitmektedir. Sadece Antep'te değil, hemen hemen bütün Türk kalelerinde sevilen meşhur dinî veya menkıbevi bir şahsa ait bir mezar bulunmaktadır. Böyle bir mezarın veya makamın, türbenin bulunması veya bulunduğuna inanılması, kaleyi savunan şehir halkının ve askerlerin maneviyatını kuvvetlendireceğine şüphe yoktur. İşte Antep kalesindeki İmam Gazali Türbesi'nin veya makamının bulunduğuna inanılması da böyledir. Bu türbe İmam Muhammed veya kardeşi Ahmet Gazalî'ye ait olmayıp, 12-13. yüzyılda yaşamış Antep'li bir gazzalî (iplikçi, dokumacı) veya kazzazî (ipekçi) lakaplı meşhur bir şahsa aittir (Çam, 2006: 367).

İmam Gazali adı kaledeki yerinden başka bir de Yazıcık semtinde bir sokak adında yaşamaktadır. Bu sokakta aşağıya 40 basamak merdivenle inilen Hamam Gazal adında bir havuz vardır. Buna eskiler Aynül Gazalî derlermiş. Rivayete göre Gazalî, Hamam Gazel'in baş ucuna inerken sol tarafındaki kayadan oyma mescitte çile çıkarmış havuzda da yıkanmıştır. Su kurumazdan önce bu havuzdan şifa dileği ile su götürenler yıkananlar vardı.

Geçmiş dönemlerde Gaziantep'teki mutaf ve mazmanlar Gazali'yi sanatlarının piri sayarlarmış. Eskiden baharın ilk günlerinde

esnafça toplanıp kaleye çıkar türbeyi ziyaret eder, kurban keser, pirlerini anar, sanata yeni başlayıp peştemal kuşananların ilk işi Gazalî türbesini ziyaret etmek mum dikmek, eskimiş ise yeşil örtüsünü tazelemekti.

Birçok Türk şehir ve kasabalarında olduğu gibi Gaziantep'te de güvercine dokunulmaz. Avcılar tüfek atmaz. Avcının biri bütün gün dolaşır bir türlü avlanamaz. Boş dönmemek için şehrin kenarındaki bir ağaçta konulu tek güvercini vurmak ister. Üç defa nişan alır. Her seferinde tetiği çekeceği sırada ağaçtaki güvercin insan olarak şekillendiğinden ateş etmekten vazgeçer. Sonuncu da her halde bir hayal görüyorum diyerek tetiğe dokunur. Fakat güvercin düşecek yerde kendine fenalık gelerek olduğu yere yıkılır. Avcıyı bulanlar önce evine sonra da nefes etmesi için Gazalîye götürürler. Avcı, kendine geldikten sonra Gazalî göğsünü açarak "Zalim bak beni ne hale koydun" diyerek saçma yaralarını gösterir. Türbe, genellikle kadınlar tarafından ziyaret edilir. Ramazan ayında gündüzleri erkekler de ziyaret etmektedirler. Türbe, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Koruma Uygulama Denetim Büro Daire Başkanlığı (KUDEB) tarafından 2017 yılında restore edilmiştir.

Narlı Ziyaret (Polat Dede-Gözükızıl Mehmet Baba)

Yeri: Gaziantep Şahinbey İlçesi, Şehitler Caddesi Türbeci Sokağı ile Türk Sokağı'nın birleştiği kuzeydoğu köşede.

Şehreküstü Şehitler Caddesi'nde Türbeci Sokağı ile Türk Sokağı'nın birleştiği kuzey doğu köşesinde etrafı duvarla çevrili yerde bir türbe vardır. Burada yan yana baş taraflarındaki taşları kavuk biçiminde iki mezar bulunmaktadır. Mezarlardan birisi Türk Sokağı yanındaki duvarın içinde kalmıştır. Baş taraf mezar taşının kavuklu kısmı kopmuş duvar üzerine konulmuştur. İşte Polat Dede burada yatmaktadır. Kuzeyde avlu içindeki mezar ise Gözükızıl Mehmet Baba'ya aittir. Polat Dede'nin ne zaman yaşadığı bilinmemekle birlikte Gözü Kızıl Mehmet Baba'dan önce buraya defnedildiği bilinmektedir.

Gözükızıl Mehmet Baba'nın Şuaypzade Ali Akif Efendi ile çağdaş olduğu tahmin edilmektedir. Cıncıkçı Mağarası denilen yerde münzevi bir hayat sürmüş ve göstermiş olduğu kerametlere ilişkin halk arasında birçok rivayet söylenmektedir.

Mezarların üzerinde ve baş tarafındaki nar ağacında yeşil örtüler ve kadın yazmaları asılıdır. Polat Dede ve Gözükızıl'ın daha ziyade hanımlar tarafından ziyaret edildiği anlaşılmaktadır. Türbe halk arasında "Narlı ziyaret" diye anılmaktadır. Polat Dede'nin buraya ne zaman gömüldüğü bilinmemektedir. Gözü Kızıl Mehmet Baba ise sonradan defnedilmiştir. Polat Dede'nin hangi tarikatın mensup olduğu da bilinmemektedir (Güzelbey, 1990: 129). Türbe genel olarak Cuma günleri kadınlar tarafından ziyaret edilmektedir. Türbe, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Koruma Uygulama Denetim Büro Daire Başkanlığı (KUDEB) tarafından 2017 yılında restore edilmiştir.

NARLI
ZİYARET

Aydın Baba

Yeri: Gaziantep Şahinbey İlçesi Gündoğdu Mahallesi, Aydın Baba Caddesinde.

Aydınbaba Türbesi Karakabir denilen mevkidedir. Bu türbe vaktiyle aynı adla anılan ilkokulun avlusundaki bir mağara içindeymiş. Evliya Çelebi'nin seyahatnamesinde adı geçen Aydın Baba, rivayete göre, Aydın ilinden geldiği için bu isimle anılmaktadır. Hangi yıllarda yaşadığı kesin olarak bilinmemekle birlikte Hacı Bektaşi Veli'nin müridi ve tekkenin kandillerini yakmakla görevli biri olduğu bilinmektedir. Gaziantep'teki bir diğer Hacı Bektaş Veli müritlerinden olan Kurban Baba gibi, Aydın Baba da Hacı Bektaşi Veli'nin ölümünden sonra Gaziantep'e gelmiş ve Hacı Bektaşi Veli tarikatının temsilcisi olarak türbenin bulunduğu yerde bir tekke açarak hizmet etmiştir. Ünlü Bektaşi babalarından divan şairi Hilmi Dede'nin halifelerinden ve divan şairi İlhami Baba 1878 yılında Antep'e gelmiş ve uzun müddet bu tekkede kalmıştır. Aydın Baba ölümünden sonra tekkenin bulunduğu yere gömülmüştür (Güzelbey, 1990: 73). Türbe, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Koruma Uygulama Denetim Büro Daire Başkanlığı (KUDEB) tarafından 2017 yılında restore edilmiştir.

Hz. Yuşa

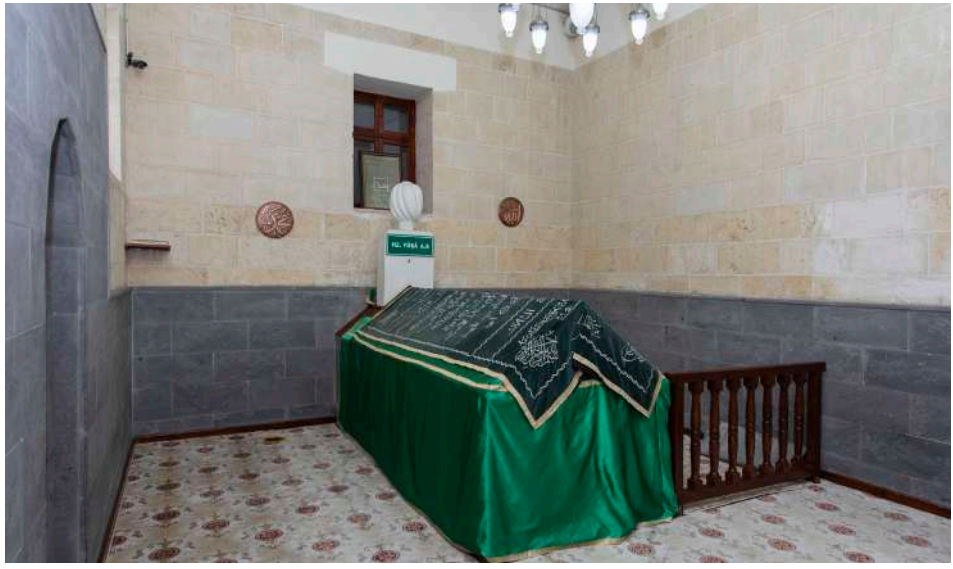
Yeri: Gaziantep Şahinbey İlçesi, Boyacı Mahallesi, Boyacı Sokak'ta.

Bilindiği üzere Yuşa Peygamber (A.S.) İsrail oğullarından olup, Hz. Musa'nın yeğenidir. İsrailoğulları'nı göçebelikten kurtarır ve Arz-ı Kenan'a yerleştirir. Gaziantep'te Boyacı Mahallesinde Boyacı Camiinden Kavaflar Çarşısı'na doğru uzanan sokakta Pir sefa denilen mevkide tek katlı bir bina vardır. Bu binada iki oda içinde iki türbe bulunmaktadır. Bunlardan birisi rivayete göre Yuşa Peygambere ait olup, diğeri ise Pir sefa Hazretlerine aittir.

Bu türbenin bulunduğu yer eskiden Yahudi mezarlığı imiş. Bilindiği kadarıyla Pir Sefa adının geçtiği en eski kaynak 1756 tarihli bir sicildir. Başta Evliya Çelebi olmak üzere, Gaziantep'i anlatan hiçbir kaynakta böyle bir türbeden bahsedilmemektedir. Antep Şer'i Mahkeme Sicillerinde de bu türbeye bağış veya vakıf yapıldığına dair fazla bir kayda rastlanılmamaktadır. Tarihî kaynakların, önemli bir nebiye ait böyle bir türbe veya makam hakkında sessiz kalması, onun tarihinin çok eskilere gitmeyeceğine işaret etmektedir. Hz. Yuşa Türbesi adına sadece Halep Salnamesinde rastlanılması, bu eserin tarihinin 19. yüzyıldan daha geriye gideme-

yeceğinin bir delili kabul edilebilir. Eskiden Halep yolu üzerinde olması sebebiyle Antep'in en eski mezarlığı olduğu anlaşılan bu civarda yapılacak olan bir binanın kazı çalışmaları sırasında eski bir mezarın çıkması karşısında onun muhafazası cihetine gidilmiş ve böylece Hz. Yuşa Türbesi teşekkül etmiştir. Antep'in İslâmî devirdeki ilk gelişim yıllarında teşekkül eden bu mezarlığın, Boyacı Camii, Bakırcılar Çarşısı ve Kemikli Bedesten arasında kalan geniş bir alanı kapladığı anlaşılmaktadır. Kemikli Bedesten'in bu isimle anılmasının sebebi, temel kazımı sırasında insan kemiklerinin çıkmasıdır. Bu mezarlığın Halep yolu (şimdiki Şehitler Caddesi) boyunca Ağa Camii'ne doğru biraz daha devam ettiği tahmin edilmektedir. Bir Şer'i Mahkeme Sicili'ne göre Kemikli Bedesten civarındaki mezarlığı Şeyh Musa oğlu Makberesi denilmesi bizi böyle bir kanaate

sevk etmektedir. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün mülkiyetindeki eser halen ziyarete açıktır. VGM Arşivi'ndeki Hayrat Satış Kütük Defteri'nde 1939 yılında 30 liraya satıldığı ifade edilmekte ise de, eser tekrar eski haline iade edilmiştir. 1983 yılına kadar kısmen bakımsız bir vaziyetteyken bu tarihte Gaziantep mahalli idaresi tarafından biriketle örülüp üstü iki kubbe ile örtülmüş yeni bir binadır. Eserin eskiden tonoz örtülü olduğu bildirilmektedir. Meyilli bir arazi üzerine yapılmış olan esere merdivenlerle inilmekte, merdivenin başında türbedar odası, merdivenden biraz inilince sol, yani doğu tarafta Pir Safa'nın kabri, biraz daha aşağıda ve sağ tarafta, yani batıda ise Yuşa Peygambere ait olduğu ifade edilen bir kabir bulunmaktadır. Bu ikinci kabrin olduğu yer aynı zamanda mescit konumundadır. Her iki mekânın da üzeri birer kubbe ile örtülmüş, sağ taraftaki geniş mekân, bir mihrap konulmak suretiyle mescit haline getirilmiş, ayrıca üst tarafa da geniş pencereler yerleştirilmiştir (Çam, 2006: 369). Türbe, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Koruma Uygulama Denetim Büro Daire Başkanlığı (KUDEB) tarafından 2017 yılında restore edilmiştir.

HZ. YÛŞÂ A.S

Pir Sefa Türbesi

Yeri: Gaziantep Şahinbey İlçesi Boyacı Mahallesi, Boyacı Sokak'ta.

Pirsefa Hazretleri ile Yuşa Peygamber aynı yerde yatmaktadırlar. Pirsefa'nın Hz. Yuşa'nın türbedarı olduğu ve ölünce buraya gömüldüğü rivayet edilmektedir. Bir başka rivayete göre ise Pirsefa Medinelidir ve ensardandır. Gaziantep'in Müslümanlar tarafından fethinde Hz. Ali kumandasında buraya gelmiş, Karaçomak'la yan yana savaşırken uğradığı zorlu bir kılıç darbesi ile gövdesi ikiye bölünmek suretiyle şehit olmuş ve Hz. Yuşa'nın yanına defnedilmiştir. Muharebe sırasında yaşlı ve uzun sakallı olan Pirsefa coşar, ağzı köpürür, sakalı ikiye ayrılır, gençleri imrendiren bir yiğitlikle vuruşurmuş. Bu hali gören Hazreti Ali bir defasında (Pirim Sefalandın) dediğinden asıl adı unutularak Pirsefa adıyla anılmıştır. Pir Sefa Hazretlerinin birtakım kerametleri olduğuna inanılmaktadır bunlardan biri de Antep Savunmasında yöre halkına yardım etmiştir. Türbenin çevresindeki esnaf çocuklarına ve torunlarına Sefa adını vermiştir. Esnaf, zatın işyerlerine bereket getirdiğine inanmaktadır. Hala orada çalışmakta olan esnaflardan biri maddi olarak çok sıkıntı yaşar ve türbeye gelip dua eder. Bunun üzerine işleri düzelir ve zengin olur (www.gazianteptu-rizm.gov.tr). Türbe, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Koruma Uygulama Denetim Büro Daire Başkanlığı (KUDEB) tarafından 2017 yılında restore edilmiştir.

YUŞA ALEYHİSSELAM VE
PİR SEXA TÜRBESİ

Karaçomak Türbesi

Yeri: Gaziantep Şahinbey İlçesi Karaçomak Köyü Ziyarettepe Mevki

Karaçomak'ın, ne zaman ve nerede doğduğu bilinmemektedir. Karaçomak'ın iki türbesi vardır. Bunlardan birisi Karatarla Camii'nin Kunduracı Çarşısı'na açılan kapısı karşısındaki hanın kapısının bulunduğu yerde imiş. İkincisi aynı adla anılan köyün üzerindeki tepededir. Bu tepe Sazgın ve Tümp ovalarına hakim olup bölgenin en yüksek çıkıntısıdır. Tam zirvede büyük bir palıt ağacı vardır. Türbe bu ağacın birkaç metre güney batısındadır. Rivayete göre, Yuşa Peygamber Türbesi'nde medfun olan Pirsefa ile Karaçomak aynı savaşta çarpışmışlardır. Karatarla Cami civarında cephede savaşırken başı gövdesinden ayrılır. Başsız gövde cephede savaşmaya devam ederek Karaçomak Tepesi'nin zirvesine kadar çıkar ve orada şehit düşer. Savaşın bitmesiyle baş ve gövde düştükleri yerde ayrı ayrı defnedilirler.

Karaçomak Köyü'nde bulunan türbeye kuzeyden girilmektedir. Türbenin orijinal hâlinin taş yapı olduğunu gösteren ve üst kısmı istiridye motifi ile süslü bir niş yer almaktadır. Kapıdan girildiğinde türbenin ibadet odası ve sanduka odası olarak iki kısımdan oluşmaktadır. Türbe kesme taştan

yapılmıştır. İbadet mekânı kare planlı olup, kare mekânın üstünün kubbe ile örtülü olduğu duvar köşelerinin üst kısımda görülen mukarnaslardan anlaşılmaktadır. İkinci odada mihrap vardır. Ziyaretçiler burada namaz kılıp ibadet ederler. Huddamlar burada yatıp kalkarlarmış. Binaya, kuzey tarafından molozla çevrili avluya açılan kapıdan, önce mescit gibi kısma sonrada asıl mezarın bulunduğu odaya girilir. Bu mekânın girişe göre sağında ve solunda iki kemer mevcuttur. Soldaki kemer küçük taşlarla örülmüş, sağdaki ise üstü tonozla örtülü sanduka odasına geçişi sağlanmaktadır. Sanduka odası ile ibadet odası yarım duvarla bölünmüş ve bir giriş bırakılmıştır. Sandukası ise doğu-batı yönüne yerleştirilmiştir. İbadet odasının güney duvarında yer alan mihrabın üst kısmında da mukarnaslar bulunmaktadır. Mihrabın iki yanında dekoratif olarak kullanılan iki küçük sütunca ve sütun başları geometrik motifle bölmelidir. Mihrapta ve iki

yan duvarlarında görülen yuvarlak oyuklar bezeme unsuru olarak yapılmış olup, günümüzde ziyarete gelen ve dilek dileyen kişilerce buralara küçük taşlar yapıştırılmaktadır. Mihrabın yer aldığı duvarın üst kısmında iç yüzeyler ve oldukça kalın olan kenarları birbirinin içine girmiş, geometrik desenlerle süslenmiş iki taş çıkıntısı bulunmaktadır. Herhangi bir kitabesi mevcut değildir.

Mescit kısmının duvarlarında dilek için yapıştırılmış küçük taşlar göze çarpmaktadır. Tepenin kuzeyinde çok dik olan meylin azaldığı yerde dolmuş bir su kuyusu ile bunun doğusunda doldurulmuş sun'i mağaralar vardır. Türbenin yüz metre batı güneyindeki büyük bir kayaya köylüler "Ali Kayası" demektedirler.

Türbeyi ziyarete gelenler niyet tutarak duvarlarına taş yapıştırmaya çalışırlar. Taş duvara yapışıp kalırsa niyet hasıl olacaktır. Hayvanlarına hastalık gelenler bunları türbenin çevresinde üç defa dolaştırırlar. Bu tavaftan sonra hayvanın şifa bulacağına inanılır. Türbeyi dileklerinin kabulü için ziyaret edenler bu işlerden sonra Kurban Kayası denilen ve ileri doğru fırlamış bir kaya üzerinde adaklarını keserler. Ziyaret çevresindeki bağ, fıstık ve incirlikleri korumaya bekçi tutulmazmış. İnanışa göre, Karaçomak bu çevreyi her türlü tecavüze karşı korumaktadır. Köylülerden bir şey kaybedenler şüphe ettiği kimseleri ziyaret üzerine and içmeye çağırırlarmış. Yeminden kaçınanlara "Karaçomak belini kırsın, Karaçomak karim olsun" diye beddua ederlermiş. Eskiden beri Keleş soyadını taşıyan ve içlerinde Çomak, Karaçomak adını almış kimselerin bulunduğu bir aile babadan evlada geçmek suretiyle türbenin huddamlık görevini yaparmış (Güzelbey, 1990: 23).

Burç Türbesi

Yeri: Gaziantep Şahinbey İlçesi Burç Beldesi'nde.

Burç Kasabası'nın güneyinde bulunan türbeye demir kapıdan bir basamakla girilmektedir. Yapı briketten örülmüş sade, yeşil sıvalı, kare planlıdır. Yapı içinde 2,5m x 1.20m ebatlarında sanduka yer almaktadır. Kasaba halkı tarafından türbe olarak nitelendirilen ve ziyaret edilen bu mezarın kime ait olduğu bilinmemektedir. Türbe, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Koruma Uygulama Denetim Büro Daire Başkanlığı (KUDEB) tarafından 2017 yılında restore edilmiştir.

RUH
TURBESİ

Kasım Dede Türbesi

Yeri: Gaziantep Şahinbey İlçesi, Geneyik Köyü'nde.

Kasım Dede Türbesi, Şahinbey İlçesi Geneyik Köyü'nün girişinde yer almaktadır. Köyün hemen girişinde yer alan türbe tek kubbeli, betonarme olup; içeriye iki basamakla geçilmektedir. Türbe içinde 2,12mx84,5m ölçülerinde yüksek bir mermer sanduka vardır. Duvarında karşılıklı olarak iki adet pencere yer almaktadır. Kasım Dede Türbesine genellikle akli dengesini, şuurunu kaybetmiş kişiler, şifa için gelmektedirler. Baş ağrısına şifa olduğu söylenmektedir. Türbe, genellikle çarşamba ve cuma günleri ziyaret edilmektedir. Türbe, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Koruma Uygulama Denetim Büro Daire Başkanlığı (KUDEB) tarafından 2017 yılında restore edilmiştir.

Şıh Mehmet Türbesi

Yeri: Gaziantep Şahinbey İlçesi, Yığmatepe Köyü'nde.

Şahinbey ilçesi Yığmatepe Köyü'nün doğusunda yer almaktadır. Türbeye girişten sonra, ibadethane olarak kullanılan bir odadan, bir basamakla 28,5m'lik kare planlı diğer odaya geçilmektedir. Tavan ahşap hatıllı, tek kubbeli, duvarları kireç sıvalı olup; dikdörtgen formlu pencereleri vardır. Türbe odasının tam ortasında taşıyıcı unsur olarak briketten örülmüş kolon bulunmaktadır. Şıh Mehmet ve ailesinin bulunduğu türbede toplam 12 adet sanduka yer almaktadır. Türbe, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Koruma Uygulama Denetim Büro Daire Başkanlığı (KUDEB) tarafından 2017 yılında restore edilmiştir.

Ahmet Baba Türbesi

Yeri: Gaziantep Şahinbey İlçesi, Bağlarbaşı Köyü'nde.

Bağlarbaşı Köyü'nün doğusunda, düzgün kesme taştan yapılmış, üst kısmı basık kemerli, demir kapıdan bir basamakla girilen türbede peygamberimizin ashabı olduğu belirtilen Ahmet Baba adlı şahsın mezarı bulunmaktadır. Kare planlı, dışarıdan tek kubbeli iç kısmı düz tavanlı yapı içinde 2mx1.2m ölçülerinde 0.95m yüksekliğinde mermer sanduka yer almaktadır. Tek penceresi olup; zeminde kilim üzerine seccade açılmıştır. Tavanda avize, duvarlarında ise dilek tutanların mum yakmak için kullandıkları oyuklar bulunmaktadır. Türbenin iç ve dış cephesi 1950 ve 2003 yılında restore edilmiş, iç duvarlarına karşılıklı olarak modern sokak avizesi yerleştirilmiştir. Türbenin olduğu alanda, havuz, ziyaretçilerin oturup dinlenmeleri için banklar ve türbe bekçisinin kaldığı tek odalı bir mekân bulunmaktadır. Ahmet Baba ile ilgili değişik rivayetler anlatılmaktadır. Buna göre, bir gün köyde ve bağda kapı tahtasına kadar tüm yeşillik ve ağaçları yiyen çekirge sürüsü gelmiş. Ahmet Baba türbesinin yanındaki dut ağacına sürüyle çıkan çekirgeler tepesine kadar çıkıp hiçbir yaprağı yemeden, zarar vermeden geri inmiş. Türbe, çoğunlukla kadınlar tarafından Cuma günü ziyaret edilmektedir. Türbe, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Koruma Uygulama Denetim Büro Daire Başkanlığı (KUDEB) tarafından 2017 yılında restore edilmiştir.

Zülfü Siyah Türbesi

Yeri: Gaziantep Şehitkamil İlçesi, Küllü Köyü'nde.

Gaziantep kent merkezinden 20 km. uzaklıkta, Nizip yolunun kuzeydoğu istikametindeki Küllü Köyü Ziyaret Tepesi'ndeki türbede medfun olan Zülfü Siyah bayan bir evliyadır. Türbenin iç duvarında Arapça harflerle isim ve Arapça rakamlarla 1230 tarihi yazıldığı için Zülfü Siyah'ın zikredilen tarihlerde yaşadığına inanılmaktadır. Türbeye 1.50 m x 0. 65 m ebadında dikdörtgen formlu, kemerli kapıdan girilir. Türbe tek kubbelidir. Örme taştan yapılmış tek odalı mekânın girişi doğudan olup içinde betonarme bir sanduka yer alır. Duvarlarda mum yakmak amacıyla açılmış açıklıklar bulunmaktadır. Türbenin dışı beyaz kireç sıvalıdır. Türbe, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Koruma Uygulama Denetim Büro Daire Başkanlığı (KUDEB) tarafından 2017 yılında restore edilmiştir.

Memik Dede Türbesi

Yeri: Gaziantep Şehitkamil İlçesi, Aktoprak Beldesi, Göksuncuk Köyü'nde.

Gaziantep'in ünlü ad babalarından birincisi Ökkeşi hazretleri ikincisi de Memik Dede'dir. Aktoprak Beldesi, Göksuncuk Mahallesi mezarlığında bulunan Memik Dede Türbesi'nde, kolonla taşınan üçgen alınlıklı bir ön giriş bulunmaktadır. Türbede, 2,06 m x 0.70 m ebatlarında bir mezar yer alır. Türbe tek odalı olup, 3,75 m x 3,65 m ölçülerinde kare formudur. Tek kubbeli olan türbenin içi yeşile boyanmıştır. Duvarlarında karşılıklı 2 adet dikdörtgen pencere yer alır. Türbenin kuzeyinde, ziyaretçiler için kalınacak odalar ve adak kesim yerleri bulunmaktadır.

Memik Dede ilgili değişik rivayetler bulunmaktadır. Buna göre, günlerden bir gün komşuları ormana odun getirmeye giderken ablası Memik Dede'ye, "Odunumuz kalmadı, komşularla beraber sen de oduna git", demiş. Akşam olunca arkadaşları ile beraber odundan gelmişler. Ablası Memik Dede'ye "Arkadaşların yaş odun kesip, dayanıklı odun getirdiler, sen ise kuru çalı çırpı toplamışsın" demiş. Memik Dede susmayı tercih etmiş. Ertesi gün sabah erkenden ormana oduna gitmiş, fakat bu sırada ağası Memik Dede de bir şeyler olduğunu sezmiş, hanı-

mı ile beraber Memik Dede'yi takip etmeye karar vermişler. Memik Dede ormana varmış, baltası ile yaş orman ağacına vurması ile beraber ağacın damarlarından kanlar fışkırmaya başlamış bir anda, bütün ormandan "Ya Memik Dede, bizlerde senin gibi canlı varlığız" diye bir ses yükselmiş. O zaman Memik Dede oturup ağlamaya, üzülmeye başlamış. Kendisini takip eden ağası, ablası hiç kendisine görünmeden evlerine dönmüşler. Memik Dedenin ilk kerameti burada görülmüştür.

Ne zaman ve nerede doğduğu bilinmeyen Memik Dede, Göksuncuk Köyü'nde bir ailenin yanında uzun yıllar kahya olarak çalışır. Çift sürer, hayvan güder, bağ-bostan eker ve dağdan odun kesip taşır. Yalan söylemeyen, ağzından kötü söz çıkmayan, kimsenin namusuna yan gözle bakmayan, hara-

ma el uzatmayan, eline, beline, diline hakim, çok iyi huylu bir adamdır. Gönlünü Allah'a bağlayan ve kendisine manevi alemlerin kapısı açılan Memik Dede, başka alemleri de görmeye başlar.

Rivayete göre; Memik'in ağası hacda iken, bir gün ağanın evinde içli köfte yapılır. Bu sırada ablası "Ağan olsaydı da şu içli köfteden yeseydi" der. Memik Dede "Abla isterseniz biraz verin, götüreyim" cevabını verir. Ablası herhalde bir arkadaşına götürecek diye düşünür ve bir tabak içli köfte verir. Aradan günler geçer ve ağası hacdan döner. Köylüler ağayı törenle karşıladığında, ağa "Beni değil, Memik'i karşılayın" der. Heybesindeki tabağı çıkararak hacda iken kendisine bir tabak içli köfte getirdiğini anlatır. Tarlada çalışmaktan dönen Memik Dede kerametinin ortaya çıktığını anlayarak ortadan kaybolur. Yere sapladığı asa ve sapan yeşererek türbe yanındaki sakız ağaçları meydana gelir.

Fransız harbinde Fransızlar ve Ermeniler birkaç defa Göksüncük köyünü ve türbeyi yakmaya gelirler ama türbeye yaklaşamadan geri dönüp hızla uzaklaşırlar. Savaştan sonra Ermeniler köyün ve türbenin önünde mevzi almış askerler gördüklerinden, uzaklaşmak zorunda kaldıklarını anlatırlar (Güzelbey, 1990: 37). Türbe, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Koruma Uygulama Denetim Büro Daire Başkanlığı (KUDEB) tarafından 2017 yılında restore edilmiştir.

MEMİK DEDE
TÜRBESİ

Seyyid Nesimi Türbesi

Yeri: Gaziantep Şehitkamil İlçesi, Aktoprak Beldesi'nde.

Seyyid Nesimi 14. yüzyılda yaşamış şair ve tasavvuf ehli birisidir. Doğum yeri konusunda değişik rivayetler vardır. Bağdat'ın Nesim nahiyesinde, Şiraz'da, Nusaybin'de veya Tebriz'de doğduğu rivayet edilir. Doğum tarihi, doğum yeri gibi bilinmemektedir. 1340 yılında doğduğu tahmin edilmektedir.

Nesimi Hazretlerinin türbesi Gaziantep'in merkez Şehitkamil ilçesi Aktoprak beldesindedir. Nesimi, Bağdat'ta kendisini çekemeyenlerin iftirasına uğramıştır. 1414 senesinde dersi yüzülerek öldürülmüştür. Rivayete göre, bu ceza uygulanırken Nesimi hiçbir acı duymamış, başını alıp yollara düşerek Aktoprak beldesine gelmiştir. İnanışa göre, halk Nesimi'yi selamlamış ve yakınlık göstermiştir. Nesimi de onların selamını alıp karşılık verdikten sonra oracıkta gözden kaybolmuştur. Türbesi kaybolduğu yerde bulunmaktadır. Türbenin bulunduğu alan ağaçlandırılarak güzel bir görüntü oluşturulmuştur. Türbeye, altı köşeli 1,95 m x 0.73 m ölçülerinde dikdörtgen bir kapıdan girilmektedir. İçeride 1,75 mx 0.70 m ebatlarında mermer bir sanduka yer almaktadır. Nesimi'nin Gaziantep Şıhıcan dergâhında yatıp kalktığı rivayet edilmektedir (Güzelbey, 1990: 54). Türbe, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Koruma Uygulama Denetim Büro Daire Başkanlığı (KUDEB) tarafından 2017 yılında restore edilmiştir.

Ali Dede Özü Türbesi

Yeri: Gaziantep Şehitkamil İlçesi, Cerit Yeniyapan Köyü'nde.

Cerit Yeniyapan Köyü'nün 2,5 km güneyinde Ali Dede Mezarlığı olarak adlandırılan bölgede bulunan Türbe, dairesel bir alanı kaplamaktadır. Ziyaretin etrafında 4 adet asırlık palıt ağaçları yer almaktadır. Rivayete göre, Ali Dede, Ökkeşiye Hazretlerinin kardeşidir. Yine rivayete göre Ali Dede, Peygamber Efendimiz zamanındaki komutanlarla birlikte toplam 7 kişi ile birlikte şehit düşmüş ve buraya gömülmüştür. Türbe, psikolojik rahatsızlığı olan kişilerin yoğun olarak ziyaret ettiği bir mekândır. Türbe, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Koruma Uygulama Denetim Büro Daire Başkanlığı (KUDEB) tarafından 2017 yılında restore edilmiştir.

Ali Baba Ziyareti

Yeri: Gaziantep Şehitkamil İlçesi, Humanız Mahallesi'nde.

Mahalle Muhtarı Asım Yaşar'ın aktardığına göre Şehreküstü'nde medfun Ali Baba'nın müritlerinden biriymiş. Aslen komşu köylüymüş, bu mahalleye gelip burada vefat etmiş. Mahalle sakinlerinden birinin rüyasına girmesi üzerine mezarına şahide dikilip yeşil bez bağlanmış ve ziyaret edilmeye başlanmış. Kabri Gaziantep Büyükşehir Belediyesince tamir edilmiştir. Hakkında başka bilgi yoktur.

ALI BABA
ZIYARET

Sa'd Bin Ebu Vakkas (Seydi Vakkas) Türbesi

Yeri: Gaziantep Araban İlçesi, Ziyaret Köyü'nde.

Türbe, Araban'a yaklaşık 6 km. uzaklıkta, Ziyaret Köyü'nün kuzeydoğusunda, Araban ovasına hakim bir tepenin zirvesindedir. Halk arasında Seydi Vakkas hazretleri olarak bilinen zat, hayatta iken cennetle müjdelenen on sahabe birisidir. Ashab-ı Kiram'ın büyüklerindendir. Peygamber efendimizin (s.a.v) duasına mazhar olmuş büyük İslam kumandanıdır. Sa'd Bin Ebu Vakkas Hz. Peygamber, Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer zamanında yapılan bütün seferlere katılmıştır. Hz. Ömer döneminde İran ve Irak'ı fethetmek için İslam orduları komutanı olarak görevlendirilmiştir. Tarihi kaynaklara göre Sa'd bin Ebu Vakkas bu seferler esnasında Ziyaret Tepesi diye bilinen bu tepede karargah kurmuş, Bizans orduları ile savaşmış ve zafer kazanmıştır. Bu türbe, Sa'd Bin Ebu Vakkas hazretlerinin makamıdır. Kendisi 675 yılında Medine'de vefat etmiştir. Kabri, Medine'deki Cennet'ül Baki mezarlığındadır. Besni, Yavuzeli ve Araban ilçelerinde Vakkas ve Sait adlarının çokluğu bu sahabe sebebiyledir.

Türbe, dikdörtgen planlı olan yapı, düzgün kesme taşlarla inşa edilmiştir. Kapı lentosunun üzerinde ise çıkıntı diş sırası ile köşeleri dil motif bezemeli süslemeler vardır. Basık kemerli küçük kapının sağında niş yer alır. Niş önünde ana kayaya yapılmış iki oyuk bulunmaktadır (yöre halkı tarafından

bu oyuğa ‘ağ taşı’ denilmektedir).Doğu ve batı cephelerinde ise içten dışa doğru daralan kare formlu birer pencere görülmektedir. Yapının iç kısmında Bağdadi sıva kullanılmıştır. Kuzey ve güneyde mihrap ve paye biçiminde sütunlar yer alır. Kubbe yapıya köşe kuşakları ile bağlanmaktadır. Mezar ise mermerden yapılmış sanduka ve kapak kısmından oluşmaktadır.

Türbenin halk arasında uygun olarak anlatılan bir öyküsü vardır. Sait Vakkas Hazretleri, peygamberimiz Hz. Muhammed’in askerlerinin komutanıdır. Saçaklı Kadısı, Sait Vakkas Hazretlerini rüyasında görür Sait Vakkas Hazretleri kadıya ‘Ben ağ taşının dibindeyim’ der. Bunun üzerine Saçaklı Kadısı 1850 yılında türbeyi yaptırır. Türbe yanındaki ağaçlara ziyaretçiler tarafından

inanış gereği bez bağlanarak dilek tutulmaktadır. 1998 yılında Sıdık Yıldız tarafından restoresi sırasında türbenin 30m güneybatısında mescit, misafirhane ve kurban kesim yeri inşa edilmiştir. Türbenin kuzeybatısında köy mezarlığı vardır. Mezarlıkta, kesme taşlardan yapılmış yüksek sandukalı mezar ve mezar taşları bulunmaktadır. Sandukanın uzunluğu 7 metredir. Türbe, genel olarak Pazar günleri ziyaret edilir. Çocuğu olmayan kadınlar tarafından sıklıkla ziyaret edilmektedir. Türbenin etrafında bulunan mezarlık, türbeden sonra faaliyete geçmiştir (Güzelbey, 1990: 29). Türbe, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Koruma Uygulama Denetim Büro Daire Başkanlığı (KUDEB) tarafından 2017 yılında restore edilmiştir.

İbrahim Baba Türbesi

Yeri: Gaziantep İslahiye İlçesi, Çerçili Köyü Ziyaretaltı Mevkinde.

Anadolu Aleviliği içerisinde yer alan Tahtacıların dedelerinin bağlı olduğu iki ocaktan birisi, İbrahim-i Sânî Baba hazretlerine aittir. İbrahim-i Sânî, İbrahim Baba veya Bölükbaşı olarak tanınmaktadır. Islahiye'nin 3 km. batısında Çerçili Köyü Ziyaret mevkiinde İbrahim-i Sânî'nin türbesi bulunmaktadır.

Türbe iki adet tek katlı binadan meydana gelmektedir. Etrafı taş duvarlarla çevrili bir alan içindeki yapı gurubunda türbe olarak kullanılan yapı ve iki adet müştemilat odası vardır. Türbe kare planlı, kalın taş duvarlı, beşik tonozlu ve beton kırma çatıdır. İç duvarlarının yüzeyinde iki adet ayna kabartması vardır. Ölçüsü 8x8m olup, yüksekliği 3 metredir. Giriş kapısı batıdandır. Doğu duvarında düz atkılı küçük bir pencere yer alır. Bu türbenin avlu girişinin sağ ve solunda tek katlı iki küçük pencereleri oda taşınmaz vardır. Tek kat taşınmazın duvarı irili ufaklı taşlardan örülmüş olup, düz damlıdır. Çift katlı diğer yapı ise günümüzde inşa edilmiş olup, yenidir. Türbenin bahçesinde bu türbeye hizmet eden kişilere ait on iki adet mezar bulunmaktadır. Türbenin içinde İbrahim Baba'nın taştan sandukası yer alır. Bir rivayete göre İbrahim Baba Hz. Ökkeşiye'nin oğludur. Gaziantep İlçeleri 2017 Taşınmaz kültür ve Tabiat Varlıkları Envanteri s.45

Kesikbaş Türbesi

Yeri: Gaziantep Nurdağı İlçesi, Sakçagözü Beldesinde.

Kesikbaş Türbesi Gaziantep Nurdağı yolu üzerinde yer alan Sakçagöz'ü beldesi Mezarlığı içinde, Akyokuş Dağının kuzeyinde, ovaya hakim bir noktadadır. Sakçagöz Şelalesinin birkaç kilometre ilerisindeki mezarlık alandadır. Türbe iki bölümdür. Birinci bölümde Kesikbaş'ın sandukası vardır, diğeri ise mescit niteliğindedir. Kesikbaş'ın Abdullah isimli bir eren olduğu söylenmektedir. Rivayete göre, Abdullah Hazretleri Ökkeşiye ve Gözbaba'nın kardeşidir. 630 yılında Medine'den İslami yaymak için bu topraklara gelmiş, 665-670 yılları arasında bugün türbenin olduğu yerde savaşta şehit düşmüştür. Kesikbaş olarak anılma nedeni, savaşırken kesilen başını koltuğunun altına alarak savaşa devam etmesidir. Gaziantep İlçeleri 2017 Taşınmaz kültür ve Tabiat Varlıkları Envanteri s.318S Türbe, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Koruma Uygulama Denetim Büro Daire Başkanlığı (KUDEB) tarafından 2017 yılında restore edilmiştir.

Ökkeşiye (Ökkaşe) Türbesi

Yeri: Gaziantep İslahiye İlçesi, Danacık Köyü civarında.

Ökkeşi hazretlerinin Türbesi Gaziantep'in İslahiye ilçesine bağlı Danacık köyü civarındadır. Türbenin alt tarafında büyük bir ağaç bulunmaktadır. Çocuğu olmayanlar dilek dileyerek bu ağaca mendil asar. Ayrıca bu tepede zemzem suyu olduğuna inanılan bir su kuyusu vardır. Suyun şifalı olduğu söylenmektedir. Bu tepede Kahramanmaraş ve Gaziantep bölgesinde binlerce insana adını veren Ökkeş yahut Ökkeşiye Hazretleri yatmaktadır. Ökkeşiye Hazretleri sahabeden bir zat olup Gaziantep'in Müslümanlar tarafından fethinde şehit düşen beş kişiden birisidir. Türbenin bulunduğu yere Ökkeşiye denmektedir. Türbe tam dağın tepesinde bulunmakta ve türbenin alt tarafındaki kuyularda ise birkaç metre derinlikte bol su bulunmaktadır. Rivayetlerde anlatılanlardan, İslam inanışına göre Peygamber Efendimizin Peygamberlik mührünü gören cennetliktir. Peygamberimiz veda hutbesinden sonra herkesle helalleşirken Ökkeşiye Hazretleri " Ya Resulullah Uhud Savaşı'nda bana kırbaçla vurmuştunuz. Hakkımı ancak kısasla öde-

şirim" der. Peygamberimiz (s.a.v), elindeki kırbacı Ökkeşiye Hazretlerine verir ve sırtına vurmasını söyler. Ökkeşiye Hazretleri "Siz bana sırtım çıplak iken vurmuştunuz Ya Resulullah" der. Peygamber Efendimiz sırtını açar ve tam bu sırada Ökkeşiye Hz. Peygamber Efendimizin Peygamberlik mührünü görür ve öper. Daha sonra ise "Kısastaki gayem bu idi Ya Resulullah. Yoksa sizde bir hakkım varsa anam sütü gibi helal olsun"der.

Erkek çocuğu olmayanlar havanın uygun bulunduğu zamanlarda buraya gelir, kurban keser Al-lah'ın kendilerine bir oğlan çocuğu ihsan etmesi için niyazda bulunurlar. Bu ziyaret sonu doğan erkek çocuğa Ökkeşiye hazretlerinin adı verilir. Çocuk yedi yaşına gelinceye kadar her yıl türbe ziyaret edilir, ve kurban kesilir. (www.gaziantepturizm.gov.tr).

Hacı Hamza Türbesi (Hacı Baba Türbesi)

Yeri: Gaziantep Oğuzeli İlçesi merkezde.

Oğuzeli İlçesi'nin Barak yolu üzeri doğu tarafında türbesi vardır. Türbe, dıştan basit kare planlıdır. Ne zaman ve nerede doğduğu bilinmeyen Hacı Hamza'nın günümüzden yaklaşık 200 yıl önce yaşadığı tahmin edilmektedir. Kendini hak yoluna adamış olup, Rifai tarikatına mensuptur. Hac ibadetini yerine getirmek için Mekke'de bulunan ağasına içli köfte götürme kerametine sahip olan Memik Dede rivayeti Hacı Hamza için de anlatılmaktadır.

Rivayete göre; Ağa, hacda iken bir gün evinde içli köfte yapılır. Bu sırada ablası "Ağan olsaydı da şu içli köfteden yeseydi" der, Hacı Hamza "Abla isterseniz biraz verin, götüreyim" cevabını verir. Ablası herhalde bir arkadaşına götürecek diye düşünür ve bir tabak içli köfte verir. Aradan günler geçer ve ağası hacdan döner. Köylüler ağayı törenle karşıladığında, ağa "Beni değil, Hamza'yı karşılayın" der. Heybesindeki tabağı çıkararak hacda iken kendisine bir tabak içli köfte getirdiğini anlatır. Böylece kerameti ortaya çıkan Hacı Hamza, bu olaydan sonra ortadan kaybolur.

Türbesi, kıymetli eşya bulunduğu söylentisi ile açılan mezarda, cesedin yeni ölmüş gibi hiç bozulmadan kaldığı söylenmektedir. Oğuzeli'nde Şeyh Hamza'ya ait olduğu söylenilen evin kuyusundan alınan su ile

yıkananın dabaz ve çıbanlardan şifa bulacağına, türbesinden alınan toprağın serpildiği evlerde akrep ve çiyan gibi haşeratın yaşayamayacağına dair bir inanç vardır. Türbe çoğunlukla çocuğu olmayan kişiler tarafında ziyaret edilir ve etrafına taş yapıştırılır; eğer o taş duvarda durursa dileğin kabul olduğuna inanılır. Türbe, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Koruma Uygulama Denetim Büro Daire Başkanlığı (KUDEB) tarafından 2017 yılında restore edilmiştir.

Gafur Baba Türbesi

Yeri: Gaziantep Oğuzeli İlçesi merkezde.

Gafur Baba Türbesi Gaziantep-Oğuzeli karayolunun kuzeybatısında yer almaktadır. Türbeye giriş doğudan olup, 15 basamaklı merdivenle sağlanmaktadır. Girişin sağ tarafında bulunan mezar ana toprakta olup sandukası mevcut değil. Mezar 2.60x1 m ölçülerinde bir alanı kapsayıp, toprağın üzeri yeşil örtü ile kapatılmıştır. Sol tarafta ise aynı ölçülerde üzeri toprak ile kapatılmış 2 adet mezar bulunmaktadır. 2mx1.61m ebatlarında yuvarlak formlu başlıksız sütunların taşıdığı bir giriş daha bulunmaktadır. İbadet yeri olarak kullanılan bu mekan 6mx5m x 2.12m mekanın yerden yüksekliği ebatlarında 5 adet özelliksiz, bezemesi bulunmayan taşıyıcı sütun bulunmaktadır. Türbe açık ve moloz yığınlarından ibaret bir mezardır. Memik Dede, Şıh Bilecen hakkında anlatılan Hac için Kâbeye giden ağaya yemek götürme hikâyesi bazı değişikliklerle Gafur Baba hakkında da anlatılır. Ancak bunda götürülecek yemek helvadır. Evin hanımı iç çekerek ağan da bulunup tek sevdiği bu helvadan yeseydi diye söylenince Gafur söz gelişi verin de götüreyim der. Hanımın peki demesi üzerine ellerini gök yüzüne açıp tanrıdan niyaz eder. Allah'ın inayeti ile helva lengerisini ağanın önüne kor. Sonra da boş kabı alarak döner.

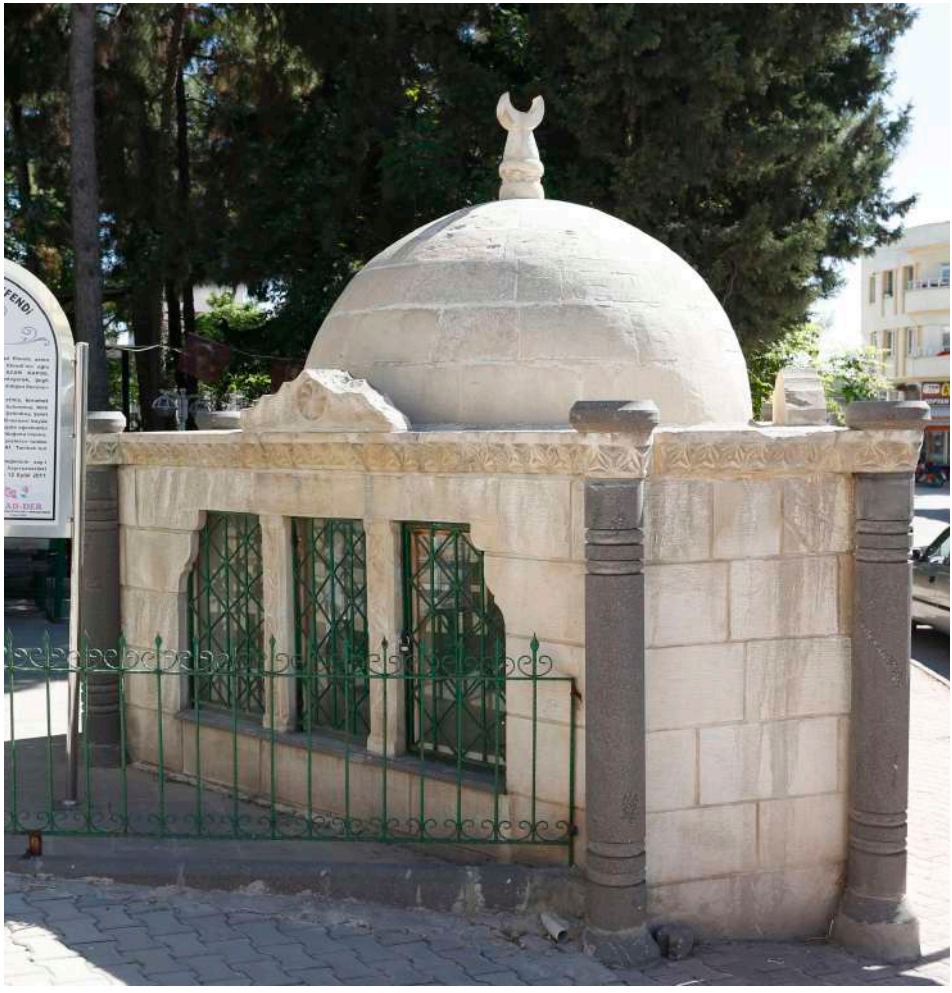
Ağa hac dönüşü durumu anlatır. Kerameti açıklayan Gafur Baba hacı karşılayıcılarının arasından habersizce ayrılarak türbenin bulunduğu yamaca tırmanır, burada Allah'a emanetini almasını niyaz eder. Dileği kabul olunur. Orada vefat eder. Elindeki değnek de yeşererek bir incir ağacı olur (Güzelbey, 1990: 87). Türbe, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Koruma Uygulama Denetim Büro Daire Başkanlığı (KUDEB) tarafından 2017 yılında restore edilmiştir.

Muhammed Esad Efendi Türbesi

Yeri: Gaziantep Oğuzeli İlçesi merkezde

Oğuzeli ilçe merkezinde Hacı Hamza Türbesi'nin 100 metre güneybatısında, Muhammed Esad Efendi Türbesi bulunmaktadır. Türbe içerisinde 1840-1935 yılları arasında yaşayan ve Hacı Hoca olarak bilinen Muhammed Esad Efendi medfundur. Hz. Hüseyin'in soyundan, Kâdiri tarikatının Halisiye mürşitlerinden olan Muhammed Esad Efendi; Oğuzeli'ne büyük hizmetlerde bulunmuş, milli mücadele döneminde ilçenin maddi ve manevi bekçiliğini yapmış bir zattır. Türbe, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Koruma Uygulama Denetim Büro Daire Başkanlığı (KUDEB) tarafından 2017 yılında restore edilmiştir.

Uluyatır Türbesi

Yeri: Gaziantep Nizip İlçesi, Uluyatır Beldesi'nde.

Uluyatır, Nizip ilçesine 10 km, Gaziantep'e ise 30 km mesafededir. Nizip ilçesi Tarihi mezarlık alan içerisinde bulunan türbenin kuzeybatısında Belediye Binası yer almaktadır. Mezar taşı üzerinde Arapça harflerle yazılmış yazılar bulunmakta. Sadece tel örgü koruması olan türbenin ayak ucu tarafında: "Hz. Ali'nin evlatlarından Hacı Dede Oğlu Hacı Ömer Şah'a aittir. Ö.T. 981 yılı" yazmaktadır. Türbenin bulunduğu yer Hz Ali'nin torunlarının mezarı olarak bilinmektedir. Bu zat buradan geçip Halep'e doğru giderken şehit olmuş ve buraya defnedilmiştir. Uluyatır'ın eski adı Mizar'dır. Türbe, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Koruma Uygulama Denetim Büro Daire Başkanlığı (KUDEB) tarafından 2017 yılında restore edilmiştir.

Salkım Şıh İmam Türbesi

Yeri: Nizip İlçesi, Salkım Köyü'nde.

Türbe, Salkım Beldesi'nin 1 km güneyinde, Ziyaret Dağı Mevkiinde bulunmaktadır. Türbeye kuzeyden girilmektedir. Türbe, kare planlı, sivri kubbelidir. Türbe önceki zamanlarda kazılıp tahrip edildiği için, sandukası kırılmış, mezar toprağı yüzeye çıkmış ve mezarın yönü doğuya doğru kaymıştır. Duvarlarında karşılıklı pencereler vardır. Türbe, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Koruma Uygulama Denetim Büro Daire Başkanlığı (KUDEB) tarafından 2017 yılında restore edilmiştir.

Salkım Şıh Fatma Türbesi

Yeri: Gaziantep Nizip İlçesi, Salkım Köyü'nde.

Salkım Beldesi'nin 1km güneyinde, Ziyaret Dağı Mevkii bulunmaktadır. Türbeye kuzeydoğudan kare planlı bir kapıdan girilmektedir. Yapı 4x4m ebatlarında kare planlı olup; tek kubbelidir. Güney duvarında bir pencere bulunmaktadır. Yüzeyi halılarla kaplı olup, içeride betonarme yapılmış 2m uzunluğunda bir sanduka yer almaktadır.

Salkım Şıh Fatma'nın Şıh İmam diye bilinen İmam Cafer'in kardeşi olduğu söylenmektedir. İmam Cafer'in hasretine dayanamayıp buraya gelince çok fazla mesafe ve yol olduğundan şehit olup kendisini de buraya defnedilir. Şıh Fatma İmam Cafer'in kardeşi olup aynı yerde yatmaktadırlar. Bir rivayete göre; Şıh Fatma, Şıh Cafer Teyyare hazretleriyle uçarak gelmiş ve burada birlikte ölmüşler. Her Perşembe günü köy halkı ve çevre köylerden gelenler tarafından ziyaret edilmektedir.

Karababa Türbesi

Yeri: Gaziantep Nizip İlçesi, Kocatepe Beldesi'nde.

Karababa Türbesi, Kocatepe Köyü'nün 3 km doğusunda yer almaktadır. Karababa Tepesi'nde bulunan türbe 75 cm. genişliğinde 1.70 m. uzunluğunda dikdörtgen planlıdır. 4x4 genişliğindeki odanın duvarları briket, üzeri sıvalıdır. Toprak zemin üzerine iki büyük baş taşının karşılıklı konmasıyla oluşturulan mezar, üzerine ahşap çıtalarla destek verilerek yükseltilmiştir. Bu yükselti üzerine farklı tonlarda yeşil örtü örtülmüştür. Türbede mum yakmak için çıkıntılar oluşturulmuştur. Karababa Türbesi Tılbaşar ve Tılbaşar Mezeresi köyleri arasında olan ve halk tarafından Seraser Kalesi denilen Tılbaşar Kalesi'nin batı yanında aynı adla anılan pınarın başındadır. Tılbaşar Köyü yaşlılarının anlattıklarına göre Kale, İslamiyet'ten çok önce bir küffar kralı tarafından güzelliği dillerde destan bulunan ve herkesin gözü üzerinde olan kızının korunması için yapılmıştır. Karababa'nın bu kalenin muhafızı olduğu söylendiği gibi bölgenin Müslümanlar tarafından fethi sırasında Hazreti Ali'nin yanında sakalık görevi yaptığı sırada Tılbaşar Kalesi'nin muhasarası esnasında şehit olduğu rivayet edilmektedir (Güzelbey, 1990: 122). Türbe, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Koruma Uygulama Denetim Büro Daire Başkanlığı (KUDEB) tarafından 2017 yılında restore edilmiştir.

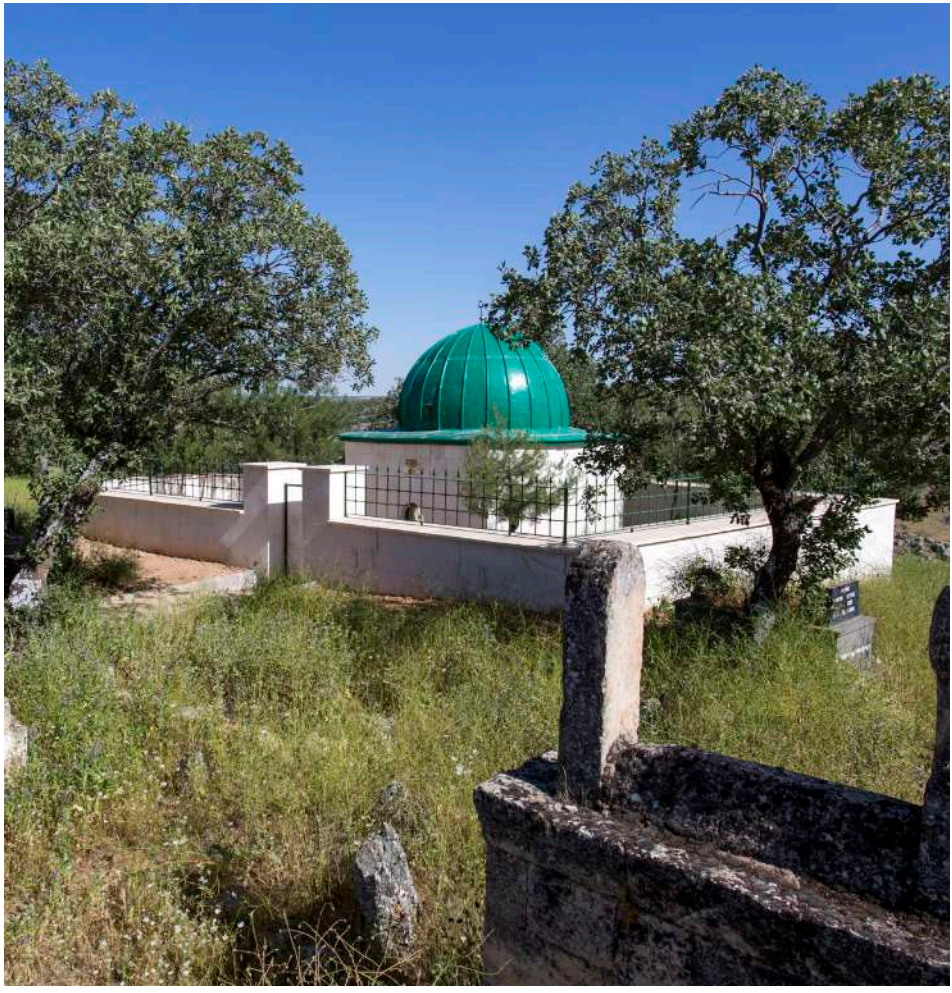

Hacı Kureşy Türbesi (Sait Kureyş Türbesi)

Yeri: Gaziantep Yavuzeli İlçesinde.

İnanışa göre, Hacı Küreyş, 7. İmam Musa Kazım soyundan gelmektedir. Hacı Kureyş kesin tarihi bilinmemek ile birlikte 1150'li yıllarda Erdebil bölgesinden Anadolu ya gelir. O zaman Hıns-ı Mansur adı ile bilinen bugünkü Adıyaman-Gaziantep yöresine yerleşir. Hacı Kureyş Türbesi, Gaziantep Yavuzeli ilçesinin Kayabaşı köyündedir. Türbe, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Koruma Uygulama Denetim Büro Daire Başkanlığı (KUDEB) tarafından 2017 yılında restore edilmiştir.

Seyyid Kureyş Türbesi

Yeri: Gaziantep Yavuzeli İlçesinde.

Seyyid Mahmud-ı Kebir Gaziantep'in Yavuzeli ilçesinin Kayabaşı Köyü'nde mezarı bulunan Hacı Kureyş'in evlatlarındandır. Türbe, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Koruma Uygulama Denetim Büro Daire Başkanlığı (KUDEB) tarafından 2017 yılında restore edilmiştir.

Davut Ejder (Dülük Baba)

Yeri: Gaziantep Şehitkamil İlçesi, Dülükbaba civarında.

Dülük Baba Türbesi Gaziantep'in kuzey yanında, Adana asfaltının doğusunda kendi adıyla anılan tepenin üzerindedir. Onu diğer evliyalardan ayıran özellik, evliyanın evlenmek isteyen bekar erkeklere yardımcı olmasıdır. Dülük Baba Antep'in İslamlar tarafından fethinde şehit düşmüş bir sahabidir. Asıl adı Davut Ejder'dir. Sonradan yattığı tepenin adıyla anılmıştır. Kardeşi Malik Ejder de Maraş'ta şehit olmuş ve Maraş'a gömülmüştür (Güzelbey, 1990: 20).

Rivayete göre Yavuz Sultan Selim Mısır seferine giderken Antep'ten geçmektedir ve karşısına tanımadığı bir zat çıkarak savaşı kazanacağını söyler, Sultan ona kim olduğunu sorar ama cevap alamaz. Sefer sonunda Sultan zatı ödüllendirmek için kente gelir ancak zatın öldüğünü öğrenir. Bunun üzerine zatın mezarını türbe şekline dönüştürür. Dülük Baba'nın evlenmek isteyenlere yardım ettiğiyle ilgili söylentiler vardır, bu nedenle yeni evlenen çiftler damadın ailesi tarafından Dülük Baba'ya götürülerek kurban keserler. Kentte Dülük Baba adıyla bulunan piknik alanında yöre halkı tarafından haftasonları pikniğe gidilmekte ve zata dua edilerek dilek dilenmektedir.

Değirmenli/Derman Dede

Yeri: Gaziantep Şehitkamil İlçesi, Kilisecik Köyü'nde

Halk tarafından Değirmenli Dede veya Dermanlı Dede diye anılan ziyaret Gaziantep'in güneydoğusundaki köylerden Kilisecik yakınında, Ziyaret Dağı da denilen Hayırlık mevkiinde bağlar ve bahçelerle kaplı Sacır vadisine hakim bir sırtın üzerindedir. Türbede yatan zatın adı Ali'dir. Sacır suyunun öbür yanındaki tepenin adı Ali Burnu'dur. Ali Dede küffarla savaşırken kardeşi burada, kendisi de atılan oklarla türbenin bulunduğu yerde şehit olurlar. Oklardan birisi türbe yakınındaki yassı bir kayaya değerek bir delik açar. Diğer bir rivayete göre düşmanlar sıkıştırınca bu kayaya sığınır, kaya hamur gibi yumuşayarak Ali Dede'ye yol verir. Sözü geçen delik, inanışa göre, boğmacalı çocuklar için şifa yeridir. Boğmacalı çocuklar, Cuma günleri bu delikten geçirilirse şifa bulacaklarına inanılır. Evladı olmayanlar, buraya gelip dua ederler. Ziyaretten sonra çocukları olanlar adını oğlansa Ali, kız ise Aliye koyarlar.

Ali Dede, dertlere derman bulan bir eren olduğundan Dermanlı Dede adıyla anıldığı söylenir. Değirmen işiyle uğraştığından Değirmenli Dede adıyla da anılmıştır. Halk kendine çok saygı gösterir, değirmeni döndüren

su mukaddes olarak bilinirmiş. Bu su kirletilmemeye çalışılır, kadınlar kilim ve çamaşır gibi şeyler yıkamazlarmış. Bir gün Dede'nin ermişliğine, suyun mukaddesliğine inanmayan bir kadın kirli eşyalarıyla birlikte gelerek temizliğe başlar. Oraya gelen köylüler kendini bu hareketten alıkoymak isterler. Fakat yabancı kadın kimseyi dinlemez. Bunun üzerine Dedenin bedduasına uğrar. Kendi ve eşyaları, taş olur. Değirmeni döndüren su kurur. Dede ortadan kaybolur. Köylüler hatırasını saklamak için kaybolduğu yere bir türbe yaptırırlar (Güzelbey, 1990: 27).

Beledi Mehmet

Yeri: Gaziantep Şehitkamil İlçesi, Sam Köyü'nde

Türbesi Sam köyünün güneyindeki tepe üzerindedir. Üç buçuk metre genişliğindedir. Bina üç metre yontma taştan yapıldıktan sonra kubbe kısmı yassı taşlarla örülmüştür. Kubbenin tam orta yerinden avize gibi oymalı bir taş sarkmaktadır. Kapısı poyraza açılmaktadır. Batı ve güneye iki küçük penceresi vardır. Sam şeyhi bu çevrede çok tanınan birisidir. Beledi Mehmet, bir gün Sam Şeyhini ziyarete gelir. Aralarındaki görüşmede kendine sorulan bütün soruları cevaplandırmış; fakat kendinin sorularına Sam şeyhinden cevap alamamış. Bu sırada birden hastalanmış ve ölmüş. Sam şeyhi bu adam değerli bir kimsedir diye bizzat uğraşıp bu tepeye defnettirmiş. Sonra mezarı ziyaret yeri olmuş. Dağa da adına nispetle Beledi Dağı denmiş. Halk arasındaki inanca göre ziyaret çevresindeki ağaçlara dokunanın başına mutlaka bela gelir. Beledi Mehmet bilmezlikle bunu yapanların rüyasına girip ikaz edermiş (Güzelbey, 1990: 427).

BELEDİ MEHMET

Sam Şeyhi Türbesi

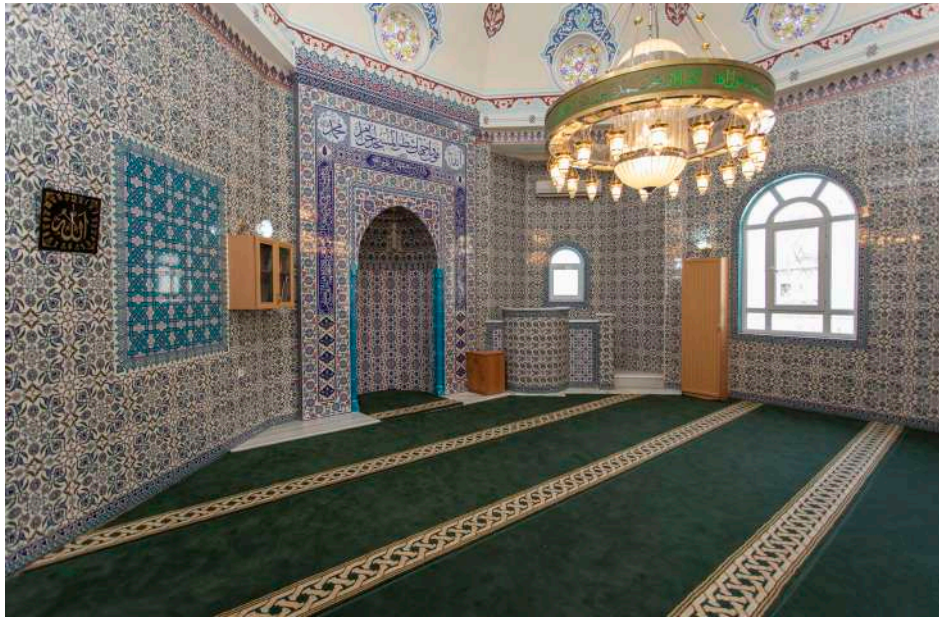
Yeri: Gaziantep Şehitkamil İlçesi, Sam Köyü'nde

Türbesi Sam köyünün güneyinde ilkokul binasının yakınındadır. Köylüler türbede yatanı Sam Şeyhi veya Müderris Mehmet Efendi diye bilirler. Hakkında bazı rivayetler vardır. Mısır seferine gitmekte olan Yavuz Sultan Selim, Sam Köyü önünden geçerken bağın birinde bağ budağı ile uğraşan yaşlı bir adam görür. Atının başını çeker, ihtiyar adama "Baba biraz üzüm versene" diye seslenir. İhtiyar ya Allah deyip elindeki dahra ile kuru bağ çubuğuna vurur. Üzerine henüz buğuları tüten bir salkım üzüm uzatır. Bunun üzerine Yavuz da elini kuşağının arasına sokarak tencereden yeni çıkmış üstünden haşlama suları damlayan iki tane içli köfte uzatır. Böylece iki eren mana aleminde birbirlerini yoklarlar. Yavuz ayrılırken "Şeyhim himmetin benimle ola" der. Sam şeyhi elini kaldırıp dua eder, Mısır'ın fethini müjdeler. Mısır'la olan savaşların en zorlu anlarında Osmanlı saflarından ilerleyen binlerce dahra ile kuru bağ çubuğu karşı taraf saflarında kayıplar verir. Panik uyandırır. Yavuz, sefer dönüşünde Sam şeyhini çağırarak bir dileği olup olmadığını sorar. O zamanki muaşeret usulü üzere önce sağlığını dilerim dedikten sonra Sam köyünün aşarını ister. Yavuz Sam'ı Şam olarak anlar. "Şeyhim Şam uzaktır, Haleb'i vereyim" deyince Şeyh istediğinin Sam köyü aşarı olduğunu belirtir. Bunun üzerine Yavuz verdiği bir fermanla dileğini yerine getirir.

Bu hikâye şöyle de anlatılır. Yavuz, Sam köyüne gelmeden önce erişmiş bir kimse olan Mehmet Efendi'nin ününü duyar. Köye geldiği vakit arayıp sorar. Bağda olduğunu öğrenir. Adamlarını yollar. Bunlar Sam şeyhine gelerek padişahın kendisini istediğini bildirirler. Sam Şeyhi yukarda anlattığımız gibi dahra ile kuru bağ çubuğuna vurup bir salkım üzüm verir. "Siz gidin ben hemen geliyorum." der. Adamlar yolda üzümden biraz yemek isterler. Fakat her tanenin koparılışında yerine on tanesi çıkar. Salkım büyüdükçe büyür. Götürülmez hale gelir. Adamlar otağa yaklaştıkları sırada şeyhin kendilerinden önce girdiğini görürler. Yukarıda bahsedilen dilek ve dua otağda geçer.

Bir başka rivayet de şöyledir: Yavuz Sultan Selim, Çaldıran seferine giderken buraya uğrar. Sam şeyhine "Bu seferi kazana-

bilecek miyim?" der. O da sabahleyin haber vereceğini söyler. Ertesi gün padişaha "Nusret sizindir gidin." der. Yavuz burasının nesi meşhur diye sorar, Mehmet Efendi üzümü der. Müritlerinden birine ortalığın kış olmasına rağmen git üzüm kes getir emrini verir. Müridi üzerinde dumanları tüten bir sepet üzüm getirir. Olay üzerine Yavuz, Mehmet efendiye çok saygı gösterir. Sam'da bir cami ve bir han yaptırır, İkincinin gelirini birinciye adar. Sam Şeyhine Yavuz Sultan Selim ve Kanuni Sultan Süleyman tarafından verilen iki ferman vardır (Güzelbey, 1990: 43). Bir gün Sam Köyü'ndeki kaynak suyu kesilmiş bunun üzerine halk şeyhten yardım istemiştir. Şeyh asasıyla suya vurmuş ve kaynak yeniden akmaya başlamıştır. Kaynak suyu o olaydan sonra kutsal kabul edilmiş ve içindeki balıklara dokunmak yasalanmıştır (Güzelbey 1990: 40-44). Türbeye köy halkı ve çevre köyler tarafından büyük ilgi gösterilmektedir. Dua edilmekte ve dilekleri gerçekleştiğinde fakirlere yardım edilmektedir.

ŞEYH
MÜDERRİS
MEHMED
MUHYİDDİN
EFENDİ

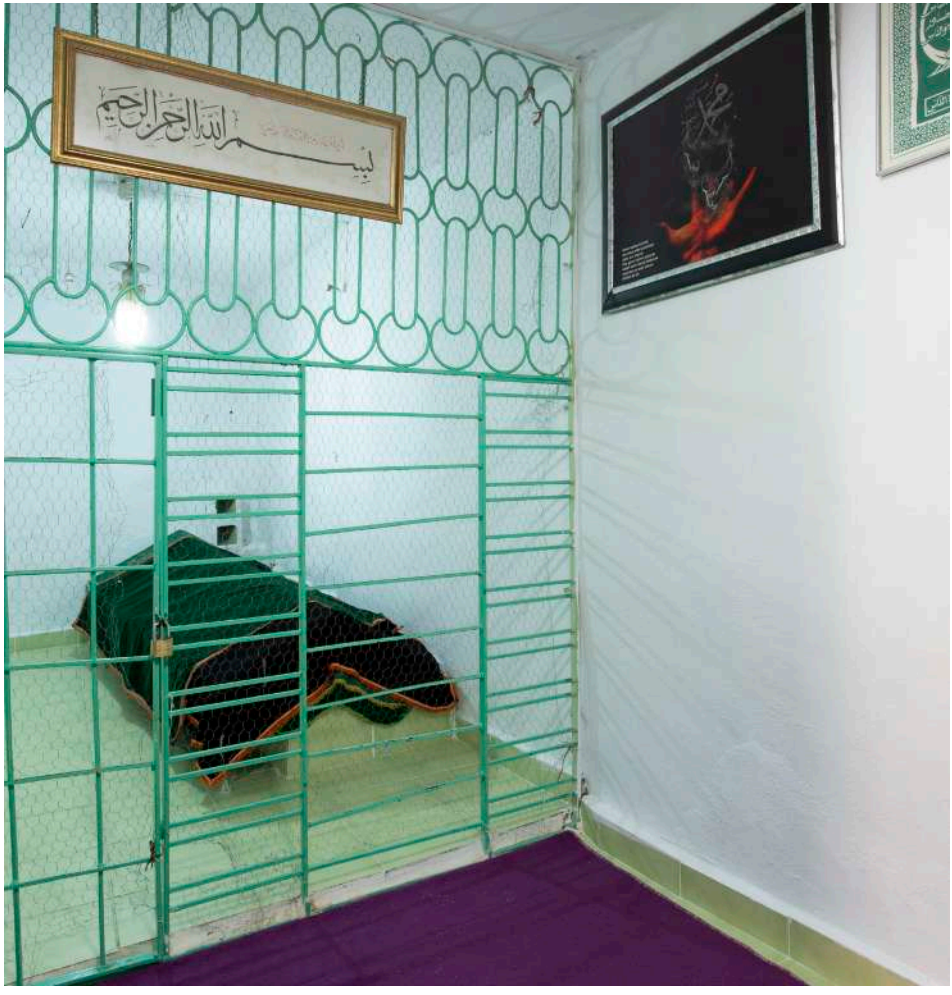

Şeyh Feyzullah

Yeri: Gaziantep Şehitkamil İlçesi, Çarpın Köyü'nde

Manzum bir sözlük olan Nazm'ül-Leâl yazarı Şeyh Ahmed'in oğludur. Mezarı Çarpın Köyü'ndedir. Bu mezar vaktiyle köyün dışında iken çevresine evler yapılarak ortada kaldığı söylenir. Halen bulunduğu evden bir kapı ile ayrılan ayrı bir oda içindedir. Şeyh Feyzullah felçli ve sızılılar için ocak olarak bilinir. Bu gibi hastaların bir gece türbenin bulunduğu odaya kapatılmaları halinde şifa bularak ayrılacağına inanılır. Şeyh Feyzullah Gaziantepli şair Zeki Savcı'nın sekizinci kuşaktan dedesi olur (Güzelbey, 1990: 51).

بسم الله الرحمن الرحيم

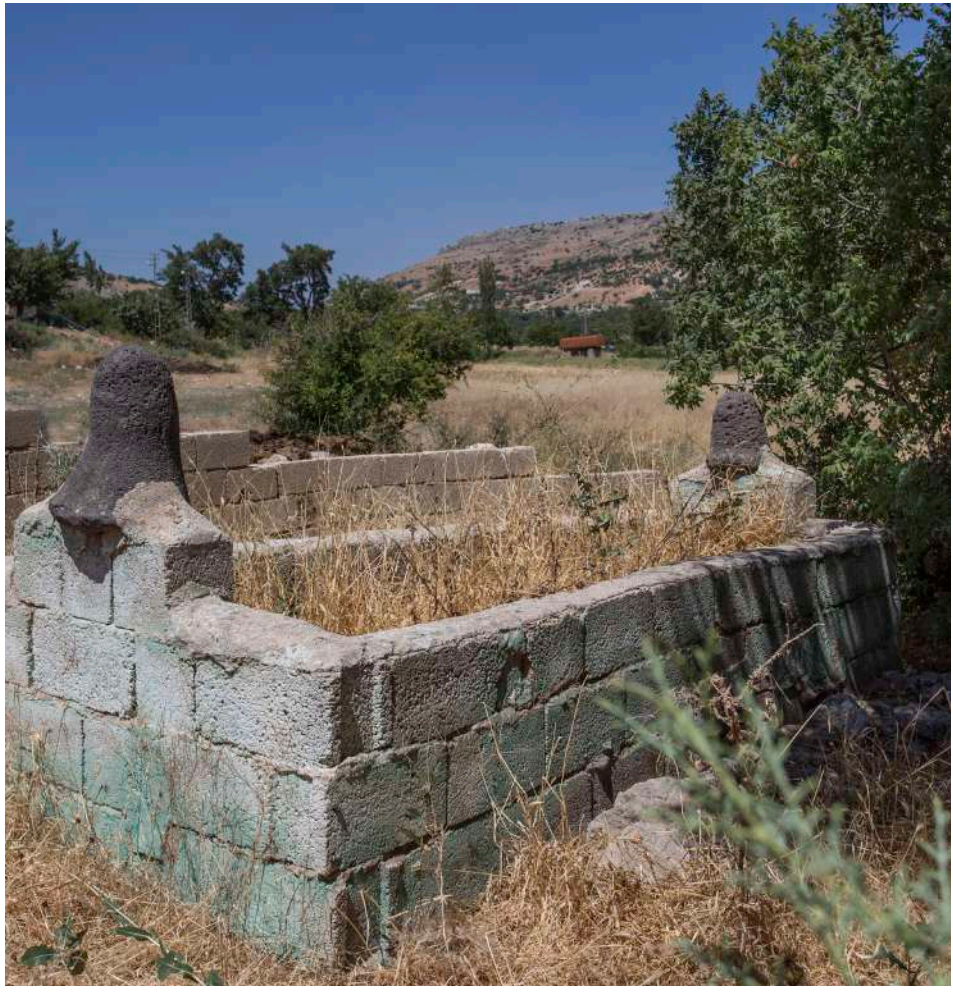

Karadede

Yeri: Gaziantep Şehitkamil İlçesi, Karadede Köyü'nde

Karadede Şeyh Feyzullah'ın torunu, Şeyh Müslüm'ün oğlu, Halil Rıfat Efendi ve Zeki Savcı'nın dedesidir. Karadede kendi adıyle anılan köyün 100 metre güneyinde birkaç büyük meşe ağacının altında gömülüdür. Türbesi kubbesizdir. Köylüler tarafından büyük saygı görür, türbe etrafındaki ağaçlara ve bu ağaçlardan düşen dallara kimse dokunmaz. Dokunanlar çarpılırlarmış. Bütün erenlerin türbelerinde olduğu gibi burada da ağaçlara niyet için bez ve kumaş bağlanır. Karadede de dedesi gibi felçliler ve romatizmalar için şifa ocağı olarak bilinir (Güzelbey, 1990: 51).

Şeyh Fethullah

Yeri: Gaziantep Şahinbey İlçesi, Şehreküstü'de

Şeyh Fethullah Gaziantep evliyaları içinde halkın vicdanına en çok hükmeden ve kerametleri en yaygın şekilde anlatılan ululardan biridir. Rivayete göre, Şeyh Fethullah Hz. Ebubekir soyundan gelmektedir. Yaptırdığı Cami Gaziantep'in mukaddes köşelerindendir. Antep savunmasında hastane olarak kullanılmıştır. Şeyh Fethullah'ın himmeti ve Allah'ın yardımıyla cami ve hamamda her türlü derdin devası bulunduğuna inanılır

Şeyh Fethullah Ermeniler için de kutsal biri olarak görülmüştür. Geçmiş dönemlerde Ermeniler, yaz aylarının belli bir gününde iki üç gün için guruplar halinde Şeyh Hamamı'na gidilip yıkanılır, ondan sonra türbe ziyaret edilirmiş. Bu ziyaret sırasında Müslümanlar gibi getirdikleri yeşil örtüleri, mumları türbeye bırakır, kurban keserlermiş. O gün herhangi bir mazereti dolayısıyla gelemeyenler için hamamın suyundan götürülürmüş.

Hakkında pek çok rivayet vardır. Bunlardan birine göre, Şeyh Fethullah'ın karısı bir gün bir hamama gider. Burada iyi muamele

görmez, kurnaların başına sokulmaz. Kadın, yapık suyu denilen killi ve sabunlu kirli sularla yıkanarak üzgün bir halde evine döner. Olup bitenleri kocasına anlatır. Fakirliği yüzünden uğradığı bu muameleden ötürü yakınır. O zaman Şeyh Fethullah kuyudan bir kova su çekmesini söyler. Kadın kocasının dediğini yapar. Kovanın altınla dolu olduğunu görür. Şeyhin emri ile bunu kuyuya boşaltır. İkinci bir kova daha çeker. Bunun da

içerisinin yılan, akrep çiyanla dolu olduğunu müşahade eder. Şeyh fethulla "Eğer dünya malı olan altına rağbet etseydin bu haşarat senin içindi" der. Kadın bu kovayı da boşaltır, üçüncü kovadan çıkan su ile yıkanır.

Şeyh Fethullah karısının uğradığı muameleye çok üzülür. Bir hamam yaptırmaya ve âdet olduğu üzere yanı başına bir de cami inşa ettirmeye karar verir. İşe girişir. Bir yandan temel kazılırken öbür yandan da taşlar getirilip yontulmağa başlanır. Bu sırada yontuculardan birisi ona "Bu yapılar çok masraf olur, sen fakir bir dervişsin bu kadar parayı nerden bulacaksın?" diye sorar. Şeyh Fethullah püf deyince taşlardan biri altın olur. Şeyh Fethullah her akşam işçi ve usta yevmiyelerini üzerine oturmakta olduğu postun altından çıkarıp verir. Bu durumu gören işçilerden biri Şeyhin bulunmadığı bir zamanda postun altındaki parayı aşırmak üzere kaldırınca çöreklenmiş kara bir yılanın kendine doğru uzanan korkunç başı ile karşılaşır. Biraz sonra iş yerine gelen Şeyh bu işçiye hitaben: "Her deliğe elini sokma, kiminden yılan kiminden çıyan çıkar." der. Onu uyarır. Sonra Şeyhin bu sözleri atasözü haline gelir.

Cami yapılıp bittikten sonra ustabaşı, "Mekke yolunda kara taştan yapılmış bir sütun var. Elimize geçse idi buraya dikseydik iyi olurdu." diye konuşur. Ertesi günü ustabaşı sözünü ettiği sütunu münasip gördüğü yerde dikili olarak görür. Bu sütun halen caminin doğu kısmındaki tekke bölümündedir.

Şeyh Fethullah hamamı yaptırdıktan sonra bir mumla yedi sene suyunu ısıtır. Hamamın külhanı yanında diğer hamamlarda yakılmakta olan ve zibil denilen hayvan gübresi veya odun görülmemesi, külhan kapısının hep kapalı durması dikkati çeker. Bir gün durumu yakından görülüp koca hamamın bir mumla ısındığı fark edilince mum söner, diğer yakıtlar kullanılmaya başlarlar. Başka bir rivayete göre bu hali yukarıda bahsi geçen ve Şeyh Fethullah'ın karısına kendi hamamlarında iyi muamele etmeyen aileden bir fert görüp işi ifşa edince, mum söner.

Hamamda her sene bir kurban kesilir. Eğer bunun vakti geçirilir veya ihmal edilirse hamamın her tarafını kara bir böcek istilâ eder: Müşteriler taciz olurlar.

Diğer camilerin açkılarını veya nesnelerini çalanlar Şeyh Camii'ne yanaşamazlar. Bir gün hamamın kazanı değiştirilmek istenir. Yeni kazan getirilir. Vakit dar olduğu için ve kimsenin aşıramayacağına inanıldığından kapı önünde bırakılır. Bir hırsız gecenin geçmiş saatinde kazanı çalmak üzere elini attığı sırada karşısında Şeyh Fethulah'ı görür. Kazanı hırsızın üstüne kapatır. Sabahleyin eksik işi bitirmek üzere gelenler kazanı kaldırınca hırsız meydana çıkar, olup biteni anlatır, Şeyh'ten af diler (Güzelbey, 1990: 52).

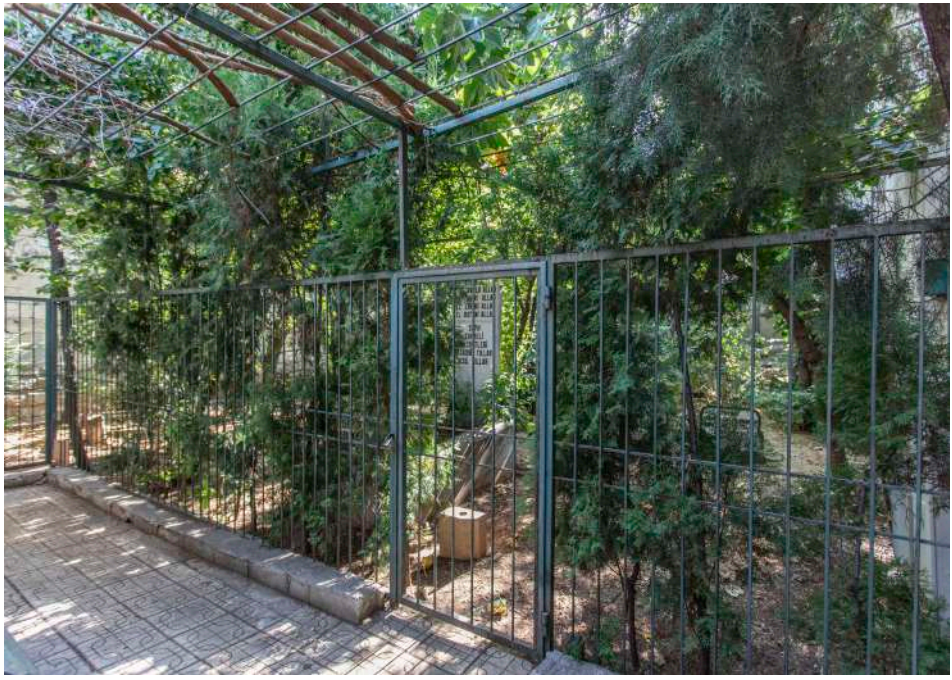

Şahveli

Yeri: Gaziantep Şahinbey İlçesi, Şahveli Camii'nde

Halveti tarikatı şeyhlerinden Şahveli'nin kardeşi Murat Bey tarafından 1570'lerde inşa edilmiş, 1636/37'de ilaveler yapılmıştır. Şahveli Dergâhı, Salihiye olarak da bilinir. Şahveli'nin kardeşi Murat Bey önce Salihiye Mescidi'ni, daha sonra da Bedriye Mescidi'ni yaptırmıştır. Şimdiki Şahveli Camii'nin bitişiğinde bulunmakta iken Fransız Harbi'nde cami ile birlikte tekke de harap olmuş, 1949'da cami yenilendiği hâlde, tekke tamamıyla ortadan kaldırılmıştır (Çam, 2006: 118).

Şahveli yalnız halkın saygısını toplamış ünlü bir şeyh değil, aynı zamanda eserler telif etmiş adı tezkirelere geçmiş alim ve şair bir kişidir. Şahveli Ağcahöyük Köyü'nde oturan bilgili ve iyi huylu Mehmet Bey adında bir adamın oğludur. Mehmet Bey'in bu köyde kendi yaptırdığı cami, medrese ve hayratı vardı. Rivayete göre, Dördüncü Murat, Bağdat seferine giderken Tılbaşar'a uğrar. Buranın ileri gelenleri ile konuşurken Şahveli'den ve onun ermiş bir kimse olduğundan bahsedilir. Vezirine, bu adama uğrayalım der. Sabahleyin Bağdat'a doğru yoluna devam ederken akşamki kararını unutur. Yoldan biraz sapa düşen Ağcahöyük Köyü hizasına gelince atlar kendiliğinden durur. Sıkıştırmalara rağmen bir adım yürümezler. O vakit vezir akşamki sözünü hatırlatır. Bunun üzerine padişah atının başını Ağcahöyük'e

çevirir. Yerinden kımıldamayan atlar hızla ileri atılırlar. Padişahın yol değiştirip kendi köyüne yöneldiğini manen sezen Şeyh, müritlerinden bir kaçını karşılayıcı olarak yollar. Kendi de tekkesinin karşısında bekler. İçeri alır. Biraz sohbet ettikten sonra Şahveli tekkenin kahvecisine padişah ve maiyetine kahve ikram etmesini söyler. Tam kahvenin dağıtılacağı sırada Sultan Murat tarafından hazırlanmış bir tertip gereğince adamlarından birisi ayağa kalkar, kahveyi kendi dağıtır. Bu sırada el çabukluğu ile Şahveli'nin fincanının içine zehir katar. Şeyh fincanı eline alınca, "Sultanım zehir mi, kahve mi niyetine içeyim der" ve fincanı başına diker. Boş fincanı yere bıraktıktan sonra serçe parmağını fincanın üzerine getirip içtiği zehiri içine döker. Bundan ötürü parmağı eğilir ve gözü biraz şaşı olur. Bu imtihandan sonra padişah hemen yoluna devam etmek isterse de Şah-

veli'nin rica ve ısrarı üzerine geceyi misafir olarak yanında geçirir. Ev sahibi küçük bir tencere içinde pişirdiği yemekten padişahın bütün maiyetini doyurduğu gibi bir yemlikteki arpadan da bütün atların yemi tutulur. Gece padişahla sohbet ederken Şahveli müritlerinden birini çağırır kuru bir bağ çubuğu verip götür bunu falan yere dik der. Mürit dediğini yapar. İki saat sonra aynı adamı çağırıp diktiği yenicenin mahsülünü toplayıp getirmesini söyler. Biraz sonra bu mürit mevsimin kış olmasına rağmen henüz dalından yeni kopmuş buğuları üzerinde taze üzümle döner ve padişaha ikram edilir. Bu olaydan ötürü çubuğun dikildiği yerin adı Yenice kalır. Buraya bir de köy kurulur.

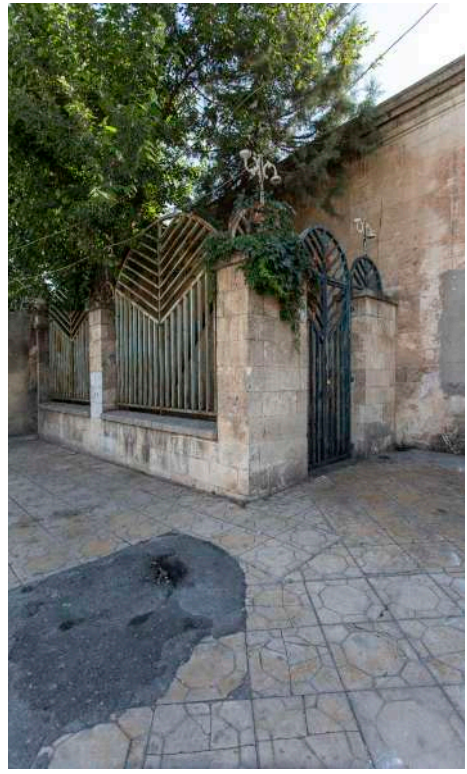
Sultan Murat'ın Bağdat'a hareketinden önce Şahveli ile birlikte Ağcahöyük Köyü'nün höyüğünün üstüne çıkılır. Padişah, görüş zaviyesinin içine giren toprakların aşarını Şahveli'ye bağışlar. Sonra da bunu bir beratla kuvvetlendirir.

Şahveli bir gün Ağcahöyük Camii'nin önüne gelir elindeki değneği yere saplar, gözden kayıp olur. Değnek yeşerip bir servi olur. Kayıp oluşundan bir süre sonra Gaziantep Hayık Müslüman Mahallesi'ndeki Salihiye camiinin haziresinde görülür ve yine gözden kayıp olur. Bunun üzerine halefi ve oğlu Şeyh Yakup tarafından buraya bir mezar yaptırılır. Şahveli'nin Salihiye Camii içindeki mezarı boğmaca ve öksürüğe yakalanan çocuklar için şifa kaynağı olarak görülmüştür. Hastalıklı çocuklar üç cuma günü mezarın etrafında dolaştırılırmış.

Bağdat muhasarasında Osmanlı ordusu güç bir durumda iken padişah Sultan Murat Şahveli'den manen istimdat eder. O sırada tekkesinde oturmakta bulunan Şahveli birden ayağa kalkar müritlerinden birine bir çuval saman al rüzgara savur der. Öbür yandan Osmanlı ordusu belirtilen güç durumu yaşadığı bir sırada birden bir saman bulutu düşman ordusunun üstünü kaplar. Dört yanını görmez olup bozguna uğrarlar. Sultan Murat Bağdat Dönüşünde Şeyhi ziyaret edip istediklerini yerine getirir.

Şahveli Tılbaşar çevresinde azaplık eden ve adı Yalnız Veli olan bir kişidir. Sultan Murat Bağdat seferine giderken halk tarafından karşılanır. Karşılayıcılar arasında bulunan Veli elindeki mesesi (çift sürerken kullanılan ucu demirli uzunca değnek) yere saplar. Meses hemen dallanıp budaklanır, yeşerip bir servi olur. Sultan Murat bu hali görünce sen bir sihirbazsın der. Ve bir bardağa koyduğu zehri içmesini söyler. Veli hükümdarın dediğini yapar. Yaş halinde gözünden bardağa akıtıp padişaha uzatır. Ancak zehirin tesiriyle gözü şaşı olur. Adı da Şaş Veli kalır. Sonra Şahveli denir. Bu hikayeyi esasen gözü şaşı iken gösterdiği keramet üzerine padişah: Sen Şaşveli değil Şahveli imişsin, dediği şeklinde de anlatırlar. Ve ilaveten padişahın

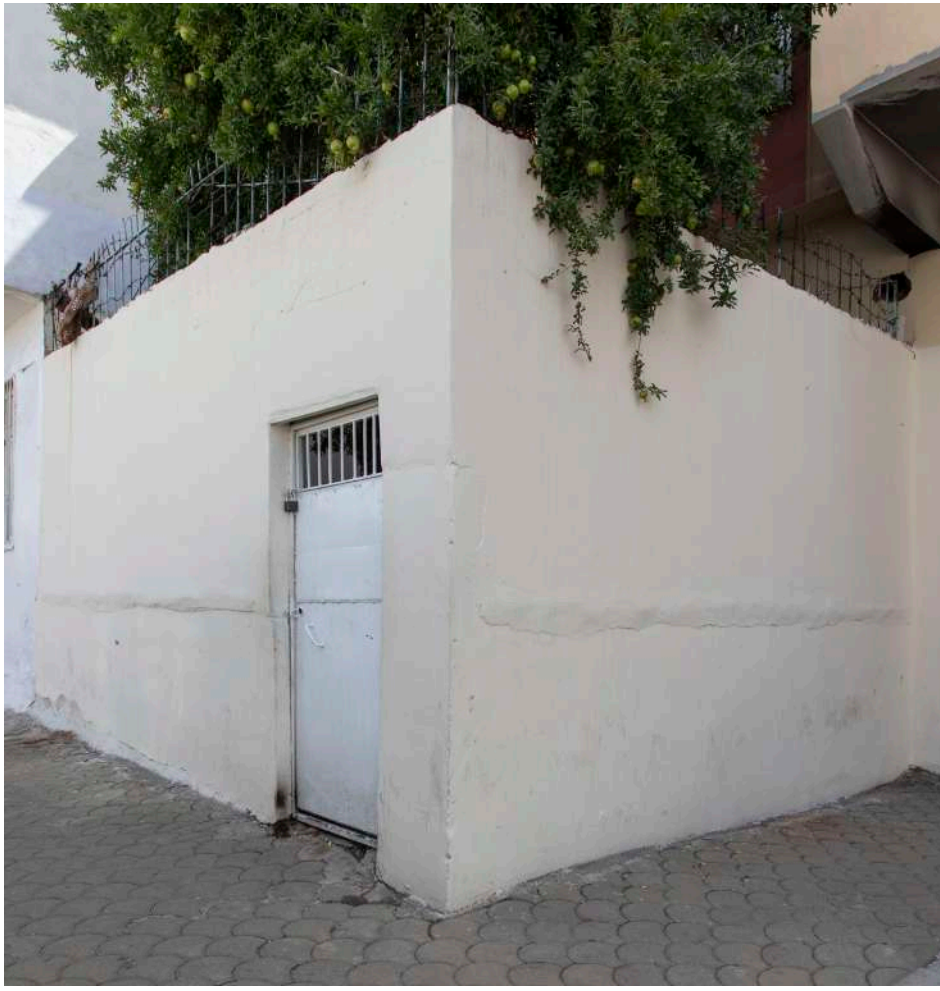
dile benden ne dilersen sorusuna, Yenice Köyündeki camiin Antep'e naklini istediği, Sultanın emri ile Yenice Camii'inin dört köşesinden dört taş götürülmek suretiyle yepyeni bir cami yaptırdığı, Yenice Köyü'nün aşarını buna tahsis ettiği söylenir. Antep'teki bu cami Şahveli, Salihiye, Yukarı Şeyh Camii adlan ile anılır. Şahveli Camii ve müştemilatı Antep savunmasında tamamen harap olmuştu. Yakup Fehmi Eren tarafından tadilat yaptırılmıştır (Güzelbey, 1990: 61).

Kurban Baba

Yeri: Gaziantep Şahinbey İlçesi, Kurbanbaba Mevkiinde

Kurban Baba, Hacı Bektaş-ı Veli'nin müritlerindendir. Evliya Çelebi, Antep seyahatinde Kurban Baba'nın türbesinden bahsetmektedir. Türbe, Mardin Tepe'dedir. Kurban Baba, Hacı Bektaş-ı Veli zamanında tekkenin kasabı olduğu için bu adla anılırmış. Mürşidinin ölümünden sonra Antep'e gelerek buraya yerleşmiştir (Güzelbey, 1990: 73). Türbeyi yaptıran bilinmemekle beraber, türbe 1927 yılında Bektâşî Alî Dede tarafından yenilenmiştir. Kurbanbaba Mahallesi'nde bulunan türbe hâlen ziyaret edilmektedir. Genellikle Alevî-Bektaşî kişiler tarafından kutsal görülüp ziyaret edilmektedir. Kitabeden anlaşıldığına göre çok eskilerden beri rağbet gören bir mekân olan türbe Antep Savunması'nda Fransızlar tarafından tahrip edilmiştir. Savunmadan sonra halkın yardımıyla tamir edilmiştir. Kurbanbaba mevkii Antep Savunması'nda şiddetli çarpışmaların olduğu bir yerdi. Türbe günümüzde mevcuttur ve ziyaret edilmektedir.

Üryan Baba

Yeri: Gaziantep Şahinbey İlçesi, Sarımsak Tepesi'nde

Türbesi Sarımsak Tepe'nin kuzey tarafındadır. Rivayete göre Üryan Baba, adından da anlaşılacağı üzere avret yerlerinden başka tarafları çıplakmış. Herkese uzak durur şehre pek seyrek iner ve münzevi bir hayat sürermiş. Eskiden Antep'e bir takım zorbalar varmış. Bir rivayete göre Çapanoğlu maiyetleriyle birlikte gelir şehrin kenarına çadır kurar, nakden veya aynen haraç aldıktan sonra çekilir giderlermiş. Üryan Baba'nın yaşadığı bir devirde yine böyle bir zorba birkaç bin atlıyla gelmiş, Batalhöyük civarına çadır kurmuş ve şehre mutat veçhile haber gönderip haraç istemişler. Şehrin ileri gelenleri toplanmışlar. Geceleri zikrediyoruz diye kafamızı patlatan şu dervişler bir marifetleri varsa göstersinler. Şu belayı başımızdan def eylesinler diye konuşmuşlar ve o zaman en meşhur Dergâh olan Şahveli tekkesine haber gönderip keyfiyeti anlatmışlar.

O vakit Antep'te mevcut 12 dergahın mensupları Şahveli tekkesinde toplanmışlar, kimler var kimler yok diye yoklama etmişler

ve nihayet münzevi bir ömür geçiren Üryan Baba akıllarına gelmiş. Dergah çavuşlarından birisini gönderip vuku bulan durumu anlatmış ve kendini davet etmişler. Üryan Baba derhal yerden bir pençe toprak almış ve Batalhöyük tarafına doğru saçmış ve çavuşa da "Git benden selam söyle kendime düşen vazifeyi yaptım." demiş. Üryan Baba'nın yanından dönen çavuş, Baba'nın sözlerini anlatırken dervişlerden birisi Batalhöyük tarafında dehşetli bir fırtına koptuğunu haber vererek rüzgarın kaldırdığı kocaman taşları bu davetsiz misafirlerin başlarına yağdırdığını; çadırlarının kazıklarını söküp dağıttığını ve perişan olduklarını haber vermiş. Biraz sonra da zorbaların Antep'i terk ettikleri; bu hadisenin Üryan Baba'nın manevi himmetiyle meydana geldiği anlaşılmış, öldüğü zaman şimdiki türbesinin bulunduğu yere gömülmüş ve mezarı ziyaretgah olmuş (Güzelbey, 1990: 93).

Semah Dede

Yeri: Gaziantep Şahinbey İlçesi, Türktepe'de

Semahdede Türbesi, Kızılcamescit veya Kayseri (Şimdiki Türktepe) Mahallesinde olup, bugün Türktepe Sağlık Ocağı bahçesinin içinde kalmıştır. II. Abdülhamit albümündeki fotoğrafta belli belirsiz görülen kare planlı kubbeli küçük türbenin Vakıflar Genel Müdürlüğü Gaziantep Hayrat Satış Kütük Defterinde iki kaydı bulunmaktadır. Birinde Kayseri diğerinde Kızılcamescit Mahallesinde gösterilmiştir. Bu iki mahalle birbirine bitişiktir. Bu türbe şimdiki Tışlaki Mahallesi'nin Türktepe Mahallesi ile bitiştiği yerde kurulmuş olan Sağlık ocağı'nın avlusu içinde kalmıştır. Türbe, deftere harap kaydı düşülerek 1939 yılında 6 liraya satılmıştır (Çam, 2006:678).

Vaktiyle kubbeli bir bina içinde bulunan türbesi yıktırılmış kemikleri kazılan başka bir çukura doldurulmuştur. Türbe yıktırıldıktan ve yeri belirsiz bir hale getirildikten sonra dede o civarda oturan Türk Ali adında bir adamın rüyasına girerek "Yerimi belli edin" der. Rüya üst üste sürer. Bunun üzerine durumu mahallenin kendisinden yaşlı olanlarına anlatır. Aralarında konuştuktan sonra kemikler atıldığı çukurdan çıkarılır. Türbenin eskiden bulunduğu yere ko-nur (Güzelbey, 1990: 96).

Kara Kabir - Kara Baba

Yeri: Gaziantep Şahinbey İlçesi, Karakabir'de

Halk arasında Kara Kabir denilen Kara Baba tarihi bilinmeyen bir zamanda Buhara'dan gelmiş bir derviştir. Vaktiyle mezarı harap bir durumda iken altmış yıl önce Tabakçı Ali adında birinin rüyasına girerek kabrinin yapılmasını ister, türbesi bundan sonra tamir edilir. Bir ara or-tadan kaldırılmak istenir mezar yerle bir edilir, çevre halkı buna tepki gösterir. Yerini belirtir, hatta beton bir kuşakla etrafı çevrilir. Halen Kesikbaş Camiinin güney tarafındaki meydanlıkta bulunmaktadır. Alelade bir mezardan ibarettir, yanı başında küçük bir de dut ağacı bulunmaktadır. Kara Baba Buhara'da ünlü bir şeyhin hizmetinde iken bir can sıkıntısı üzerine müsaadesi olmadan yanını terk eder. Dönmesi için yapılan maddi ve manevi ihtarlara aldırış etmez. Gurbetin yolunu tutar. Bu hal mürşidini kızdırır. Arkasından yetişip bir tokat vurur. Kara Baba yaralı bir güvercin olarak şimdiki mezarın güney tarafındaki dükkanın yerinde bulunmakta iken yıkılan Kara Kabir mescidinin bulunduğu yere düşer. Sonra insan sıfatına girer, amma iki gözden âmâ kalır. Yıllarca burada oturur. Ölünce bugünkü kabrin bulunduğu yere defnedilir. Geçmiş dönemlerde hastalanan atların mezar etrafında dolaştırıldığı zaman iyileştiğine inanılırmış (Güzelbey, 1990: 125).

Düşük Dede

Yeri: Gaziantep Şehitkamil İlçesi, Beylerbeyi Köyü'nde

Gaziantep'in Beylerbeyi Köyü'nde kubbeli bir türbesi vardır. Köydeki genel rivayete göre İslamiyet'in ilk devirlerinde küffarla yapılan savaşlarda şehit düşen bir erendir. Ölümünden sonra atına binili, kesik bulunan kellesi koltuğunda İslam karargahına doğru giderken durumu bir gavur karısı görüp hayretle bağırır. O zaman gövde ve kelle yere düşer, sonra dindaşları tarafından burada gömülür, üzerine türbe çatılır. Bundan ötürü de adına Düşük Dede denir (Güzelbey, 1990: 127).

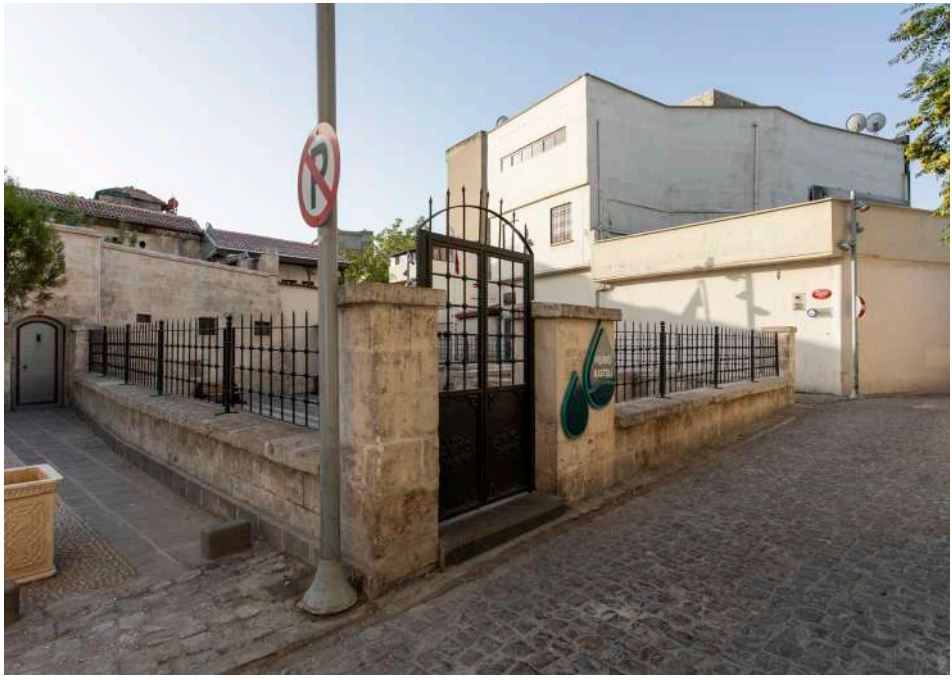

Bişirici - Beşinci

Yeri: Gaziantep Şahinbey İlçesi, Şehitler Caddesi'nde

Gaziantep'teki birçok evliyanın menşei şehrin Müslümanlar tarafından fethine bağlanır. Baş pehlivan, beş kardeş, beş sahabe gibi sözler ortaya atılır. Beşinci için de aynı söz tekrarlanmıştır. Asıl adı tespit edilemeyen zat hakkında farklı rivayetler vardır. Gaziantep'in Müslümanlar tarafından fethinde şehit düşen sahabeden birinin torunu olduğu ileri sü-rülmektedir. Beşinci hazretleriyle ilgili bazı rivayetler vardır. Türbenin yanı başında bir kahve vardır. Devletliye çok saygı gösteren kahveci her gün türbeyi süpürür, temizler, akşamlan mumlarını, lambasını yakar. Bu işleri kendi şahsi işlerinden ileri tutar. Böylece günler geçerken bir gece devletli rüyasına girer, arkasını sıvar, hoşnutluğunu bildirir. Bundan sonra kahvecinin müşterileri çoğalır. Kazancı artar. Çekmecesinin gözünden para eksik olmaz.

Beşincinin evlatlarından olup türbenin bulunduğu yerde oturan Abdullah Baba oğlu Ökkeş, Birinci Dünya Savaşında askere alınır. Bir süre sonra geride bıraktığı karısı ve çocuklarında sefalet baş gösterir. Ağızlarına atacak ne bir habbe bulgur, ne ekmek alacak paralan kalır. İki gün üç gün aç vakit geçirirler. Kadıncağız bir gece ziyaretin yeşil örtülerine kapanarak ağlar, yardım ister. Bir aralık içgüdüsü onu boş duran yemek dolabını açmağa iter. Bir de ne görsün, henüz sıcaklığı üzerinde yemekler sıralanmıştır. Bu

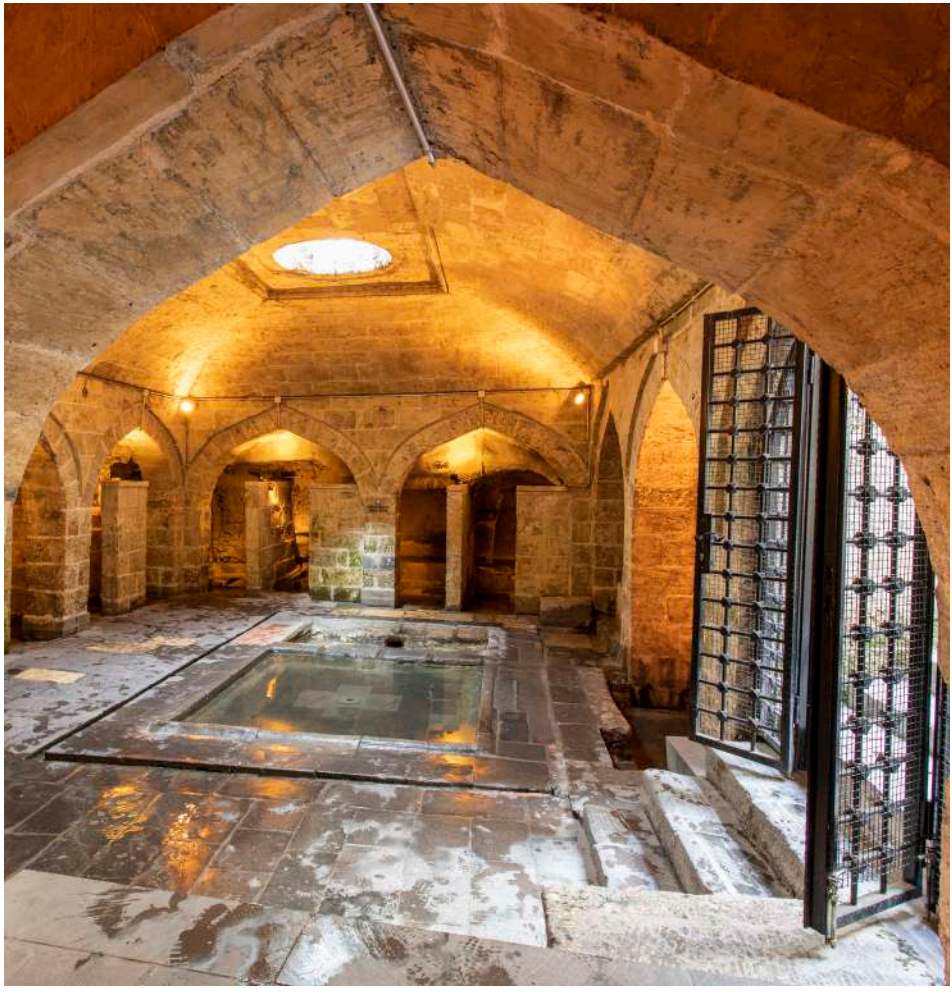
durum günlerce sürüp gider. Bişirici Mescidi ve müştemilatı özellikle taşla örülmüş düz tavam eski mimari tarzı bakımından kıymetli bir eserdir. Gaziantep'in ilgi çeken turistik yerlerindendir. Ağa Camiinden Kozluca başına giden sokakta ve buna dikey olarak uzanıp Şeyh Camiine varan sokağa birleştiği yerdeki mescit ve müştemilatına 28 basım merdivenle inilir. Kara taşla döşenmiş bir yeraltı tesisidir. İçinde iki çimecek (banyo, gusülhane) sekiz hela, üç havuz, bir mescit ve bir sofa bulunmaktadır. Güney tarafında bir livasla gelen su, daha yukarıda ikiye ayrılarak sağdaki çimecek denilen gusül havuzlarıyla doğu ve kuzeyde sıralanan helalara hizmet eder. Bundan ayrılan bir kol tesisin orta yerindeki havuzun tam ortasından çıkar.

Tesisin batı tarafında iki gözden ibaret ve yan yana bulunan sofa ve mescit vardır.

İlk girilen sofa bunun güneyindeki mescittir. Bir rivayete göre beşinci hazretleri sofanın batısında kayadan oyulmuş bir küçük mağarada gömülüdür. Burada da mum yakıldığı söylenir.

Bişirici kasteli bazı yıllar sellerin ani olarak hücumu ile içeride kalarak çıkamayan kimselerin ölümüne sebep olmaktadır. Bu sebeple (Baktın hava bulanık Pişiriciye yanaşma) sözü meşhur olmuştur. Mescidin üstü iki gözden ibaret bir medrese imiş. Mescit, medrese ve kastele ait bir de vakıf vardır. VGM Arşivi Hayrat Satış Kütük Defterine göre, Nergishane mahallesinde (Şehreküstü'de) bulunan Pişirici Türbesi 1939 yılında harap türbe olarak 12 liraya satılmıştır (Çam, 2006: 677). Antepli şairlerden Torunzade Hacı Hasip Dürri (Ergin) bu vakfın mütevelliğini yapmıştır (Güzelbey, 1990: 29).

GAZİANTEP
CAMİ, MESCİT VE GAYRİ MÜSLİM YAPILARI

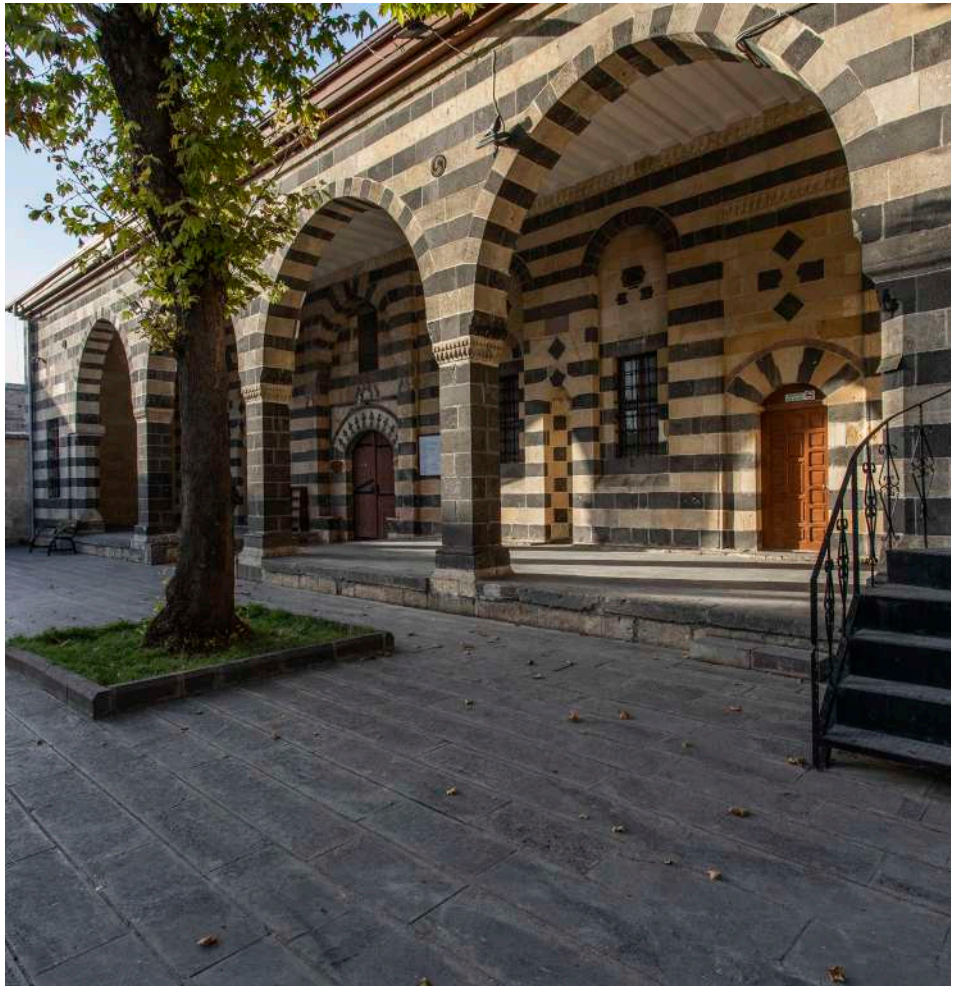

Ağa Camii

Yeri: Gaziantep Şahinbey İlçesi Suyabatmaz Mahallesi, Şehitler Caddesi üzerinde.

Antep'te kaymakamlık yapmış olan Tunuslu Ferruh Bey (Ö. 1559/60) yaptırmıştır. İlk yapılışı muhtemelen 1554-59 yılları arasıdır. Eser bugünkü şeklini 1799 yılında almıştır. Eski kayıtlarda, esere bulunduğu semtin adından dolayı zaman zaman Şehreküstü Camii ve bazı Şer'î Mahkeme Sicilleri'nde Yaycıoğlu Camii de denilmiştir. Ağa Camii, cemaate dar gelmesi veya harap olması üzerine, 1799 yılında esaslı şekilde yenilenmiştir. Camiin mimarı belli değildir. Mevcut minarenin mimarı Antep'in yerli ustalarından olan Hacı Mahmut'tur (Çam, 2006: 172).

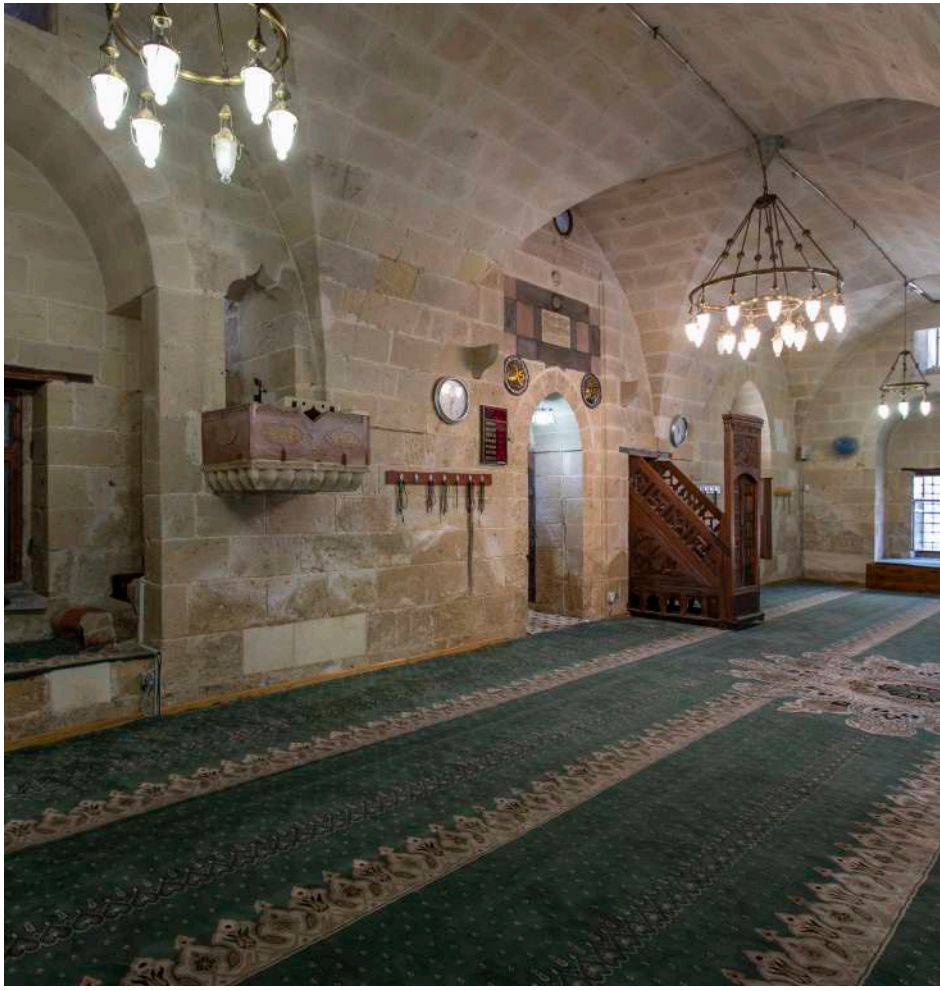

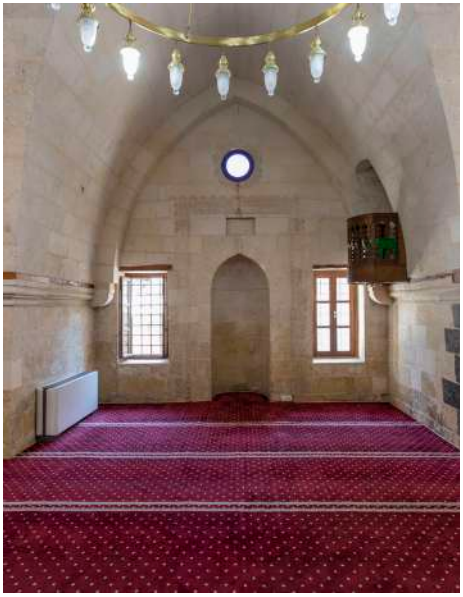

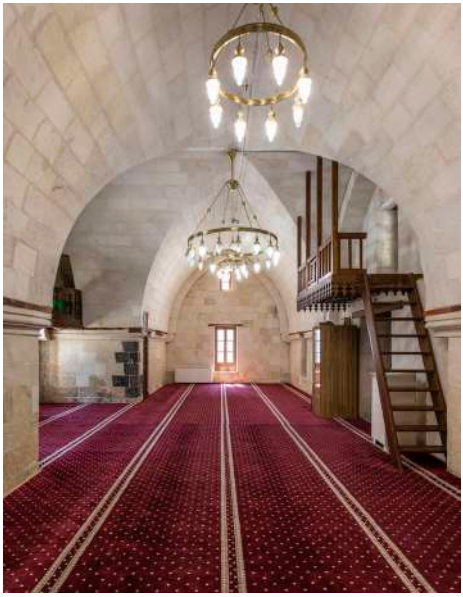
Ahmet Çelebi Camii

Yeri: Gaziantep Ulucanlar Mahallesi, Ulucanlar Sokağı ile Delbes Sokağı'nın kesiştiği yerde.

Eser, bânîsi olan Şeyh Ramazan Efendi'nin adı sebebiyle eski kayıtlarda "Ramazaniye Camii" olarak da zikredilmektedir. Cami halk arasında, caminin hemen yanına 1713'te bir medrese yaptıran Şeyh Ramazan'ın oğlu Ahmed Çelebi'nin adıyla şöhret bulmuştur. Ahmet Çelebi Camii'nin kuzeyinde ve batısında küçük bir avlu mevcuttur. Bu avlunun kuzey kısmının altında, kapısı doğuya bakan bir kastel bulunmaktadır. Kıble duvarı üzerinde bir mihrabı bulunan batıdaki avlu, ya eski bir namazgâhın hatırasıdır; ya da sıcak yaz gecelerinde akşam, yatsı ve sabah namazlarının kılındığı bir mekândır. Mihrabın hemen sağında yer alan minber, Gaziantep Boyacı Camii'ndeki gibi raylar üzerinde hareket eder tarzda (müteharrik) yapılmıştır. Ahşap ve kalem işleri bakımından yalnızca Antep'in değil, bütün Anadolu camileri arasında mühim bir yere sahip olan mahfilin yan kanatları, tahrip olmuştur. Planı ve mimarisiyle sade bir eser olan camiin mahfilindeki ahşap işçiliği ve kalem işleri göz doldurmaktadır. Müteharrik minberi ise dikkat çekicidir (Çam, 2006:6-9). Vaiz kürsüsünün batıya bakan tarafında: "En-nasîhatu sehlün" (nasihat kolaydır), doğuya bakan yüzünde: "Ve'l-müşkilü kabûluhâ" (fakat kabul ettirmek zordur) Arapça ifadeleri yer almaktadır.

Ayşebacı Camii

Yeri: Savcılı Mahallesi İnönü Caddesi üzeri

Savcılı Mahallesi İnönü Caddesi üzerinde bulunan camii, 1722 yıllarında inşa edilmiştir. Hacı Ali Ağa ismiyle de bilinen camii, 1897 yılında tamir görmüştür. Antep savunmasında zarar gören ve minaresi yıkılan camii, 1961 yılında esaslı bir şekilde tadilata uğramıştır. Gaziantep Hayrat Satış Defterindeki bilgilere göre Ayşebacı Camii, 1939 yılında satışa çıkarılmış ama satılamamıştır. Ayşebacı Camii ahşap müteharrik minberinin, Antep savunması sonrası Fransız işgali döneminde Fransızlar tarafından görürüldüğü sözlü kaynaklarda mevcuttur. Camii, cemaate dar gelmesi sebebiyle 1985 yılında kuzey tarafına ilave yapılmıştır (Çam, 2006: 202, 238).

Alaüddevle Camii

Yeri: Uzun Çarşı

Eski Alaüddevle Camii'ni Dulkadir Beyi Alaüddevle Bozkurt, mevcut camii ise 1900 yılında halk yaptırmıştır. Bu cami son cemaat yeri bulunmayan bir harim ile onun batısında ayrı bir bina olarak yapılan bir mescitten meydana gelmektedir. Yeni Alaüddevle Camii, diğer Gaziantep camileri gibi cephedeki iki renkli taş işçiliği ile dikkat çekmektedir. Yeni Alaüddevle Camii, 1990 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yenilenmiştir. Yine aynı kurum tarafından 2014 yılında da bir tamirat daha görmektedir. Aşağıdaki kitabeden anlaşıldığına göre 1900'lü yıllarda halk, camii ancak mihrabın üst seviyesine kadar yaptırabilmiştir. Bundan sonrasının yapımı için Sultan II. Abdülhamid'e müracaat edilmiş ve ondan gelen yardımla tamamlanmıştır. Bu sebeple, mihrabın üstündeki kitabenin bildirdiği 1901/2 tarihi camiin bitiş tarihi değildir. Böyle bir müracaatı ve yardımı bildiren kitabenin bulunmayışını, eseri bina ettirenler arasında yer alan Ali Cenânî'nin Abdülhamid'i tahttan indiren İttihad-ı Terakki Cemiyeti'nin önemli bir üyesi olmasına ve inşaatın Abdülhamid'in tahttan indirildiği 1909 sıralara denk gelmiş olması ile izah olunabilir. Camiin hemen batısındaki mescidin 1911 tarihli olması bunun işareti olarak kabul edilebilir (Çam, 2006: 183).

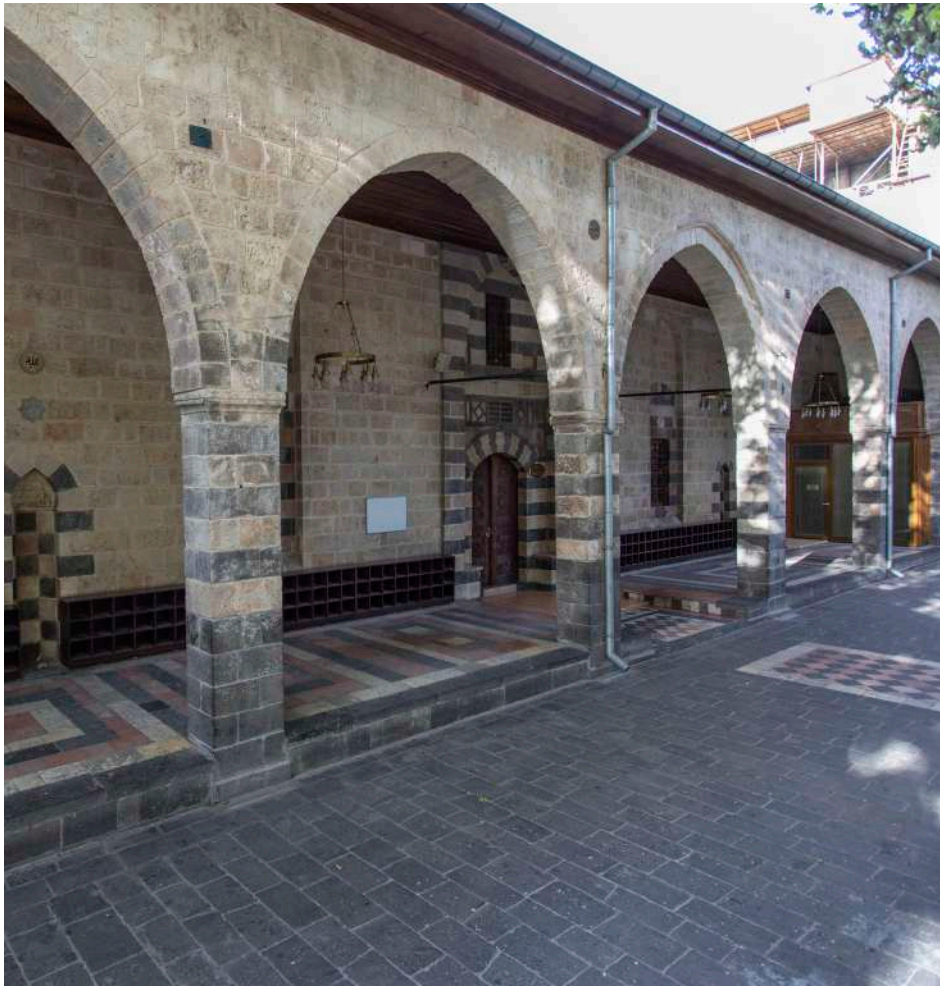

Alaybey Camii

Yeri: Gaziantep Şahinbey Mahallesi, Gaziler Caddesi ile Şıhcan Caddesi'nin birleştiği köşede.

İlk olarak muhtemelen 1560-1580 arasında Gami Bey yaptırmış, bugünkü şeklini 1810 yılında almıştır. Alaybey Camii bugünkü şeklini her ne kadar 1810'da almış ise de asıl yapılış tarihi 16. yüzyılın sonlarıdır. Caminin doğusundaki hazirede bulunan ve kime ait olduğu bilinmeyen bir mezardaki "La ilahe illallah Muhammedun resulullah 1003" (1594/95) yazısı caminin tarihlendirilmesini sağlayan en eski vesikalardan birisidir (Çam, 2006: 192). Alaybey Camii kitabeleri dütâ tarih olarak düşülmüştür. Ebced hesaplamalarında çok sık görülmeyen orijinal bir tarihlendirme mevcuttur.

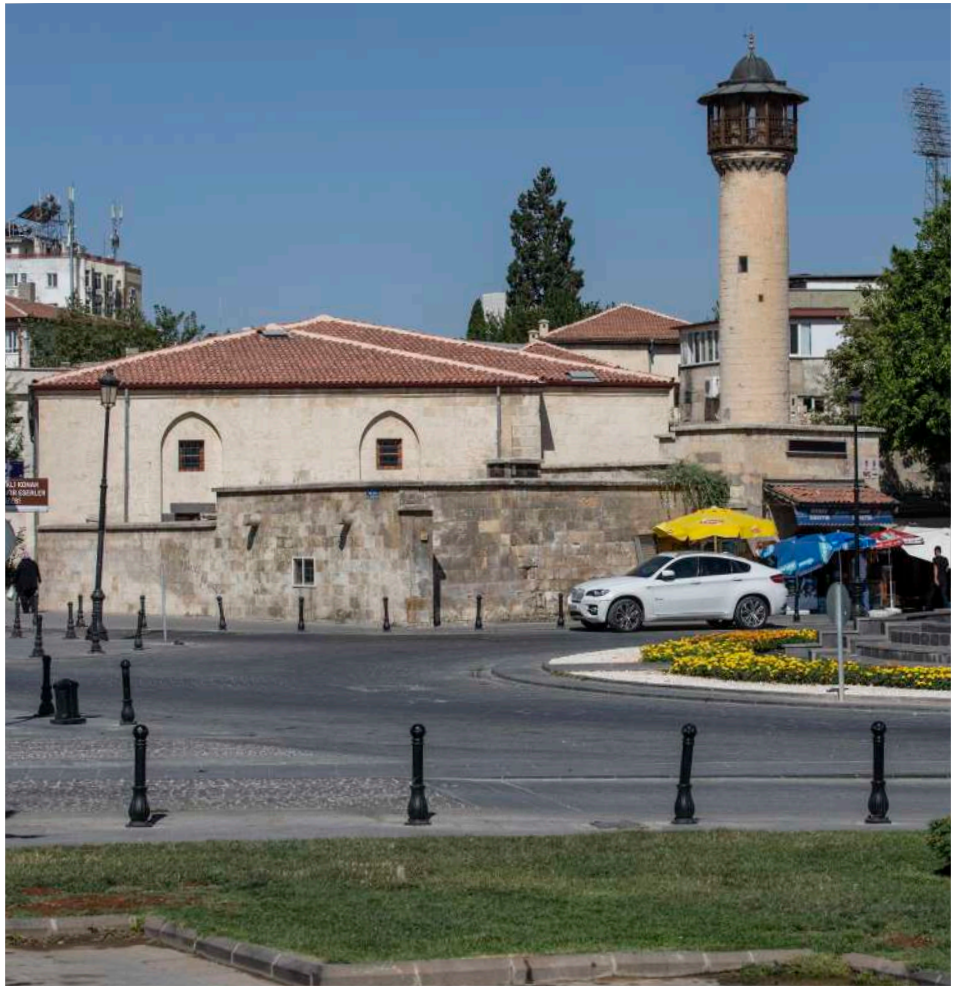

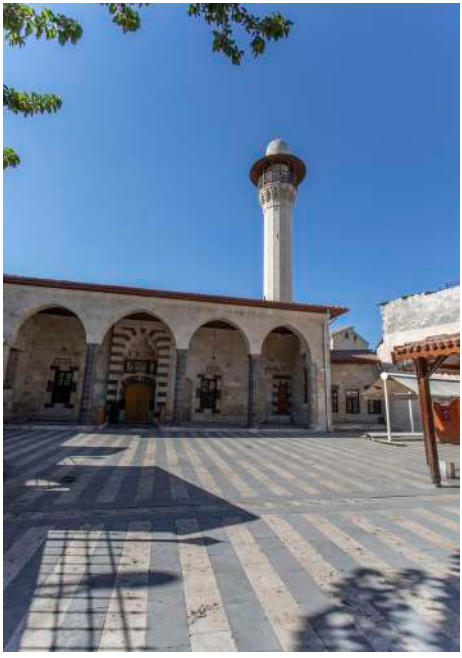

Ali Neccar Camii

Yeri: Gaziantep Merkez Şehitkamil ilçesi, Yaprak Mahallesi Ali Nacar Sokak'ta.

Eski kayıtlarda Ali Neccar olarak geçen eser, halk arasında Ali Nacar olarak anılmaktadır. Eserin yapılış tarihi kesin olarak belli değildir. Minare mukarnaslarının üslubu, eserin 16. yüzyıl öncesinde, muhtemelen 14. yüzyılda yapılmış olabileceğine işaret etmektedir. Ali Neccar Camii ile ilgili Antepli tarihçi Bedreddin Aynî'de bir bilgi bulunmaktadır. Aynî tarihinde 1376 yılında ölen Cemaleddin Yusuf oğlu Şeyh Zülfünûn isimli bir bilginin, Ali Neccar Camii'nde imamlık yaptığı yazılıdır. Bu bilgi ışığında camiin 14. yüzyılda mevcut olduğu anlaşılmaktadır. Kitabelerinden de anlaşılacağı gibi cami, günümüze orijinal şekliyle değil, tamir ve tadilatlar neticesinde aldığı şekliyle ulaşmıştır. Camii 1798, 1816 ile 1820 yılları arasında tamir edilmiştir. Ayrıca depremde zarar görmesi sebebiyle 1237 (1821/22) yılında bir kere daha onarılmıştır. Cami son olarak 1952 ve 1970 yıllarında elden geçirilmiştir. Camiin batısında Antep savunmasında Fransız top gülleleriyle şehit düşenlere ait mezarlar bulunmaktadır. Gaziantep'in en eski camilerinden biri olan Ali Neccar Camii mihrabındaki çini parçaları, Gaziantep'teki nadir örneklerdendir. Ayrıca minaresindeki güneş saati de Gaziantep'teki tek örnektir. Vaiz kürsüsündeki ahşap kalem işleri de dikkat çekmektedir (Çam, 2006: 25).

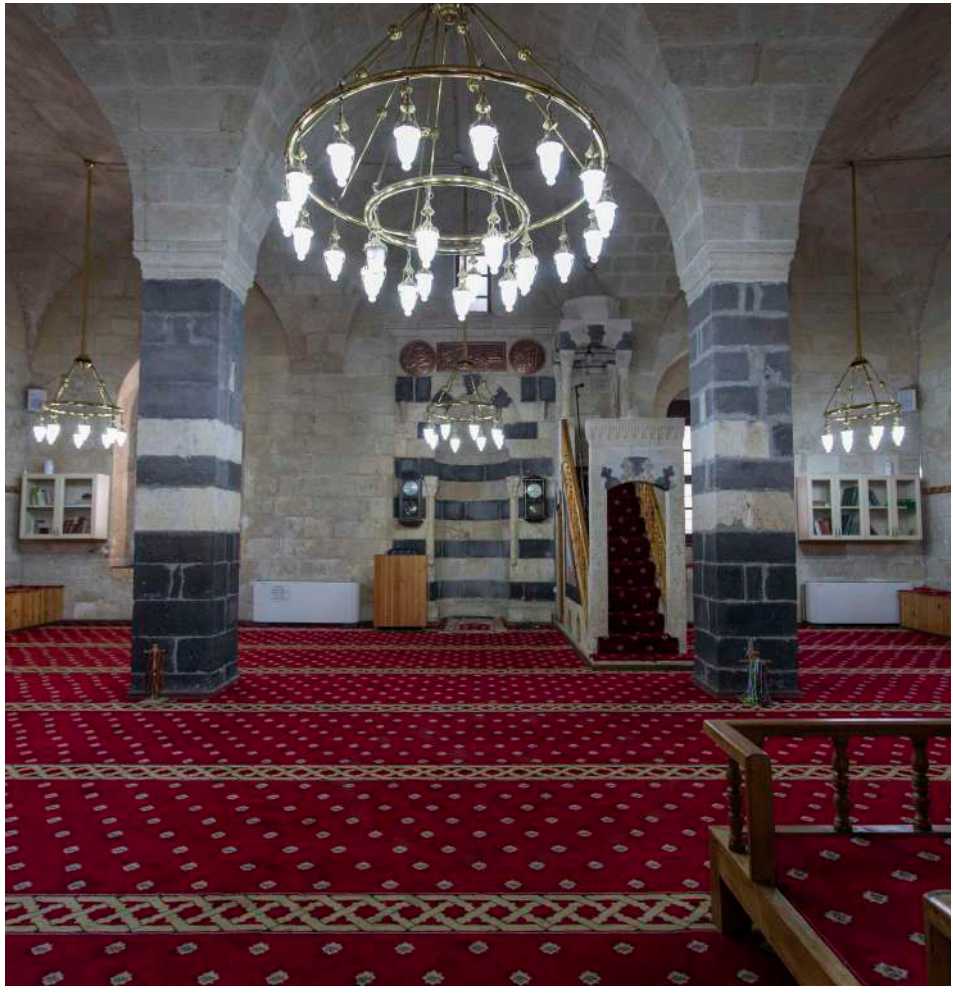

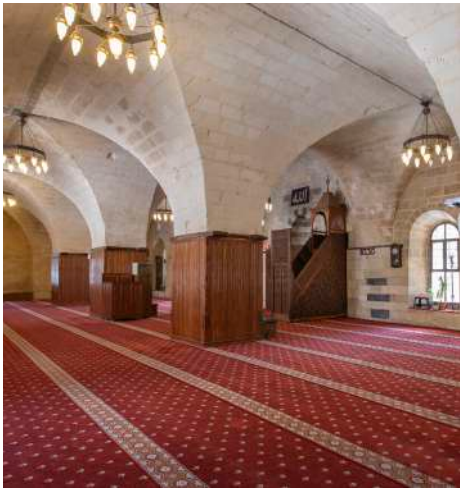

Bostancı Camii

Yeri: Gaziantep Şahinbey İlçesi Bostancı Mahallesi Bostancı Sokak'ta.

İlk yaptıran kişi Ahizâde Hacı Abdurrahman'dır. 1740'daki büyük tamiri yaptıran kişi ise onun soyundan gelen Koca Battal Ağa'dır. Mevcut şekliyle cami bugün yalnızca son bir cemaat yeri ile harimden ibarettir. Minarenin kapısı üstünde bir kitabe boşluğu mevcuttur. Kitabelerden anlaşıldığına göre, cami 1574/75 yılında tek ayak üzerine tonoz örtülü olarak yapıldığı, fakat depremde yıkılması üzerine 1740'larda şimdiki şekliyle yenilendiği anlaşılmaktadır.

Boyacı Camii

Yeri: Gaziantep Şahinbey İlçesi Boyacı Mahallesi, Boyacı Camii Sokak'ta.

Cami muhtemelen 13. yüzyıl başlarında yapılmış olup, son şeklini 1575 tarihinde almıştır. Camii, Kadı Kemaleddin, Boyacıoğlu, Boyacızâde, Cami-i Kebir gibi adlarla da bilinmektedir. Cami muhtemelen 13. yüzyıl başlarında yapılmış olup, son şeklini 1575 tarihinde almıştır. Mevcut minaresi 20. yüzyıl başlarında yenilenmiştir. Ahmet Muhtar Göğüş Boyacı Camii'nin ilk yapılış tarihini H. 608 (M. 1211) olarak vermektedir. Camiin ilk yapılış tarihini gösteren bir kitabe bulunmamakla birlikte, aşağıdaki 1575 tarihini taşıyan kitabe, eserin Mehmed Paşa tarafından esaslı bir şekilde yenilendiğini ortaya koymaktadır. Eserin yapılışı ile ilgili olarak anlatılan bir efsanede, camiin banisinin "Boyacı Yusuf" isminde birisinin olduğu görülmektedir Camiin güneyinde bulunan Kara Yusuf Kasteli olarak bilinen su tesisinin, meşhur Karakoyunlu Kara Yusuf Bey tarafından yaptırılmış olabileceği ve bu ismin, efsaneye camiin de banisiymiş gibi geçtiği söylenebilir (Çam, 2006: 229).

Çınarlı Camii

Yeri: Gaziantep Şahinbey İlçesi, Bey Mahallesi Sacur Sokak ile Şehitler Anıtı arasında.

Asıl adı Bey Camii'ni kimin yaptırdığı bilinmemektedir. Çınarlı Camii Fransız Harbi'nde büyük hasar gördüğünden 1928 yılında vakıflar idaresi tarafından satışa çıkarılmıştır. Hayrat Satış Kütük Defteri'nden öğrenildiğine göre bu camiin harap hücresi ve boş arsası 1939 yılında, belediyece istimlak edilmiştir. Bugün camie adını veren bu tarihî çınar da, cami de mevcut değildir. Eserin yerine 1950'li yıllarda taştan tek sahınlı bir harimle tek revaklı bir son cemaat mahallinden ibaret şimdiki cami yapılmıştır. Abdülhamid Albümleri'ndeki bir fotoğrafta görüldüğü üzere minarede çok sayıda kurşun izi dikkati çekmektedir. Bu fotoğraf Fransız Harbi'nden yaklaşık yirmi, yirmi beş yıl önce çekildiğine göre, kurşun izi daha önceki bir devre aittir. Büyük bir ihtimalle bu olay, 1787 yılındaki Daldabanoğlu Mehmet Ali Paşa'ya karşı halkın ayaklanması sırasında camiin güneyindeki cadde üzerinde meydana gelen çarpışmaların eseri olmalıdır. Şer'î Mahkeme Sicilleri'ndeki 968/1561 tarihli bir kayıttan, Bey Mescidi'nin o tarihte mevcut olduğu anlaşılmaktadır. Eser 1717 yılında cami olarak anılmaya başlamıştır. (Güzelbey, 1984: 50). Şer'î Mahkeme Sicilleri'nde kayıtlı bulunan Bey Hamamı ile Alleben deresi üzerinde kurulan Bey Değirmeni, bu camiin vakıfları arasında bulunmaktadır (Çam, 2006: 639).

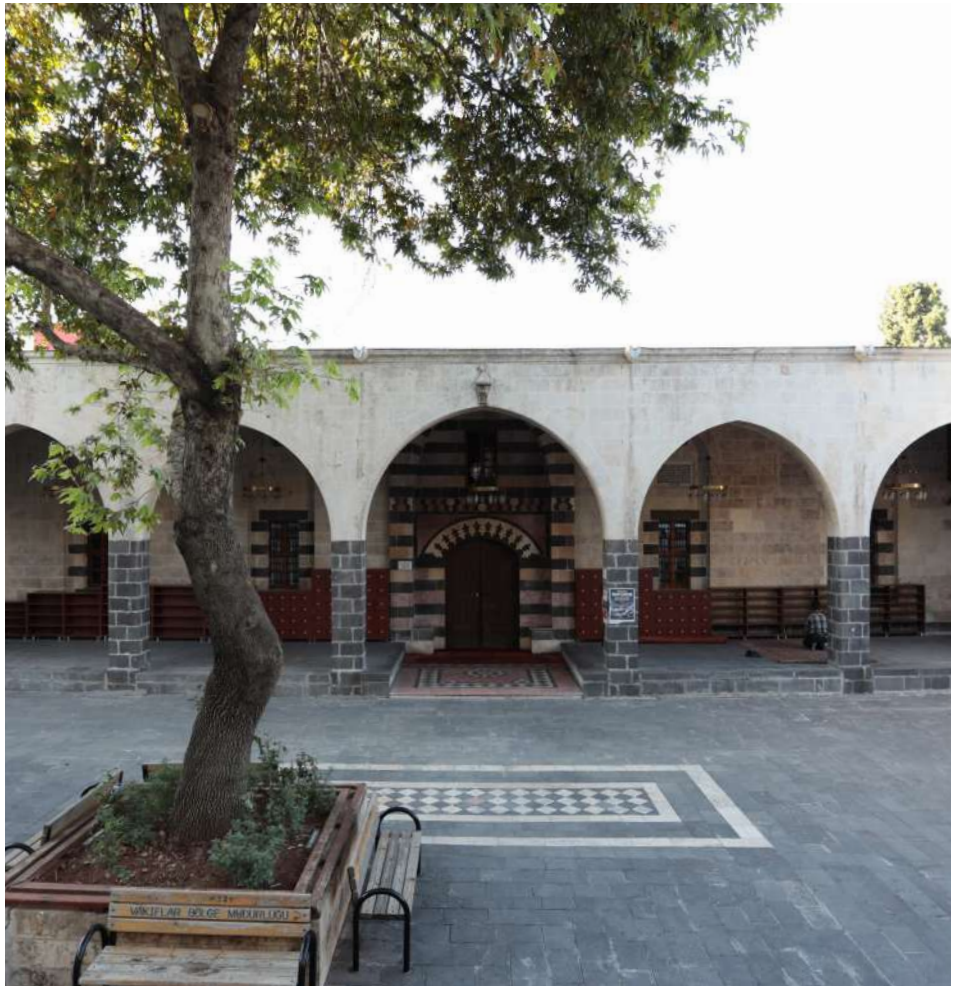

Eyüpoğlu Camii

Yeri: Gaziantep Şahinbey İlçesi Eyüboğlu Mahallesi Eyüboğlu Sokak.

Caminin yapım tarihi bilinmiyor. İlk yaptıranlar muhtemelen Eyyubîler olmakla birlikte cami bugünkü şeklini 17. veya 18. yüzyılda Osmanlı döneminde almıştır. 1947 yılında esaslı şekilde onarılmıştır. Camiin orijinal kitabesi mevcut değildir. 1557 tarihli Ayıntab Vakıf Defteri'nde ismi zikredilen camiler arasında Eyüboğlu'nun da adı geçmektedir. Bu durum, camiin daha önceki bir tarihte yapıldığını göstermektedir. Adı sebebiyle camiin Eyyüb isminde birisinin oğlu veya bu adı taşıyan bir aileye mensup bir kimse tarafından inşa edildiğini düşünmek gerekmektedir. Eserin hangi tarihte yapıldığı tam olarak tespit edilememektedir. Camiin en dikkate değer tezyinatından birisi minarede bulunmaktadır. Minarenin gövdesi, başka hiçbir Gaziantep camiinde görmediğimiz bir tarzda tezyin edilmiştir. Gövde aşağıdan yukarıya doğru sırasıyla hilal motifli, zincirekli ve profilli kuşaklarla kuşatıldıktan sonra düğümlü kemerlerle birbirine birleşen kaval silmelerden meydana gelen geniş bir kuşağa ulaşmıştır. Minare bu süslemeleriyle Gaziantep'te tek örnektir (Çam, 2006: 229).

VAKIFLAR BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ

Hacı Nasır Camii

Yeri: Gaziantep Şahinbey İlçesi Karatarla Mahallesi'nde Gaziler Caddesi ile Elmacı Pazarı'nın birleştiği yerde.

Camii, Hacı Nasır tarafından 1570'lerde mescit olarak yaptırılmış, 1689'da minber konularak camiye çevrilmiş, 1812 yılında ise bugünkü şeklini almıştır. Kitabesinden anlaşıldığına göre Hacı Nasır Camii bugünkü şeklini 1227/1812 yılında almıştır. 1923 yılında harimin doğu kapısı kapatılmıştır. Minarenin külah kısmı Fransız Harbinde yıkılmış, harpten sonra halk kendi imkânlarıyla bu minareyi tamir ettirmiştir. Hacı Nasır Camii'nin ilk şekli olan mescidi Hacı Nasır adında zeamet sahibi birisi yap-tırmıştır. Kamalakzâde Hacı Mahmut oğlu Hasan Ağa minber koydurmak suretiyle mescidi cami hâline getirmiştir. Camie bugünkü şeklini veren şahıs ise 1814 yılında ölen Hacı Osman Ağa'dır. Cami minaresi ile önemlidir. Karatarla Camii minaresini örnek alan burmalı yüksek minaresi daha sonra Hüseyin Paşa'nın yenilenen minaresine örnek olmuştur. Eserin diğer önemli bir tarafı da ahşap müezzin mahfilindeki zengin kalem işi süslemeleridir (Çam, 2006: 254).

Hacı Veli Camii

Yeri: Gaziantep Şahinbey İlçesi İsmetpaşa Mahallesi Hacı Veli Camii Sokağı'nda.

İlk mescidi yaptıran Hacı Veli isminde bir şahıstır. 1912 onarımını yaptıranlar ise Samlı oğullarından Hacı Ökkeş ile Çayırağası oğullarından Abdullah Efendi'dir. Hacı Veli Camii; Yeni Cami ve Küçük Cami olarak da bilinmektedir. Eser 1645 yılında önce mescit olarak yapılmış, 1690 yılında minber konulmak suretiyle cami hâline getirilmiştir. Bugünkü şeklini ise 1912 yılında almıştır. Hacı Veli Camii, aşağıdaki kitabelerden de anlaşılacağı üzere 1912'de yenilenmiştir. Camiye adını veren Hacı Veli ismine 1645 tarihli bir Şer'î Mahkeme Sicili'nde rastlanmaktadır. Bu sebeple mescidin ilk olarak bu tarihte yapıldığı kabul edilebilir (Çam, 2006: 265).

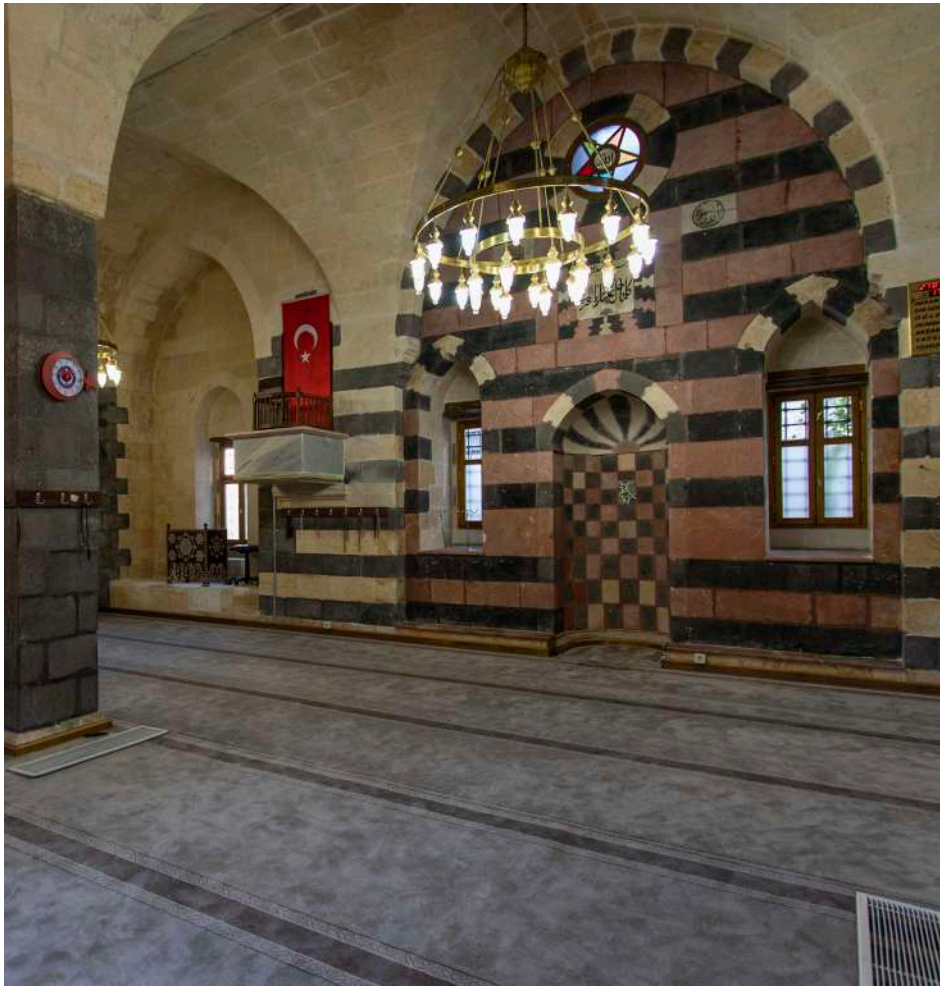

Handan Bey Camii

Yeri: Gaziantep Şahinbey İlçesi Karagöz Mahallesi Sadık Dai Sokağı ile İlk Top Şehidi Happa Sokağı'nın birleştiği yerde.

Zülkadiriye (Maraş) Beylerbeyi Mehmet Paşa'nın kethüdası Erzincanlı Abdullah oğlu Handan Bey tarafından 1596'dan önce yaptırılmıştır. Handan Bey Cami, Handaniye olarak da bilinmektedir. Handan Bey Camii, birkaç defa onarım görmüştür. 1654 tarihli bir belge camiye yeni bir sofanın daha eklendiğini, batı duvarının yenilendiğini, avlu döşemesinin yapıldığını ve helaların Ali Neccar Camii yanındaki Alleben deresine akıtıldığını bildirmektedir. Eserin harim girişindeki 1956 tarihli Türkçe kitabesi son tamir durumuna işaret etmektedir. Kitabede de belirtildiği gibi, Antep savunmasında Fransız topçularının attığı bir güllenin kıble duvarından girerek içeride patlamasıyla cami harap olmuştur. Eserin kıblesindeki sokağın "İlk Top Şehidi Habba" (Fatma) ismini taşımasının sebebi bu sırada bir kadının bu top güllesiyle şehit olmasındandır. Bu tahribat sonrası yapılan tamirde caminin plânı aynen korunmuş, fakat tonoz ve duvarlar yeniden yapılmış, son cemaat yerinin kemerleri de yenilenmiştir (Çam, 2006: 271).

Hüseyin Paşa Camii

Yeri: Gaziantep Şahinbey İlçesi, İsmetpaşa Mahallesi Gaziler Caddesi, No: 23.

Darendeli Hüseyin Paşa'nın inşa ettirdiği camiin mevcut minaresini Ökkeş Patpat ile oğlu Nuri Bahtiyar Patpat yaptırmıştır. Hüseyin Paşa Camii etrafında eskiden çıkrık dükkânları yer aldığı için eser, Çıkrıkçı Camii olarak da bilinmektedir. Eserin 1719'da inşa edildiği kitabesi ile sabittir. 1831 tarihli Şer'î Mahkeme Sicili'ndeki bir kayıt eserin belirtilen tarihte kısmî bir şekilde tamir edildiğini göstermektedir. Hüseyin Paşa Camii'nin minaresi Fransız kuşatması sırasında yıkılmış, epey bir müddet öyle kaldıktan sonra 1953 yılında şimdiki hâlini almıştır. Avlunun kuzeyinde dükkânlar bulunmaktadır. Bu dükkânların üstünde ikinci katı meydana getiren odalar eskiden medrese olarak kullanılmıştır. Avlunun batısında şimdiki Cumhuriyet İlkokulu'nun bulunduğu yer eskiden medrese olarak hizmet vermiştir. 1890'larda çekildiği tahmin edilen Abdülhamid Albümü'nde medrese olarak kullanıldığı görülmektedir. Kuzeybatı köşede yer alan 1893 tarihli Rüşdiye Mektebi, bu medresenin tadilatıyla ortaya çıkmıştır. Hüseyin Paşa Camii, Osmanlıların, Beylikler döneminden beri uyguladıkları toplu mekân anlayışının değişik bir örneğinin Gaziantep'teki temsilcisi olması bakımından önemlidir. Gaziantep'te büyük kubbeli yapılara fazla rastlanmamaktadır. Hüseyin Paşa Camii altı kubbeli harimi ile toplu mekân elde etme gayretlerinin değişik bir ürünüdür. Harimin tamamının altı kubbe ile örtüldüğü camiye bu bölgede yalnızca bu eserde tesadüf edilmektedir (Çam, 2006: 54).

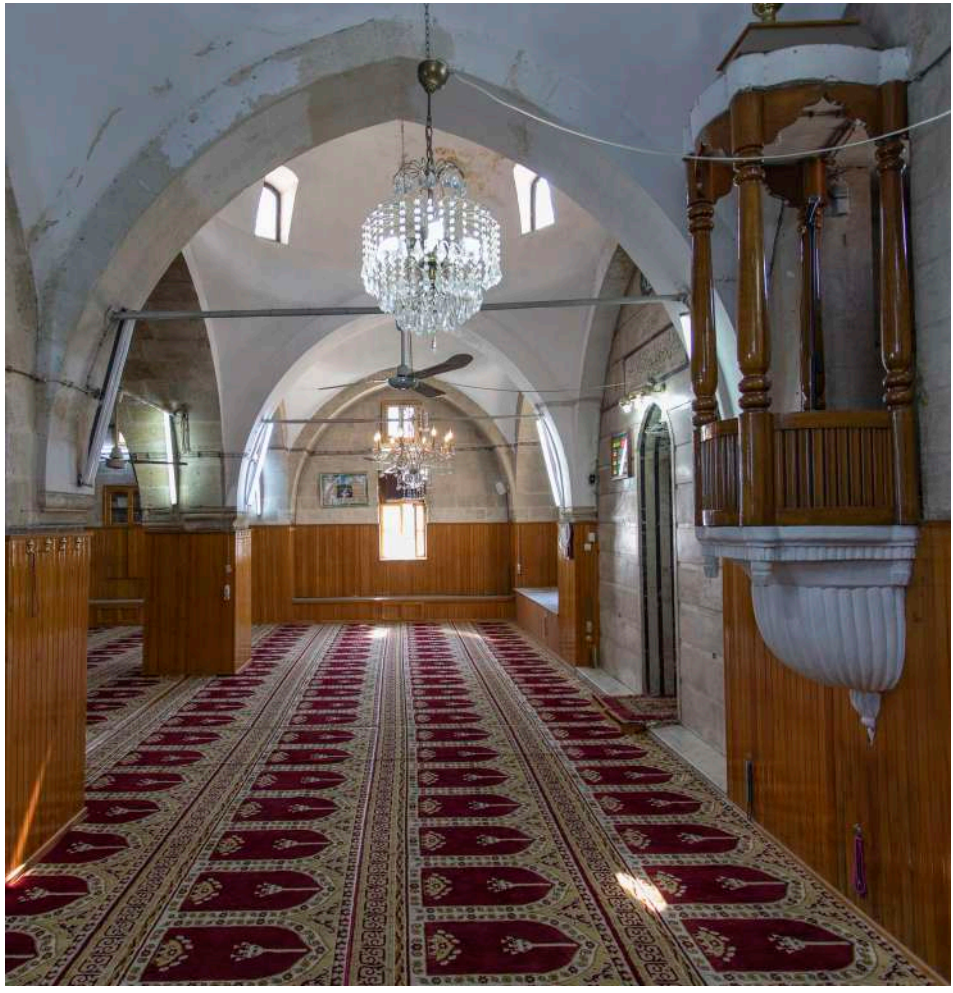

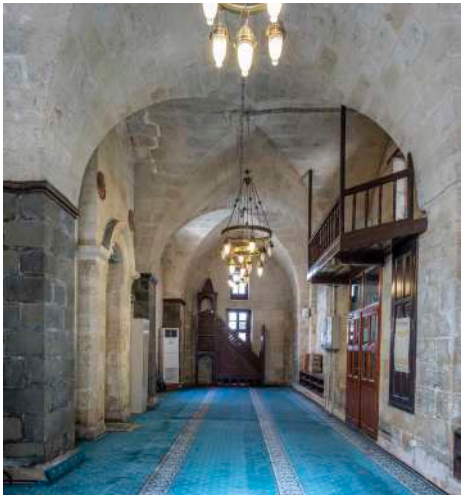
Kabasakal Camii

Yeri: Şehreküstü-Kocaoğlan Mahallesi Kabasakal Sokak'ta

Kabasakal Paşa, Hamza Ağa, Humanız Camii isimleriyle de anılmaktadır. 1702 yılında Hacı Ahmet Mescidi'nin yerine yapılmış, 1721 yılında Ali Halife adındaki bir hayırsever minber koydurarak camii hâline getirmiştir. 1920 yılında Fransızlar tarafından tahrip edilince 1955 yılında daha geniş bir alana bugünkü şekliyle yapılmıştır. 1955-59 yılları arasında gerçekleştirilen yeni binanın ustası İmam Boynuyoğun'dur (Güzelbey, 1984: 100-103).

Karagöz Camii

Yeri: Gaziantep Şahinbey İlçesi Karagöz Mahallesi'nde Eskisaray ile Gümrük Caddelerinin birleştiği köşede.

Camiin banisi Battal Ağa ismindeki Antep'in yerli bir eşrafı olup, meşhur Nuri Mehmet Paşa'nın dedesidir. Cami mevcut şeklini 1758 yılında almıştır. Minaredeki Fransız Harbi'nden kalan kurşun izleri minarenin 1920'den önce yapıldığını göstermektedir. Karagöz Camii isminin karagöz oyunuyla veya bir halk söylentisindeki Battal Bey'le ilgili "karagözlü koyun" rivayeti ile hiçbir alakası yoktur. Çünkü bu eser, Battal Bey'den önce de aynı isimle anılmaktaydı. Muhtemelen bu, camii ilk yaptıran kişinin ismiyle alakalıdır. En makul ihtimal "Karagözlü" adını taşıyan ve Halep ile Antep arasında yaşayan Beydili veya Eymürlü boyuna mensup bir Türkmen oymağındaki kişinin lakabıyla alakalıdır (Çam, 2006: 283).

Kitabesindeki Ezâna bâ-edeb eyle icâbet harflerindeki noktalı harflerin toplamı yapım tarihi olan 1169'u vermektedir.

KARAGÖZ
CAMİİ

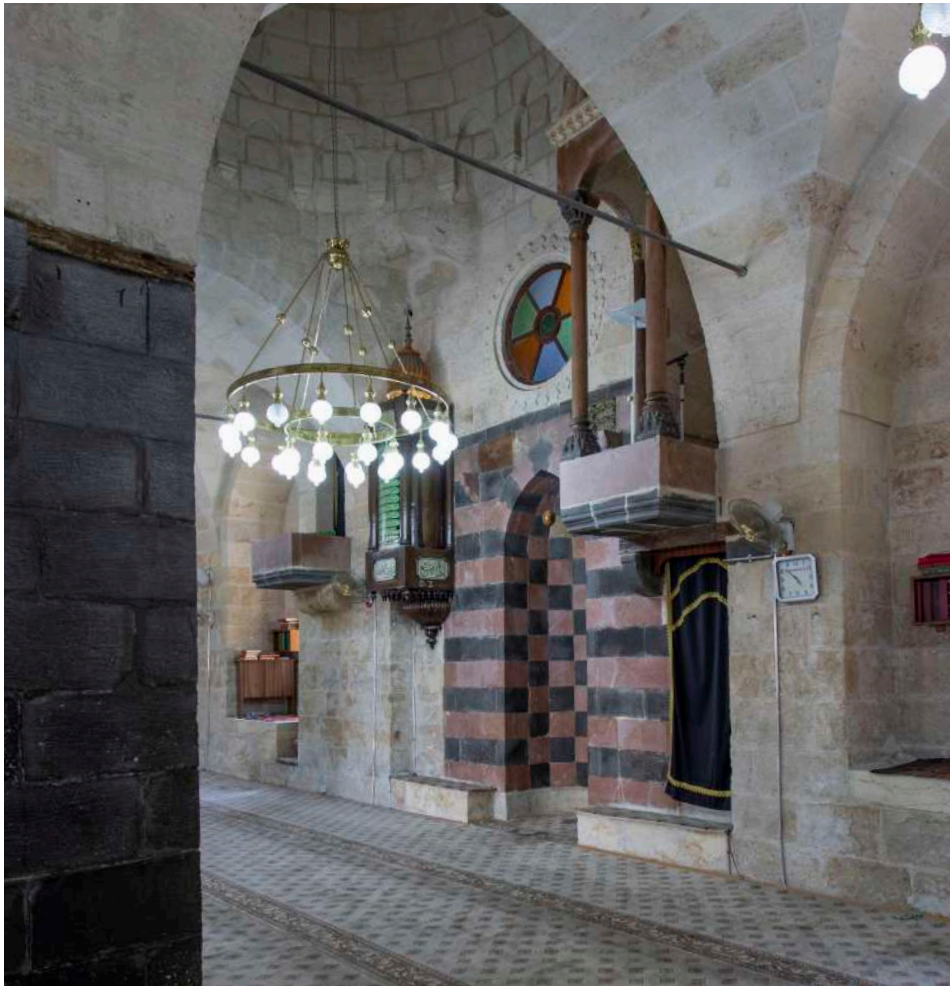

Karatarla Camii

Yeri: Gaziantep Şahinbey İlçesi Karatarla Mahallesi, Eskisaray Caddesi'nde.

İlk yaptıran bilinmemektedir. Mescitten camiye dönüştüren kişi Gergerizâde Halil Çavuş, 1775 büyük onarımını yaptıran kişi ise Yörükzâde Osman Ağadır. 1586 tarihinden önce mescit olarak yapılmış, 1621'de Gergerizâde Halil Çavuş tarafından camie çevrilmiş, 1775'te bugünkü şeklini almıştır. Karatarla Camii, Zincirli Camii olarak da bilinmektedir. 1586 tarihinden önce mescit olarak yapılmış, 1621'de Gergerizâde Halil Çavuş tarafından camie çevrilmiş, 1775'te bugünkü şeklini almıştır. Camiin yapılış tarihi olan 1775'ten sonra, onun plân ve mimarisini esastan değiştirecek bir tadilat ve onarıma maruz kalmadığı anlaşılmaktadır. Fakat eser 20. yüzyılın başlarına kadar düz toprak damlı iken Cumhuriyet devrinde kiremit kaplı çatı ile örtülmüş ve doğuda minarenin yanına bir oda eklenmiştir. Camiin en muhteşem unsuru olan minaresi son cemaat yerinin kuzeydoğu köşesinde yük-selmektedir. Minarenin kapısı zemin seviyesinden üç metre kadar yukarıda bulunmakta olup buraya şimdi kuzeydeki bir odanın üstünden geçilerek ulaşılmaktadır. Minare, cami ile orantısız bir şekilde yüksektir. Fransız Harbi sırasında yıkılmış olan minarenin külah kısmı 1973 yılında yenilenmiştir. Harim kapısı kemerinin üst kısmında "El mülkü lillâh" ve "el-vâhidü'l-kahhâr" yazılı iki kitabe vardır (Çam, 2006: 289).

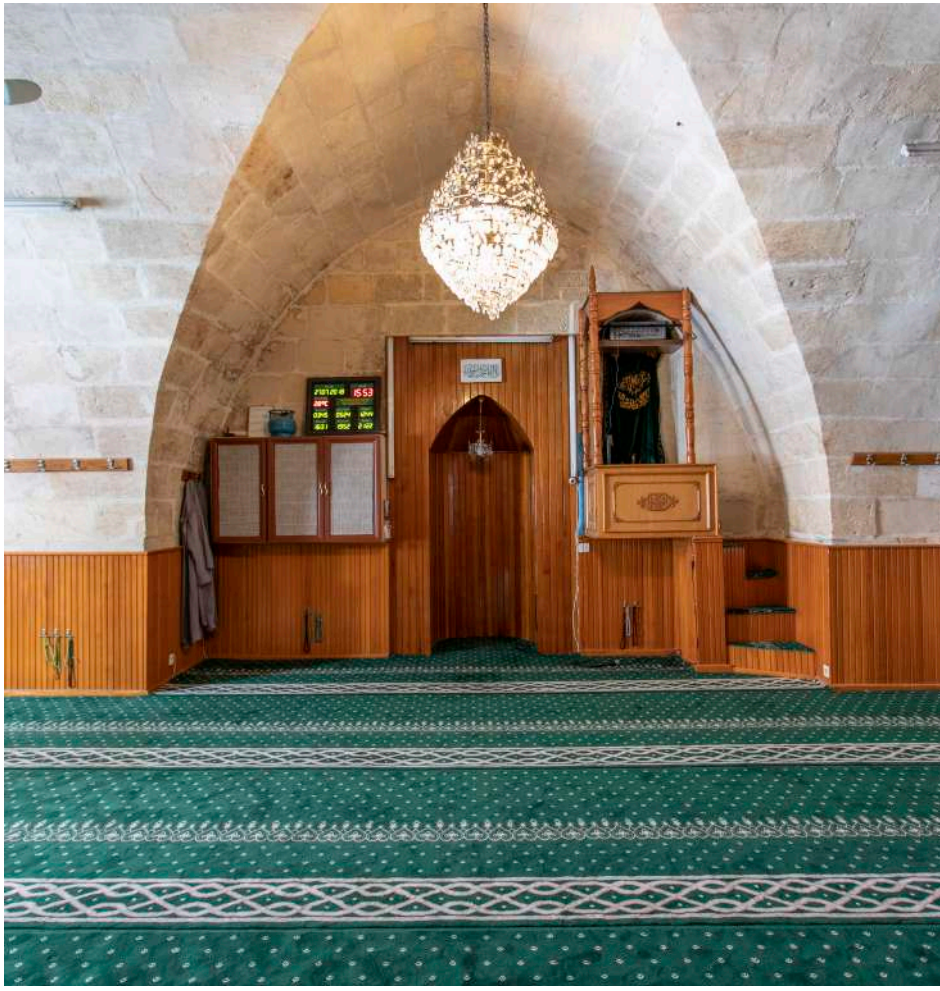

Kesikbaş Camii

Yeri: Gaziantep Şahinbey İlçesi Gündoğdu Mahallesi,
Kesikbaş Caddesi'nin İnönü Caddesi ile birleştiği köşede.

Kesikbaş Camii eskiden, Kesikbaş Ali Ağa Camii olarak bilinirken hâlen Nur Ali Ağa ve Tombalak Camii adlarıyla anılmaktadır. Esere Tombalak Camii denilmesinin sebebi, camii 1939 yılında satın alarak onarıp tekrar mabet olarak hizmete açtıran Mehmed Said Tombalak'ın adından dolayıdır. Eser hakkında tespit edilen en eski belge 1690 tarihini taşımaktadır. Camiin Osmanlılar zamanındaki tamir durumu ile ilgili belgeye rastlamamıştır. Vakıflar Genel Müdürlüğü Hayrat Satış Kütük Defteri'ndeki bilgiye göre, Şeyh Salman Mahallesi'nde harap vaziyetteki Kesikbaş Ali Ağa Camii, 1939 yılında 800 liraya satışa çıkarılıp 2020 liraya satılmıştır. Eseri satın alan M. Sait Tombalak 1950'lerde mescidi onartarak cami hâline getirmiş ve eser, bu kişinin adıyla anılmaya başlanmıştır. 1982 yılında camiin çürüyen taşları değiştirilmiş, duvarlar belli yüksekliğe kadar ahşapla kaplanmıştır. Eski kayıtlarda burada bir de medrese olduğu bilinmektedir. Günümüzde yalnızca mescit kısmı ayakta kalan eser, son cemaat yeri bulunmayan tek sahınlı bir harim ve bir minareden ibarettir. Kuzeydoğu köşedeki minare duvar içine gömülmüş kare planlı bir kaideden sonra çokgen olarak yükselmektedir (Çam, 2006: 302-304).

Nuri Mehmet Paşa Camii

Yeri: Gaziantep Şahinbey İlçesi, Çukur Mahalle Suburcu Caddesi.

Caminin banisi olan Nuri Mehmet Paşa, Antep'in sayılı ailelerinden olan Koca Battal Ağa'nın torunudur. Genç yaşta paşalığa kadar yükselmiş, fakat sert mizacı dolayısıyla halka zulüm yaptığının İstanbul'a bildirilmesi üzerine yirmisekiz yaşında idam edilmiştir. Camiin avlusunda bulunan ve Antepli şairlerden Sâib'in yazdığı mezar taşı kitabesi vardır. 1786 yılında Nuri Mehmet Paşa tarafından yaptırılmıştır. Nuri Mehmet Paşa Camii yapımından itibaren esaslı bir değişikliğe uğramamıştır. Cami bir müddet askeri depo olarak kullanılmış, 1958 yılında ise Eski Eserler Müzesi olarak hizmet vermiştir. Camiin minaresi Antep savunmasında Fransızlar tarafından tahrip edilmiştir. Müze olarak kullanılmaya başlanacağı sırada minarenin ayakta kalan kısmı da yıkılarak yerine müdüriyet odası yapılmıştır. 1968 yılında birkaç hayırsever bir araya gelerek camii yeni baştan tamir ettirmişlerdir. Gaziantepli ünlü alimlerden rahmetli Adil Özberk mabedin camiye çevrilmesi noktasında büyük gayretler sarf etmiştir. Mevcut şadırvan 1973 yılında yapılmıştır (Çam, 2006: 324).

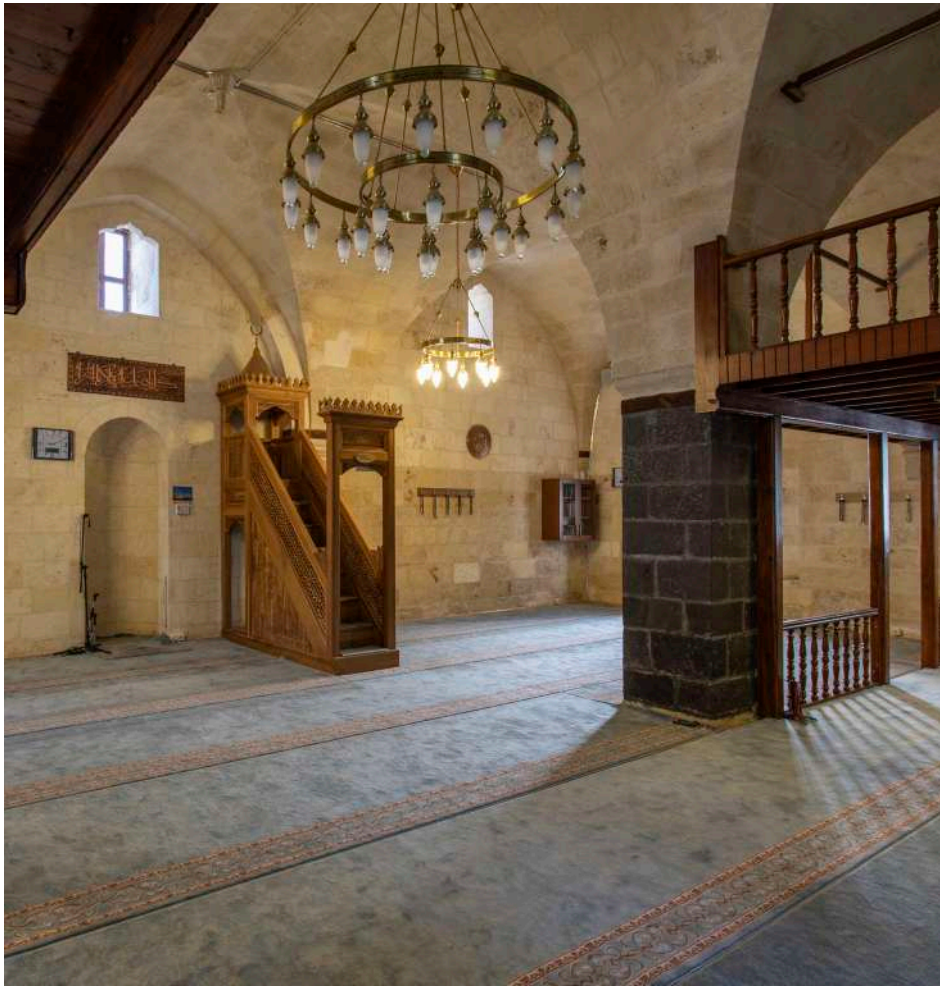

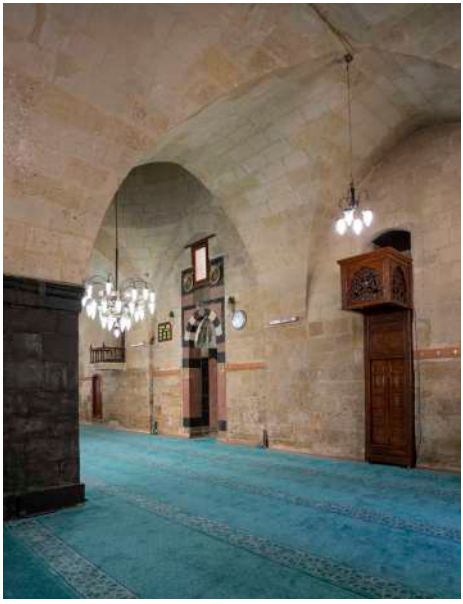
Ömer Şeyh Camii

Yeri: Gaziantep Şahinbey İlçesi Cabi Mahallesi, Turna Sokak'ta.

1700 yılında eseri yenileyen kişi Aparoğlu Hacı Mehmet'tir. 17. yüzyıl ortaları arasında yapılmış, 1700 yılında yenilenmiş ve mevcut minare 1922-24 arasında inşa edilmiştir. Ömer Şeyh Camii, Aparoğlu Camii olarak da bilinmektedir. 16-17. yy ortaları arasında yapılmış, 1700 yılında yenilenmiş ve mevcut minare 1922-24 arasında inşa edilmiştir (Çam, 2006: 334).

Ömeriye Camii

Yeri: Gaziantep Şahinbey İlçesi Düğmeci Mahallesi Eski Postane Sokağı'nda.

Camiyi ilk yaptıran bilinmemektedir. 1210 yılında yenileyen kişi –muhtemelen- Selçuklu sultanı İzzeddin Mesud'dur. İlk yapılışı muhtemelen 1150'ler olup, 1210 yılında yenilenmiş ve bugünkü şeklini 1786 yılında almıştır. Ömeriye Camii, Cami-i Atik ve Dapıncak Camii adlarıyla da bilinmektedir. İlk yapılışı muhtemelen M.1150'ler olup, M.1210 yılında yenilenmiş ve bugünkü şeklini 1786 yılında almıştır. En eski kitabesinde belirtilen 1210 yılı tamir tarihi olup Eyyubî hâkimiyeti dönemine rastlamaktadır (Çam, 2006: 341). Ömeriye Camii'nde gelinlik çağına gelen kızlarının bahtlarını açmak üzere, anneleri cuma namazı esnasında getirdikleri kilidi namazdan dağılanlara açtırırlarmış.

DİYESİ

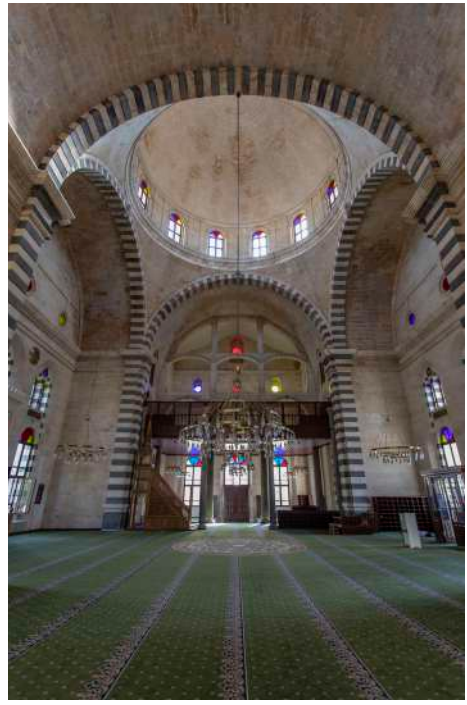

Kurtuluş Camii / Saint Mary Kilisesi

Yeri: Tepebaşı mahallesi

Günümüzde Kurtuluş Camii olarak bilinen St. Mary Kilisesi Tepebaşı Mahallesi'ndedir. Bir Ortodoks Kilisesi olan St. Mary'nin yapımına 1876 yılında başlanmış olup, inşasında kesme kireçtaşı (keymıh) ve bazalt kullanılmıştır. Bazalt ve keymıh taşının uyumu ve diğer bazı mimari özellikleri açısından Alaüddevle Camii ile gösterdiği benzerlik dikkat çekicidir. 1876-1892 yılları arasında tasarımını Sarkis Balyan, taş ustalığını ise Sarkis Taşçıyan yapmıştır. 1892 yılında St. Mary adıyla ibadete açılır. Osmanlı padişahları da yapımına maddi destek vermişlerdir. 1922'de Ermeniler Gaziantep'ten ayrılınca bina 1930'da Adalet Bakanlığı'na devredilir ve cezaevi olarak kullanılmaya başlanır. 1981'de yeni cezaevi yapılınca buradaki mahkûmlar oraya taşınmıştır. 1984'te bina Adalet Bakanlığından bir hayırsever tarafından satın alınarak Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağışlanmıştır. Gaziantepli ünlü alimlerden rahmetli Adil Özberk mabedin camiye çevrilmesi noktasında büyük gayretler sarf etmiştir. Mabed günümüzde

cami olarak hizmet vermektedir. Binanın iki kuzey iki güney bir de doğuda olmak üzere beş kapısı vardır. Güney tarafında ortada bulunan pencere iptal edilerek mihrap yapılmıştır. Kilisenin inşasında Antep'in önde gelen Ermeni ailelerinden Nazaretyanlardan Nazaretyan Nicholas Ağa'nın büyük çabası olmuştu. Yapı işlerini de Antep'in meşhur taş ustalarından Sarkis Kadehciyan yapmıştı. Kilisenin tepesine yerleştirilen haçlar, şehirdeki camilerin minarelerinden daha yüksekteydi. Görkemli yapısıyla kilisenin şehrin görümüne hâkim olması amaçlanmıştı. Kilisenin çanı Londra'da yaşayan Hrant Köşkeryan isimli bir Ermeni tarafından Brezilya'da yaptırılmıştı. Ağırlığı bir ton olan bu çan bugün de Gaziantep Müzesi'nde korunmaktadır (Güllü, 2010: 92).

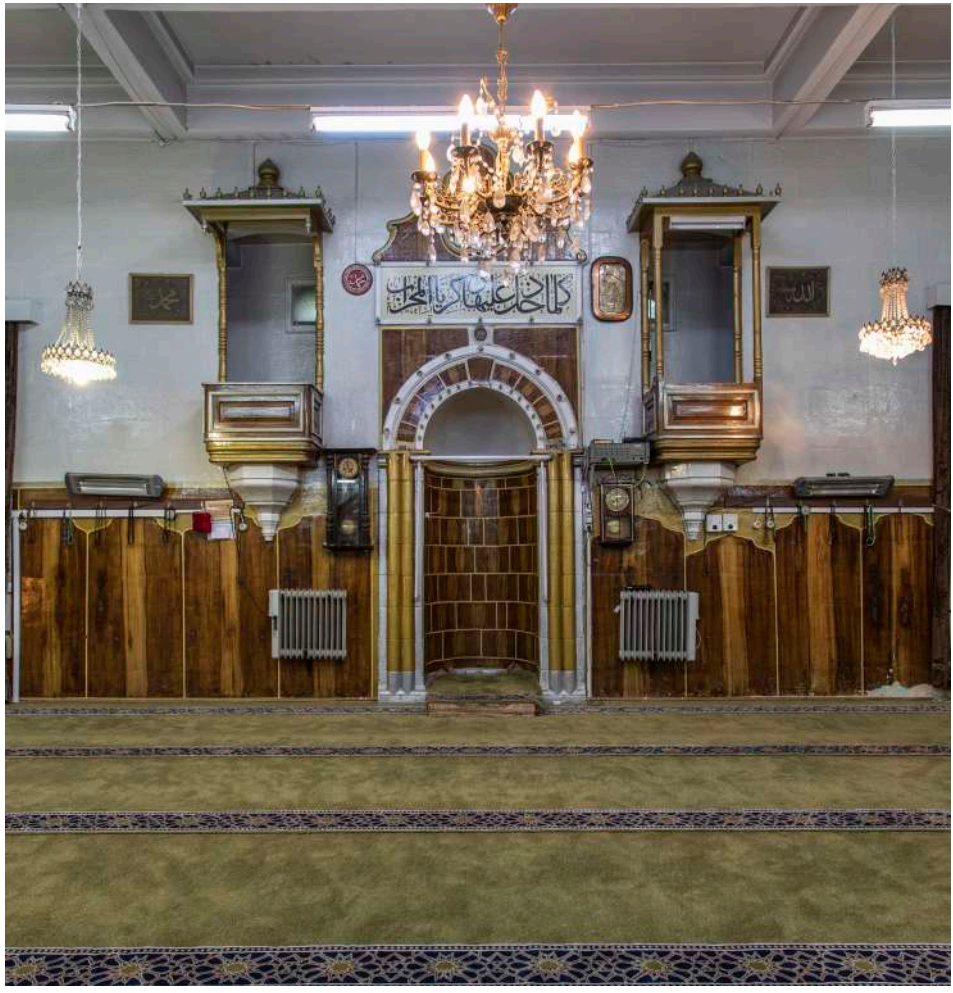

Şahveli Camii

Yeri: İnönü Caddesi

Şahveli Camii Halveti tarikatı şeyhlerinden Şahveli'nin kardeşi Murat Bey tarafından 1570'lerde inşa edilmiş, 1636/37'de ilave yapılmıştır. Şahveli Camii, Salihiye Camii olarak da bilinir. Şahveli'nin kardeşi Murat Bey önce Salihiye Mescidi'ni, daha sonra da Bedriye Mescidi'ni yaptırmıştır. Şahveli Dergahı, Şahveli Camii'nin bitişiğinde bulunmakta iken Antep savunmasında cami ile birlikte tekke de harap olmuş, 1949'da cami yenilendiği hâlde, tekke tamamıyla ortadan kaldırılmıştır. Gaziantep Hayrat Satış Defterindeki bilgilere göre cami 500 liraya, tekke ise 51 liraya satılmıştır. Cami, Şahveli'nin torunlarından olan Yakup Fehmi Eren tarafından 1949 yılında betonarme olarak yenilenmiştir (Çam, 2006: 118).

كلما دخل عليها زكريا المحراب
محمد
الله

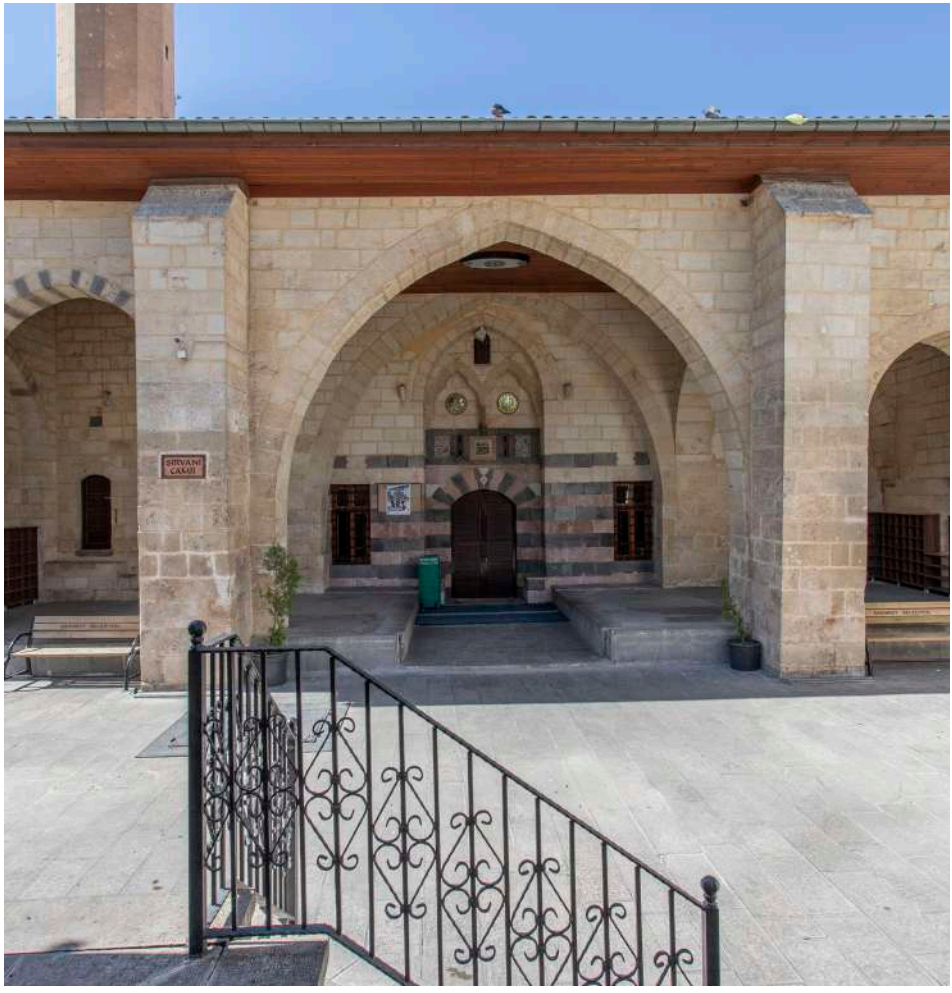

Şirvani Camii

Yeri: Gaziantep Şahinbey İlçesi Seferpaşa Mahallesi, Şirvani Sokak'ta.

Eserin ilk banisi bilinmemektedir. 1681 yılı yapımı Şirvanî Mehmet Efendi'ye aittir. İlk yapılışı 14-15. Yüzyıl. Şirvani Camii, Şirvani Mehmet Camii ve İki Şerefeli Camii olarak da bilinmektedir. Mevcut cami 1681 tarihlidir. Camiin ve eski minarenin ilk yapılışı 14-15. yüzyıl olup Dulkadırlı veya Memlûklu dönemine tekabül etmektedir. Aslında bir Mevlevi semahanesi olarak yapılan eser bugün yalnızca cami olarak hizmet vermektedir. Antep'teki bu ikinci mevlevihanenin tarihinin aslında daha önceye dayandığı kesindir. (Çam, 2006: 349). Camii kitabesinin birinci mısrası Farsça ikinci mısrası Arapça söylenmiş mülemma bir beyittir.

ŞİRVANİ
CAMİİ

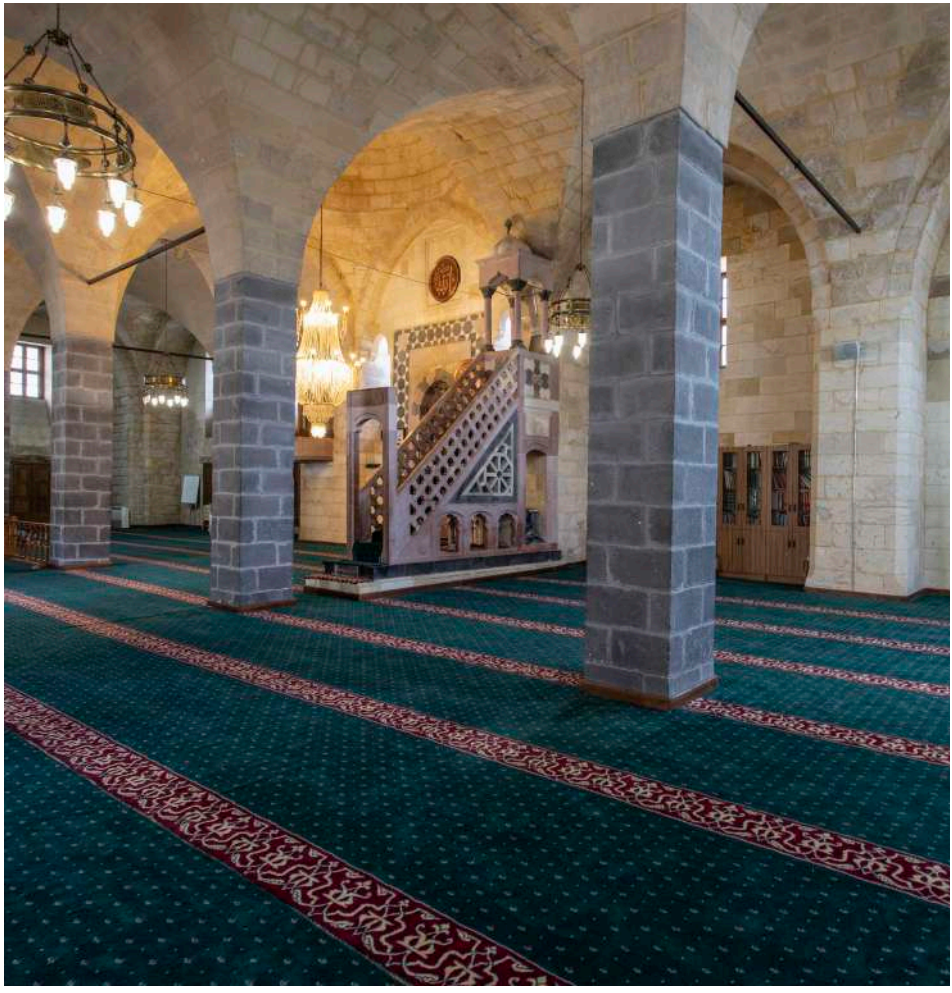

Tahtani Camii

Yeri: Gaziantep Şahinbey İlçesi Şekeroğlu Mahallesi Uzunçarşı Caddesi üzerinde.

1557'den önceki ilk inşaatı yaptıran kişi bilinmiyor. Mevcut eserin banisi ise Maraş Beylerbeyi Osman Paşa'dır. 1557'den önce yapılmıştır. Eser 1789'da ve 1804'te esaslı bir şekilde tamir edilmiştir. Mevcut minare ise 1804 tarihlidir. Tahtani Camii, Tahtalı Cami olarak da bilinmektedir. 1557'den önce yapılmıştır. 1204/1789-90 yılında, şimdi mevcut olmayan Karanlık Bedesten'e açılan kapı tamir edilmiştir. Bu kapı onbeş sene sonra 1219/1805'te tekrar elden geçirilmiştir. Bir madalyon üzerine yazılan 1249/1833 tarihli mevcut kitabe, minarenin bundan birkaç yıl sonra tekrar tamire ihtiyaç gösterdiğini ifade etmektedir (Çam, 2006: 358).

Tekke Camii (Mevlevihane)

Yeri: Gaziantep Şahinbey İlçesi Suyabatmaz Mahallesi, Buğday Arasası Meydanı.

Antep Sancak Beyi Mustafa Ağa tarafından 1638 yılında yaptırılmıştır. Eskiden tekke iken günümüzde cami olarak kullanılmaktadır. Tekke Camii, Mevlevihane olarak da bilinmektedir. Mevlevihanelerin semahane bölümü aynı zamanda vakit namazlarının kılındığı yerdir. Eserin, hemen kuzeyindeki Buğday Arasası'nda çıkan yangın sebebiyle 1901 ve 1903 yıllarında iki defa yandığı ve mütevelli Şeyh Feyzullah oğlu Şeyh Mehmet Münip Efendi tarafından iki defa yeni baştan yaptırıldığı Şer'î Mahkeme Sicilleri'nde kayıtlıdır. Bugün Tekke Camii olarak bilinen yer, Mevlevi Tekkesi olarak yapılan eserin semahane kısmıdır. Avlunun etrafındaki derviş hücrelerinin bir kısmı imam ve müezzine tahsis edilmiş, batısındaki şeyh evi ise uzunca bir süre İstiklal İlkokulu olarak hizmet verdikten sonra tamir edilerek Şahinbey Müftülüğü'ne ihdas edilmiş günümüzde ise Mevlevihane Müzesi olarak kullanılmaktadır. Tekke Camii küçük çapta yapılmış bir mevlevî dergâhıdır. Mevlevi dergâhının birçok özelliklerini mimarisinde yansıtmakla birlikte semahane kısmında mutrip mahfili ve çile hücresi mevcut değildir (Çam, 2006: 153). Tekkenin ve camiin yapılış tarihini veren harimin kapısı üzerindeki Farsça kitabenin 3. beytinin ikinci mısraındaki Bişnev ez ney çün hikâyet mikoned harflerin toplamı 1048 tarihini vermektedir. Çok büyük bir tevafuk sonucu Mevlana'nın mesnevisinin ilk mısraındaki harflerin toplamı eserin yapım tarihine denk düşmüştür.

Alaüddevle Mescidi

Yeri: Gaziantep Şahinbey İlçesi, Karagöz Mahallesi Uzunçarşı üzerinde, Alaüddevle Camii'nin batısında.

Hacı Mehmed Bey, 1909-1911 yılları arasından yaptırmıştır. Halk arasında Alaüddevle adından bozma olarak Alidola Mescidi adıyla bilinmektedir. Camiin iki metre batısına yapılan mescit dikdörtgen şeklindedir. Camiin hemen yanında böyle bir mescidin yapılması için - zayıf bir ihtimal olmakla birlikte- akla gelen en makul sebep, Hanefi mezhebi dışındaki başka bir mezhep salik-lerinin burada ibadet etmesidir (Çam, 2006: 189). Mescit 2014 yılında tadilat görmüştür. Kitabesinde lafzen ve manen söylenmiş bir tarih vardır. 3. beytin ikinci mısraındaki Şu mescid oldu bin üç yüz yigirmi altıda bünyâd kelimelerinin toplamı 1326 tarihini vermektedir. Diğer yandan lafzen de 1326 tarihi belirtilmiştir. Hasırcızâde Hafız Muhammed Ağa çok ustaca bir tarih düşürmüştür.

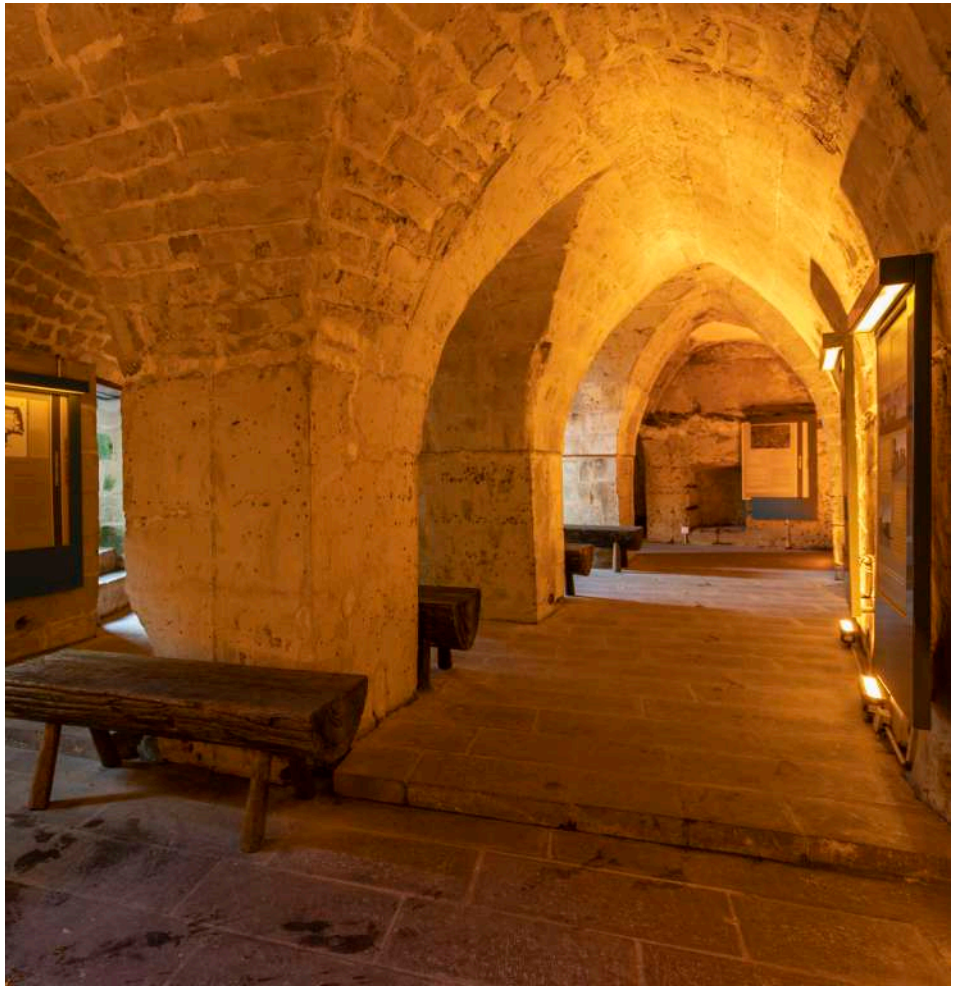

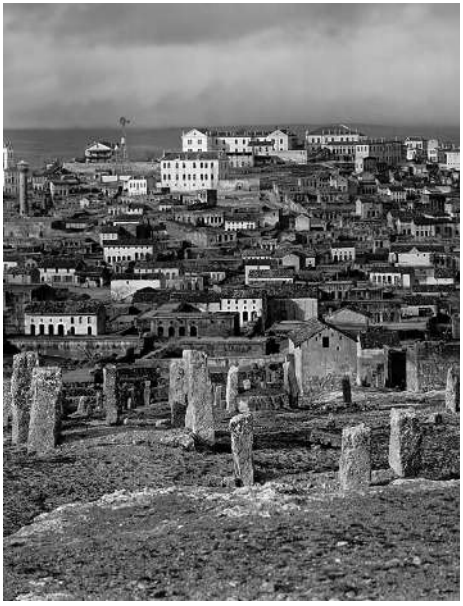

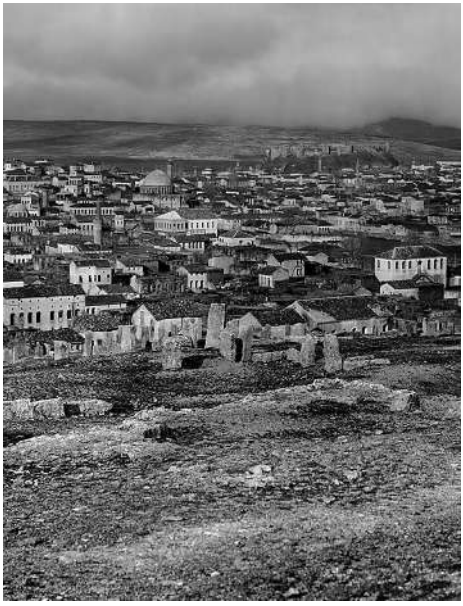
Pişirici Mescidi

Yeri: Gaziantep Şahinbey İlçesi Suyabatmaz Mahallesi, Pişirici ile Müftü Sokaklarının kesiştiği yerde.

Pişirici Kasteli ve mescidinin tarihi hakkında herhangi bir kitabe mevcut değildir. Eserin adına delalet eden en eski kaynak 1537 ve 1543 tarihli Ayıntab Mufassal Defterleri'dir. Osmanlılar zamanında tutulan bu defterlerde geçen "Zukak-ı Kastel" (veya Zukak-ı Mescid) sözü, büyük bir ihtimalle bu kasteli ifade etmektedir. Pişirici Kasteli'nin yer aldığı sokağın adı bugün de "Pişirici Kasteli Sokağı'dır. Bu sebeple eserin tarihinin rahatlıkla 16. yüzyıla gittiği açıktır. Diğer taraftan, mescidin mihrap duvarındaki kabaranın benzerlerine 13-15. yüzyıl Memlûklu eserlerinde çok sık karşılanması, Pişirci Kasteli'nin Osmanlı öncesine dayanabileceğini işaret etmektedir. Gaziantep'in mevcut en eski kasteli olduğunu tahmin ettiğimiz eser, aynı zamanda havuzu, mescidi, ziyaret yeri, çimekliği ve tuvaletleriyle en gelişmişidir. Tamamıyla yerin altında bulunan bu eserin bilhassa mescit kısmı, nem alması ve üzerinden sokağın geçmesi sebebiyle her an çökme tehlikesi ile karşı karşıya bulunmaktadır (Çam, 2006: 413). Kastel turizm amaçlı kullanılmakla beraber 2017 yılı itibariyle mescit olarak işlevine devam etmektedir.

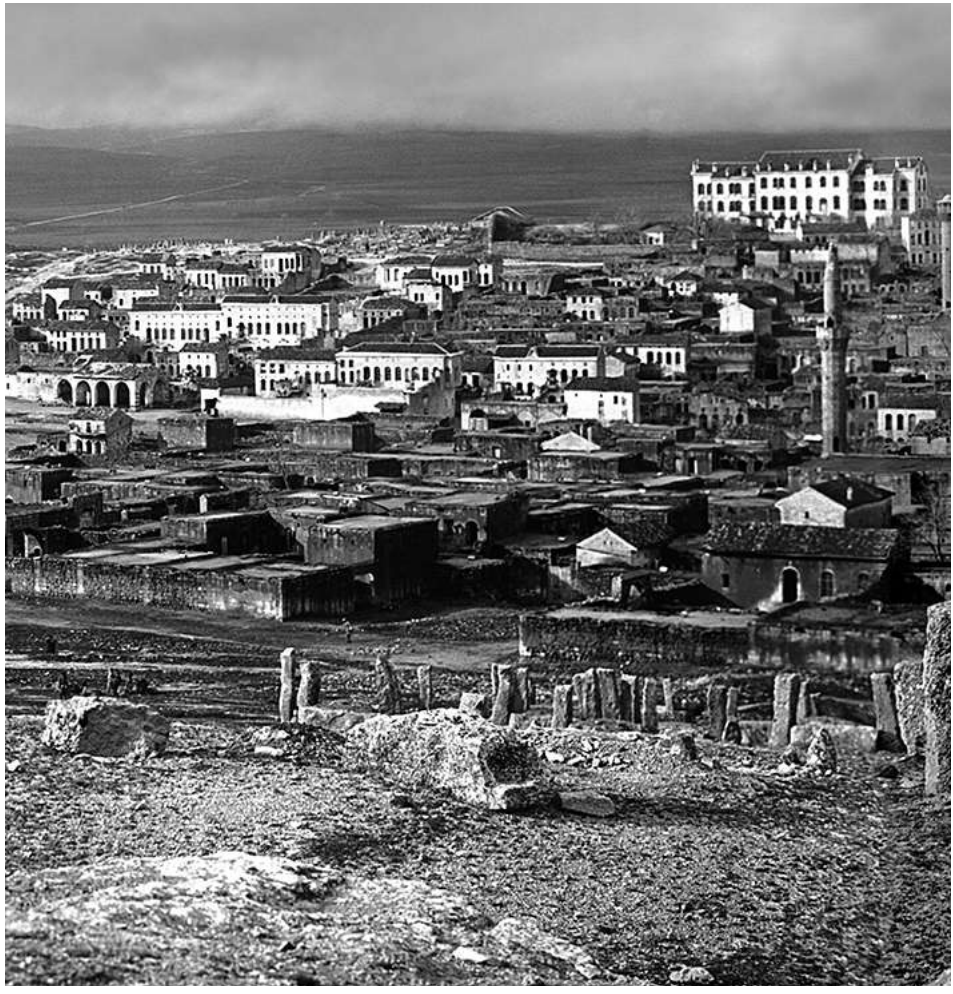

Mezarlıklar

Eski Antep'in asıl mezarlığı şimdiki Pir-Sefa ve Hz. Yuşa türbeleriyle Kemikli Bedesten'in bulunduğu eski Halep yolunun doğu tarafı iken şehrin büyüyüp gelişmesiyle birlikte mezarlığın daha güneydeki tepeliklere doğru kaydırılarak zaman içinde şimdiki Ali Baba, Kılıçoğlu, Yavuzlar, Aydınbaba, Kurtuluş, Şenyurt, Saçaklı, Çamlıca ve Etiler mahallelerinin tamamı veya bir kısım yerlerini içine aldığı yerlerdi. Mitat Enç'in "Uzun Çarşı'nın Uluları" adlı kitabında verdiği bilgiye göre, Antep savunması öncesinde ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında şehir mezarlığı, şehrin güney tarafındaki Eski Kargasekmez ile Mardintepe eteklerinde bulunmaktaydı (Enç, 2005:306).

Gaziantep Sinagogu

Yeri: Karagöz Mahallesi, Çamurcu mevkii

Gaziantep Sinagogu, Karagöz Mahallesi, Çamurcu mevkiinde, Nuri Mehmet Paşa Camii karşısındaki Kasap Sokak ile Çamurcu Sokak arasındadır. Son yıllarda restore edilerek Gaziantep Üniversitesi'ne devredilmiştir. Midraş ve Yeşiva'dan oluşan sinagogun ne zaman inşa edildiği bilinmemektedir. İstanbul hahambaşlığının " Halep Vilayeti'nin 5 Recep 1289 /8 Eylül 1872 tarih ve 62 sayılı mazbatasında ifade edildiği gibi Antep Sinagogu yöre Yahudilerinin ihtiyacına yeterli olmadığı ve yandaki okul binasının eklenmesiyle inşa edilmesinde bir mahzur olmadığına göre 20 arşın uzunluk ve 20 arşın genişlik ve 15 arşın yükseklik ilavesiyle yeniden inşası için sadrazamlıktan gerekli iznin alınması" kararına binaen Hariciye Vekaleti'ne gönderdiği 30 Teşrinisani 1289/12 Aralık 1873 tarihli bir takrir mevcuttur. 1903 yılı Halep Salnamesi'nde Antep'te tek bir sinagog olduğu biliniyor. 1921 yılı Şark Yıllığı'nda da bir sinagog olduğu belirtilerek hahamın Harun Efendi olduğu ifade edilir. 1940 yılında askeriyeye tahsis edilen sinagog, Mareşal Fevzi Çakmak Antep'e geldiğinde durum kendisine anlatılır ve 6 ay sonra sinagogo tekrar Yahudilere ibadet amaçlı iade edilir. 1975 yılında sinagog belediyece istimlak edilir. Sinagogla ilgili üç kitabe bulunmaktadır. Gaziantep Sinagogu'nun Ehal kapısı üzerinde bulunan fakat günümüzde kayıp olan kitabe 1878 tarihlidir.

Aziz Bedros Ermeni Katolik Kilisesi (Ömer Ersoy Kültür Merkezi)

Yeri: Kozanlı Mahallesi.

Patrik VIII. Bedros Krikor tarafından 1844-1866 arası arasında yaptırılmıştır. 19. yüzyılın ilk yarısında yapıldığı tahmin edilen kilise doğu batı yönünde uzanmakta olup batı yönünde iki ana giriş kapısı bulunmaktadır. Ana giriş kapısı üzerindeki kitabenin üst tarafları yıpranmış olduğu okunamamaktadır. Aziz Meryem'e adanmış olan kilise, VIII. Patrik Bedros Krikor başkanlığında yapılmıştır. Kesme taştan yapılan kilisede pembe mermer ve bazalt taş süsleme elemanı olarak kullanılmıştır. Girişte, niş içlerinde ve pencerelerde yer alan kuş, melek figürleri ve çam ağacı, haç motifleri yer almaktadır. Kilisenin güneybatı köşesinde armut biçimli bir sarnıç yer almaktadır. Bu alanda bir livas ve kuyu bulunmaktadır. Kilise yol yapım çalışmaları esnasında ortaya çıkmıştır. Kilisenin altındaki tünellerden biri kilisenin karşısındaki papazın evine, diğeri ise Şehreküstü'ye çıktığı tahmin edilmektedir. Papaz cuma ve cumartesi günleri ayin yaptıktan sonra alttaki tüneli kullanarak evine geçermiş. Zamanla yol çalışmalarından dolayı tüneller çökmüş ve kullanılmaz hale gelmiştir. Tavanda on iki pencere bulunmaktadır. Pencerelerden her birinin bir ayı temsil ettiğine inanılmaktadır. Tavanda resimler ve haç işareti vardır. Üst katında günah çıkarma odası ve vaftiz odası bulunmaktadır. Aziz Bedros Kilisesi'nin küçük geldiği ve zamanla eski bir kilise olan St. Mary Kilisesi'nin yaptırıldığı tahmin edilmektedir.

Kilisenin geniş bir bahçesi vardır. Tarihî mekân sarı kesme taşlarla yapılmıştır. Kilise Kozanlı Camii ile yan yanadır. Antep Savunması'ndan sonra kilise uzun yıllar boş kalmış, daha sonra Ömer Ersoy buraya bir fabrika kurmuştur. Kilise fabrikada dokunan tüllerin korunduğu depo olarak kullanılmıştır. 2008 yılında restore edilen mekan, Ömer Ersoy Kültür Merkezi adını almıştır. Kilise, günümüzde Ömer Ersoy Kültür Merkezi adı altında kültürel ve sosyal faaliyetlere ev sahipliği yapmaktadır. 6 satırlık kitabenin ilk üç satırı silindiği için okunamamaktadır. Kitabede tarih yoktur. Kitabede adı geçen Patrik VIII. Bedros Krikor 25 Ocak 1844 ila 9 Ocak 1866 arasında Katolik Ermenilerinin patrikliğini yapmıştır. Buradan hareketle kilisenin bu tarihler arasında yapıldığını tahmin etmekteyiz.

Fransisken Manastırı (Fransız Saint Joseph Okulu-Latin Okulu)

Yeri: Öğretmenevi yanı

Amerikan Protestan misyonerlerin yaptırdıkları eğitim ve sağlık hizmeti veren binalarının yanı sıra Fransız Katolik misyonerler tarafından da Ermeni çocuklara yönelik iki adet okul açmışlardır. Bunlardan ilki 1879'de Fransızca eğitim veren, rüştiye ve idadi bölümlerinden oluşan Fransız Saint Joseph Okulu'dur (Latin Okulu). Kendirli Kilisesi dahilinde bulunan okul Cumhuriyet döneminde kilisenin halkevi olarak kullanılmaya başlamasıyla birlikte halkevinin bir bölümü olarak hizmet vermiştir. Fransız misyonerlerin kurmuş olduğu diğer okul Fransız Saint Joseph Kız Okulu adıyla açılan Latin Kız Okulu'dur. 1884'de Antep'te bir de Fransisken Manastırı inşa edildi. Fransisken rahiplerine ait evin içinde oluşturulan ve sonradan kilise ve mektep olarak genişletilmesi düşünülen manastır bir müddet sonra vergisi ödenmediği ve gerekli yasal işlemleri yapılmadığı için kapatıldı. Buna rağmen Fransisken rahipleri bir süre daha burada izinsiz ayin yapmaya ve çan çalmaya devam ettiler. Gerekli şartlar yerine getirildikten sonra tekrar yasal olarak faaliyetine devam eden manastırın gerekli tamir ve bakımları da Osmanlı Devleti tarafından yaptırıldı. Fransisken Manastırı Ermeni çocukların öğrenim gördüğü okul olarak kullanılmıştır. Okulun Rüştiye ve İdadi bölümleri vardı. Okulun öğretim dili Fransızca idi. Ayrıca öğrenci velisinin isteğine bağlı olarak, öğrenciye İngilizce, İtalyanca ve Türkçe de öğretiliyordu. Okuldan mezun olanlar Düyûn-ı Umûmîye

ve Rejiler'de memur olarak çalışabiliyorlardı. Bu okulda 1887 yılında 120, 1890'da 144, 1910 yılında 244 öğrenci öğrenim görmüştür. Okulda yalnızca erkek öğrenciler öğrenim görüyordu. Birinci Dünya Savaşı öncesi son verilere göre de, okulda öğrenim gören 174 öğrenci ve bu öğrencilere ders veren 7 hoca bulunuyordu. Halep Salnamelerinde Latin Kız Mektebi olarak da adlandırılan bu okul Katolik Hristiyanlarca yönetilmekte idi. Bu öğretmenlerinden bazıları 1887 yılından sonra Antep Rüştiyesine Fransızca dersi konulduğundan orada da öğretmenlik yaparlardı. Daha sonraları 1913'lerde İpekçilik Lisesi'nde ve Ticaret İdadisi'nde de bir ara Fransızca hocaları bu okulca temin edilmiştir. Manastır, Antep savunmasından sonra Yeni Turan Mektebi, Şehit Yavuz Mektebi, Köy Yatı mektebi, Darül'-eytam II. Kısım, Gaziantep Maarif Müdürlüğü, Gazi Mustafa Kemal İlkokulu olarak hizmet vermiştir (Yener, 1948: 6). Günümüzde Anadolu Turizm ve Otelcilik Lisesi ve toplantı salonu olarak kullanılmaya devam etmektedir.

Kendirli Katolik Kilisesi

Yeri: Öğretmenevi yanı

Katolik Ermeniler Antep nüfusunun küçük bir bölümünü oluşturmasına rağmen özellikle Fransız misyonerlerden destek görmüşlerdir. Antep'teki Ermeni Katolikler küçük bir azınlıktı. İlk olarak 1851 yılında bazı Katolikler tarafından burada bir Katolik Kilisesi açılması talebinde bulunuldu. 1862 yılında da ilk Ermeni Katolik Kilisesi inşa edildi. Ermeni Katolikler Kerovpe Der Bedrosyan, Soukias ve Vartan Vartabed Bahçeciyan, Padre Sabatino gibi din adamlarına sahiptiler. Katolikler de diğer Hristiyanlar gruplar gibi ibadet ve vaazlarını Türkçe yapıyorlardı. 1896 yılı sonlarında Fransız İmparatoru III. Napolyon'un da desteğiyle Fransız Sefareti ve bazı Hristiyan ruhbanı, şehirde bir Katolik Kilisesi inşa edilmesi için talepte bulundular. Yapımı için ruhsat alınan kilisenin inşasına 1898 yılında başlandı, 1903 yılında da Katolik "Kendirli Kilisesi"nin inşası tamamlandı. Birinci Dünya Savaşı sırasında diğer gayrimüslim kurumlarının çoğu gibi Antep'te Katoliklere ait manastır ve okullar da bir dönem kapatıldı. Savaşın sonunda, 1918 yılında, tekrar faaliyete geçti. Ermenilerin şehri terk etmelerinin ardından, Cumhuriyet döneminde Kendirli Kilisesi dönem dönem Öğretmen Okulu, Milli Eğitim Müdürlüğü ve Anadolu Turizm ve Otelcilik Lisesi binaları olarak kullanıldı. Günümüzde de Öğretmen Evi Lokali, Anadolu Turizm ve Otelcilik Lisesi ve toplantı salonu olarak kullanılmaya devam etmektedir (Güllü, 2010: 93).

Burç Köyü Camii

Yeri: Gaziantep'in Şahinbey ilçesine bağlı, Gaziantep'e 12 km. mesafedeki Burç köyünde bulunmaktadır.

Burç Köyü'nün yegâne camisi olan eser, 1985 yılında tamir görmüş olmasına rağmen eski şeklini büyük ölçüde devam ettirmektedir. Cami, genişçe bir avlunun güneyinde, kıbleye paralel iki sahınlı bir harim ile üç kemer gözlü bir son cemaat yerinden meydana gelmektedir. Sol taraftaki iki kemer arasına "Burç Camii 837" tarihli yeni bir mermer levha yerleştirilmiştir. Caminin yapılış tarihini veren bu rakam, Miladî takvimle 1433/34 yılına tekabül etmektedir. Caminin asıl minaresi harimle son cemaat yerinin birleştiği doğu köşede yer almaktadır. Minarenin kapısı son cemaat yerindendir. Bu minare sağlam iken biraz doğusuna yeni, yüksek bir minare daha inşa edilmiştir. Eserin tarihi 1433 olup bu tarih Antep'in Memlûklü ve Dulkadırlılar arasında devamlı el değiştirdiği bir zamana rastlamaktadır. Bununla birlikte, eserin minaresinin Kahramanmaraş Ulu Camii (1501) ve Hatuniye (1509) camilerinin minarelerine çok benzemesi sebebiyle mevcut bilgiler çerçevesinde Burç Köyü Camii'ni Dulkadırlı eserleri arasında mütalaa edilmektedir (Çam, 2006:557).

Dülük Köyü Camii

Yeri: Gaziantep Şehitkamil ilçesine bağlı Dülük köyünde bulunmaktadır.

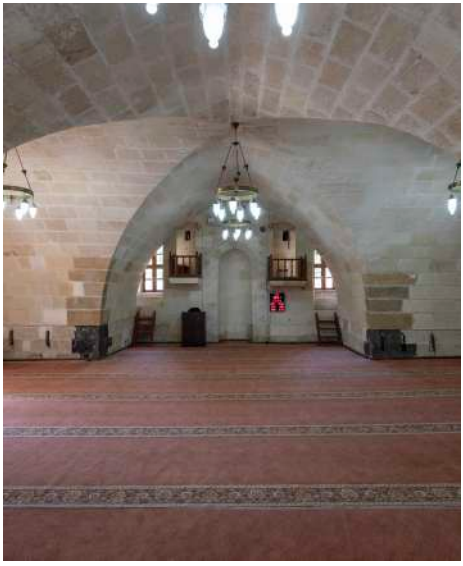
Gaziantep'in 10 km kadar kuzeybatısında bulunan Dülük köyünün tarihi Hititlere kadar gitmekte ve Gaziantep'in ilk yerleşim yerinin burası olduğu bilinmektedir. Bizans İmparatoru Jüstinyan'ın şimdiki Antep kalesini yaptırmasından sonra da Dülük, eski önemini İslâmî devre, hatta Haçlı Seferlerine kadar devam ettirmiş, bu tarihlerden sonra Antep'in gelişmesiyle önemini kaybetmeye başlamış, Eyyubilerle birlikte artık Antep ön plâna geçmeye başlamıştır. Dülük, zamanla köy konumuna düşmüş ise de hiçbir zaman terk edilmemiştir. Bütün Osmanlı tarihi boyunca Dülük'ün, yaz aylarında Antep şehrinin yaylası konumunu devam ettirdiği anlaşılmaktadır. Bu köyde halen Hitit, Roma ve İslâmî dönemlere ait kalıntılar bulunmaktadır. İşte bunlardan bir tanesi de Dülük Köyü Camii'dir. Dülük köyünü bütün bir tarih boyunca önemli kılan şey, korunmaya elverişli konumu, temiz havası ve verimli toprağı yanında taşları ve jeolojik yapısıdır. Dülük köyünün taşlan hem kolay yontulan ve işlenen, hem de dış hava şartlarında kolayca sertleşen bir özelliğe sahiptir. Bu sebeple Dülük köyü, bilinen tarihinin önemli bir bölümünde bölgenin mühim bir taş ocağı ve mağara şehri olmuştur.

Dülük köyünün içinde bulunan ve köyün tek camisi olma özelliğini sürdüren eser, en son 1980'lerde tamir edilmiş ve bazı özelliklerini kaybetmiş olmakla birlikte, kuzeydeki taçkapısı, hariminin plânı ve minaresi ile orijinalliğini büyük ölçüde devam ettirmektedir. Dülük Köyü Camii, geniş bir avlunun kuzeyindeki bir taçkapı, kuzeybatı köşede

bir minare ve güneydeki bir son cemaat yeri ile bir harimden teşekkül etmektedir. Kuzeydeki taçkapı, yuvarlak kemerli eyvan şeklinde düzenlenmişin Eyvanın içine düz atkılı kapı açıklığı ve onun iki tarafına oturma sekileri yerleştirilmiştir. Böyle bir taçkapı anlayışına Gaziantep havalisinde yalnızca bu eserde rastlamaktayız. Minaredeki süslemeler Dülük Köyü Camii'nin Memlûklü eseri olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca, Dülük Baba Zaviyesi'ne, Çerkez Memlûklüleri tarafından vakıflar yapıldığını bilmemiz karşısında bu caminin de büyük bir ihtimalle yine aynı devletin hükümranlığı zamanında yapıldığı söylenebilir. Böyle bir inşaat için ise en uygun tarih, bölgede Dulkadırlı hâkimiyetinin henüz yerleşmediği bir zaman dilimi olmalıdır. Hem böyle siyasi bir ortamı, hem de minaredeki süslemelerin karakterini dikkate aldığımız zaman eserin 14. yüzyılın ikinci yarısında yapılmış olduğunu söyleyebiliriz. Dülük köyü camiinin 1974 yılında Vakıflar İdaresi tarafından onarılmıştır (Çam, 2006:557).

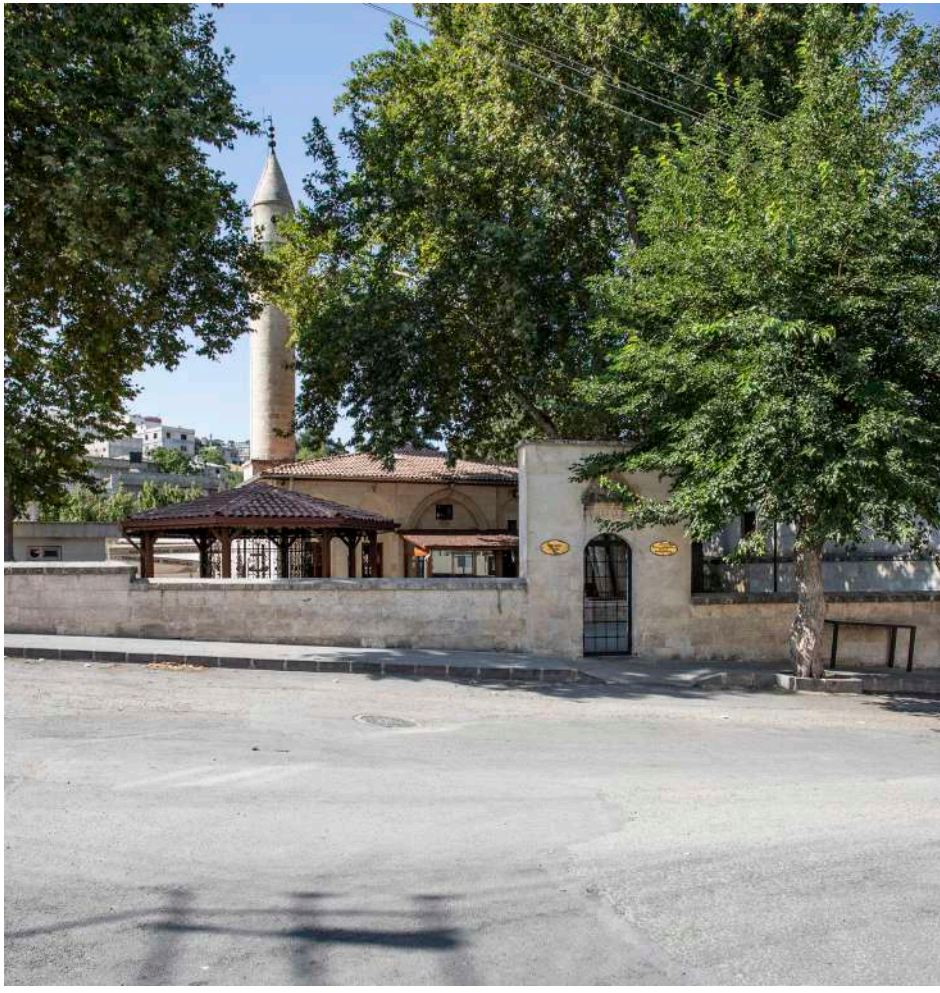

Sam Köyü Camii

Yeri: Gaziantep merkez Şehitkâmil ilçesine bağlı, Antep'in 10 km. kadar batısındaki Sam köyünün merkezindedir.

Eskiden Antep'ten batıya doğru devam eden kervan yolunun 10 km'lik ilk konağında bulunan köyün içindeki bu cami, 1964 ve 1989 yıllarındaki iki defa tamir edilmiştir. Bu eser, sonradan harime dahil edilmiş bulunan tek sahınlı bir son cemaat yeri ile kıble taraftaki bir harimden meydana gelmektedir. Son tamirin arkasından cami kuzeyden camekânlı bir kısımla biraz genişletilmiştir. Eserin tarihi hakkındaki en önemli ipucu mihraptaki bitkisel karakterli süslemelerdir. Bu tür süslemelere Şeyh Fethullah Camii ve Bostancı Camii pencere alınlıklarında da görülmektedir. Bu sebeple eser, 16. yüzyılın ortalarında yapılmıştır (Çam, 2006:568).

Nizip Pazar Camii / Çarşı Camii / Merkez Camii

Yeri: Gaziantep'in Nizip ilçesi Pazar Cami mahallesi, Sait sokakta.

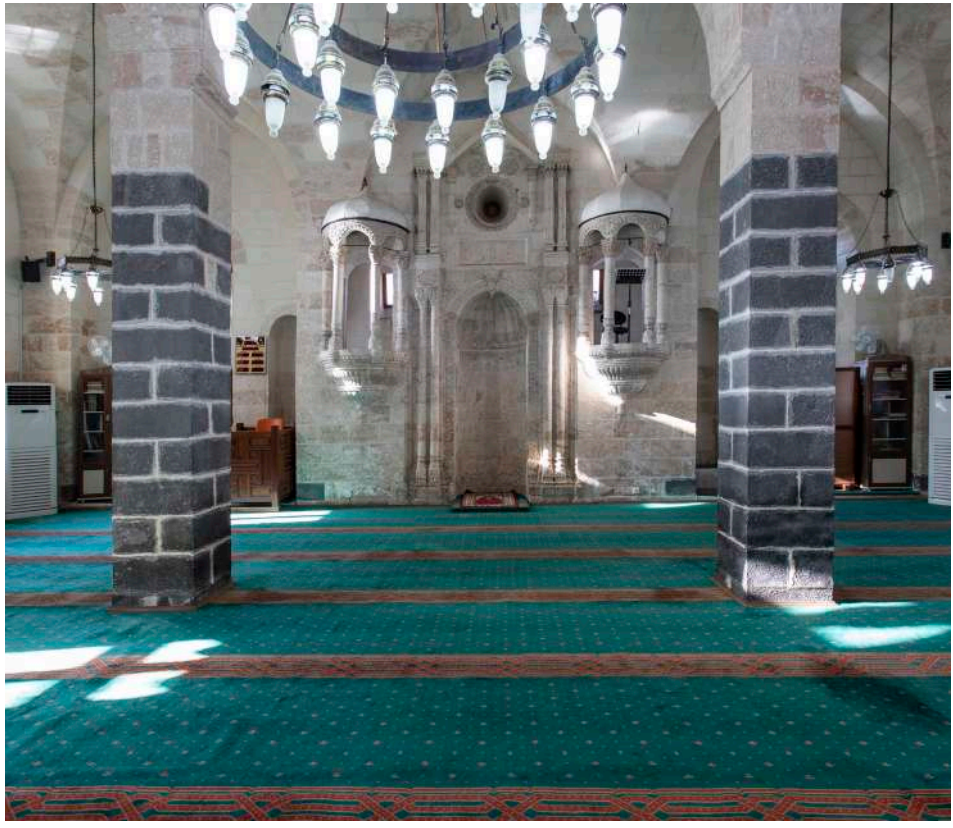
Nizip Çarşı Camii'nin herhangi bir inşa kitabesi mevcut değildir. Son cemaat yerinin caddeye bakan cephesine yeni harflerle yazılan 1905 rakamı, eserin yapılış tarihi ortaya koymaktadır. Bu tarihin, hangi bilgi ve belgelere dayanılarak yazıldığı bilinmiyorsa da, caminin inşa tarihi olduğu kesindir. Zira, gerek harimin taçkapısının ve mihrap süslemelerinin tanzimi, gerekse son cemaat yerindeki ay yıldızın karakteri, 1903 yılında yapılan Gaziantep Alaüddevle Camii özelliklerine uygun düşmektedir.

Nizip'te Uzun Çarşı olarak bilinen eski iş ve ticaret merkezinde yapılmış olan eserin eskiden son cemaat yeri mevcut değildi. Beton ayaklar üzerine oturan son cemaat yerinin, 1930'larda yapıldığı ifade edilmektedir. 1983 yılında ise son cemaat mahallinin üstüne bir asma kat ilave edilerek harimin taçkapısının ve pencerelerin görüntüsü tamamen bozulmuştur. Harimin kuzeydoğu köşesindeki minarenin külahı ve alemi 1964 yılı baharında fırtınadan yıkılmış, aynı sene içinde yenilenmiştir. Bunun dışında eser, orijinal halini tamamen korumuştur. 1960'h yılların başlarına kadar bu camiin güneybatısında küçük kubbeleriyle mütevazı bir hamam bulunmakta idi. Fakat Yıldız ve arkasından da Sultan hamamlarının yapılmasıyla bu hamam iş yapamaz duruma düşmüş ve

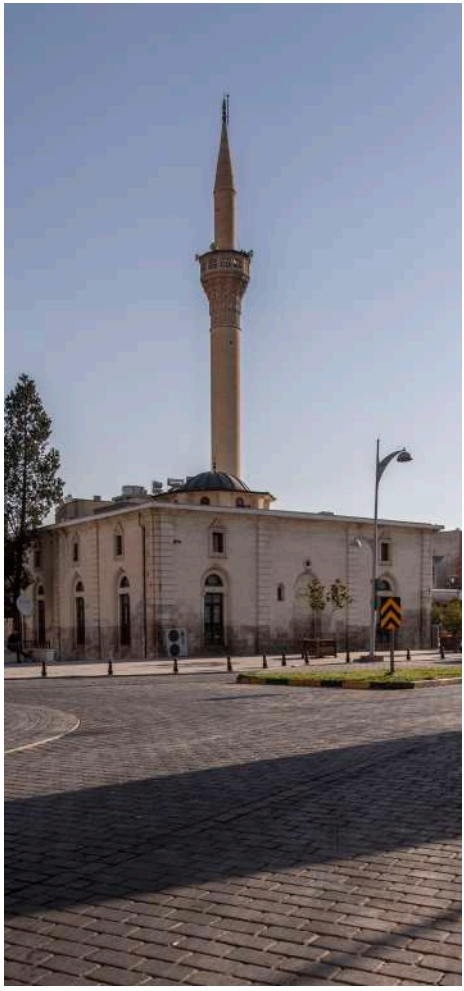

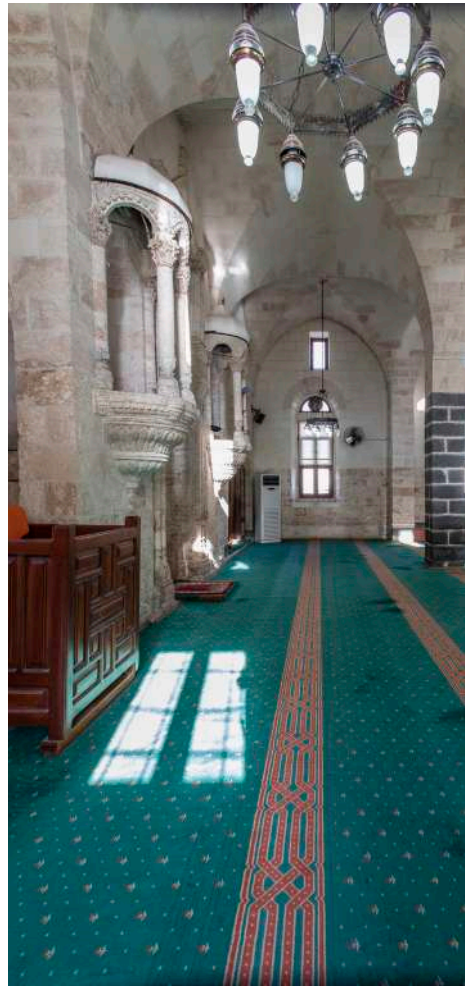
çevre düzenlemesi sırasında ortadan kaldırılmıştır. Cami tamamen kirli sarımtırak renkli "keymık" denilen kefeki taşlarla inşa edilmiştir.

Nizip Çarşı Camii, minare şerefesindeki, taçkapısındaki, son cemaat yerindeki, kubbe göbeğindeki, mihrap, minber ve tromplarındaki süslemelerle dikkati çekmektedir. Nizip Çarşı Camii, hem merkezî kubbeli plânı, hem de süslemeleri ve temiz işçiliğiyle Nizip'in en gözde eseri konumundadır. Eserin zarif minaresinden başka, süslemeleri Batılılaşma dönemi Türk mimari süslemelerinin çok değişik ve mahalli unsurlarını ihtiva etmek bakımından da dikkati çekmektedir (Çam, 2006:585).Nizip şehrinin en eski yerleşme

merkezi olduğu bilinen Fevkani mahallesinde, Ortodoks kilisesinin biraz yukarısında inşa edilmiştir. Bu sebeple, bu camiin yerinde İslam tarihinin ilk devirlerinden beri bir camiin mevcut olduğunu ve şimdiki camiin tarihinin çok eskilere dayandığı bilinmektedir. Fevkani Camii'nin mihrabı iki tarafına, ikişer yuvarlak sütun yerleştirilmiş bulunan sade yuvarlak bir nişten ibarettir (Çam, 2006:557).

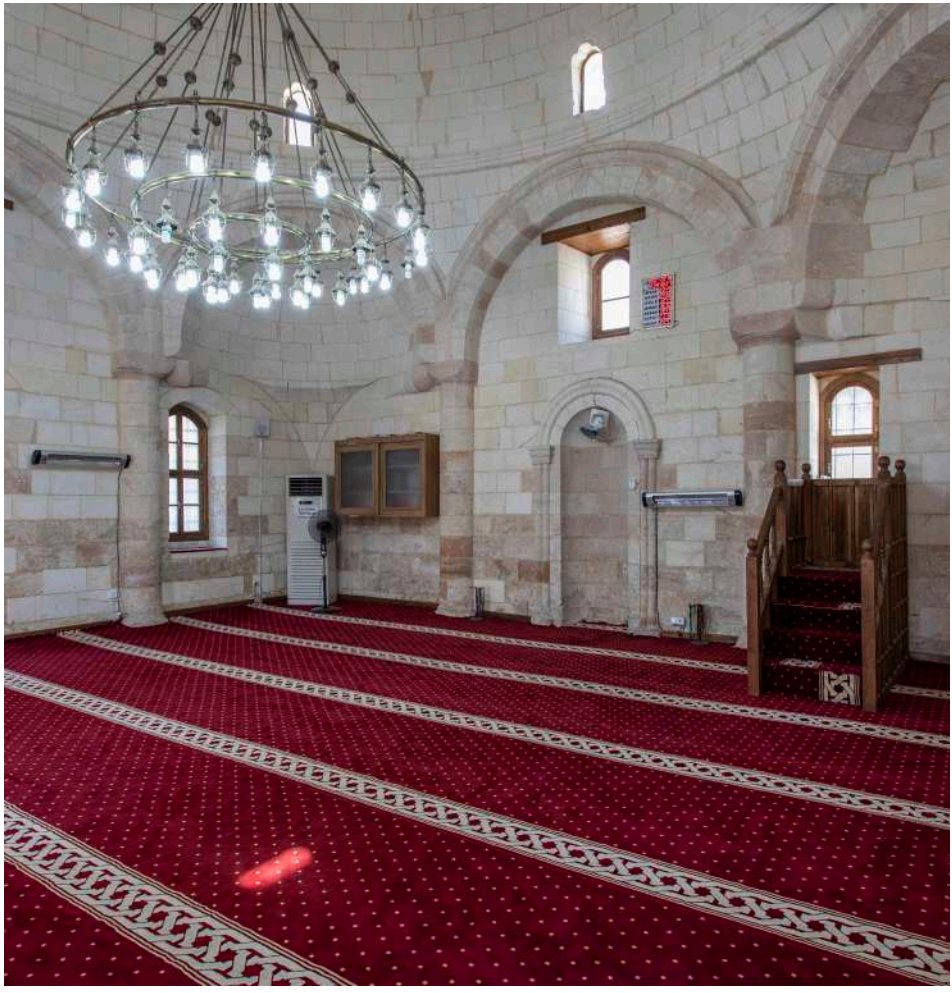

Fevkani / Yukarı Camii / Molla Ahmet Camii

Yeri: Gaziantep'in Nizip ilçesi Fevkânî mahallesi, Yukarı Oba sokakta.

Nizip şehrinin en eski yerleşme merkezi olduğu bilinen Fevkani mahallesinde, Ortodoks kilisesinin biraz yukarısında inşa edilmiştir. Bu sebeple, bu camiin yerinde İslam tarihinin ilk devirlerinden beri bir camiin mevcut olduğunu ve şimdiki camiin tarihinin çok eskilere dayandığı bilinmektedir. Fevkani Camii'nin mihrabı iki tarafına, ikişer yuvarlak sütun yerleştirilmiş bulunan sade yuvarlak bir nişten ibarettir (Çam, 2006:557).

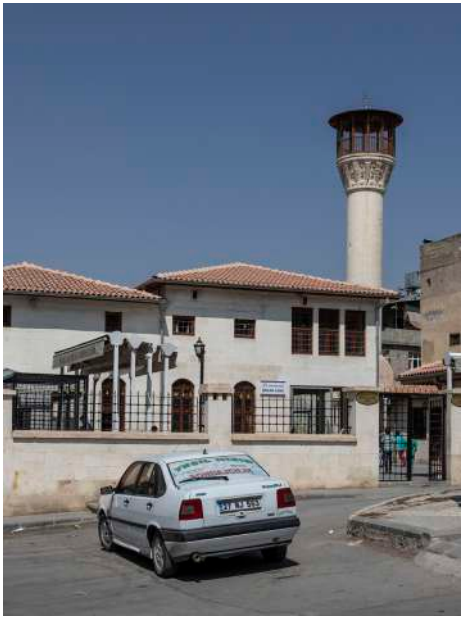
Nizip Saha Camii

Yeri: Gaziantep ili Nizip ilçesi şehir merkezinde Saha mahallesinde bulunmaktadır.

Caminin kesin yapım tarihi bilinmemektedir. Kethüdazade Hacı Ahmet Ağa tarafından yaptırılmıştır. Eser, 1898 senesinde yenilenmiş, 1950'lerde harim kısmı ve son cemaat yerinin örtüsü ikinci kez tadilat görmüştür. Cami betonarme olarak tamamen yenilenmiş olup, yalnızca minaresi orijinaldir. Silindir şeklindeki ince minaresi bilhassa şerefesiyle dikkati çekmektedir (Çam, 2006:595).

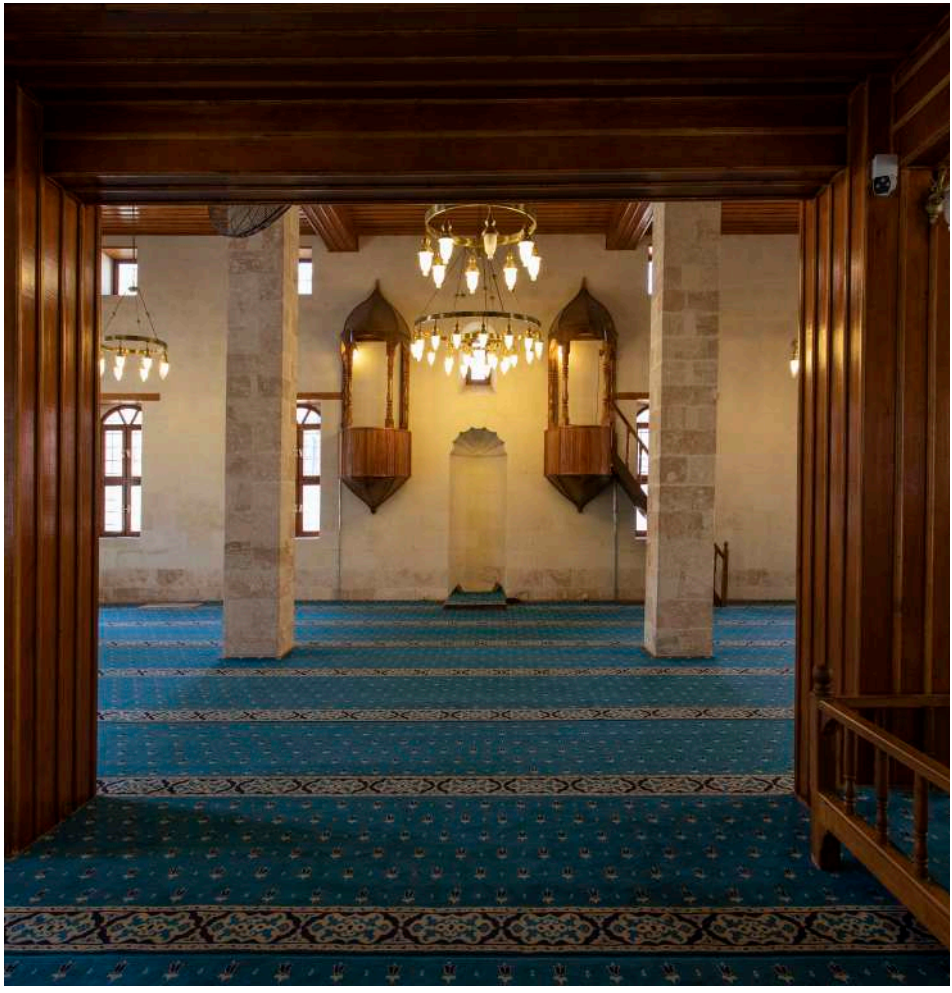

Nizip Şeyhler Camii

Yeri: Gaziantep ili, Nizip ilçesi şehir merkezinde, Şeyhler mahallesi, Şeyhler sokağında bulunmaktadır.

Muhtemelen 19. yüzyılın ortalarına doğru yapılmıştır. Nizip, bütün Türk tarihi boyunca küçük bir köy olarak kaldıktan sonra, tarihte Nizip Savaşı olarak bilinen ve Osmanlılar'ın Kavalalı İbrahim Paşa tarafından yenilgiye uğratılmasından (1839) sonra önem kazanmaya başlamıştır. Bu cami de Saha Camii gibi minaresi hariç tamamen yenilenmiştir. Eserin tek orijinal kısmı, son cemaat yerinin biraz açığındaki kare plânlı yuvarlak gövdeli minaresidir. Bu minare, şemsiye şeklindeki örtüsü ve mukarnaslı, çini tabak gömmeli şerefe altı geçişiyle dikkati çekmektedir (Çam, 2006:598).

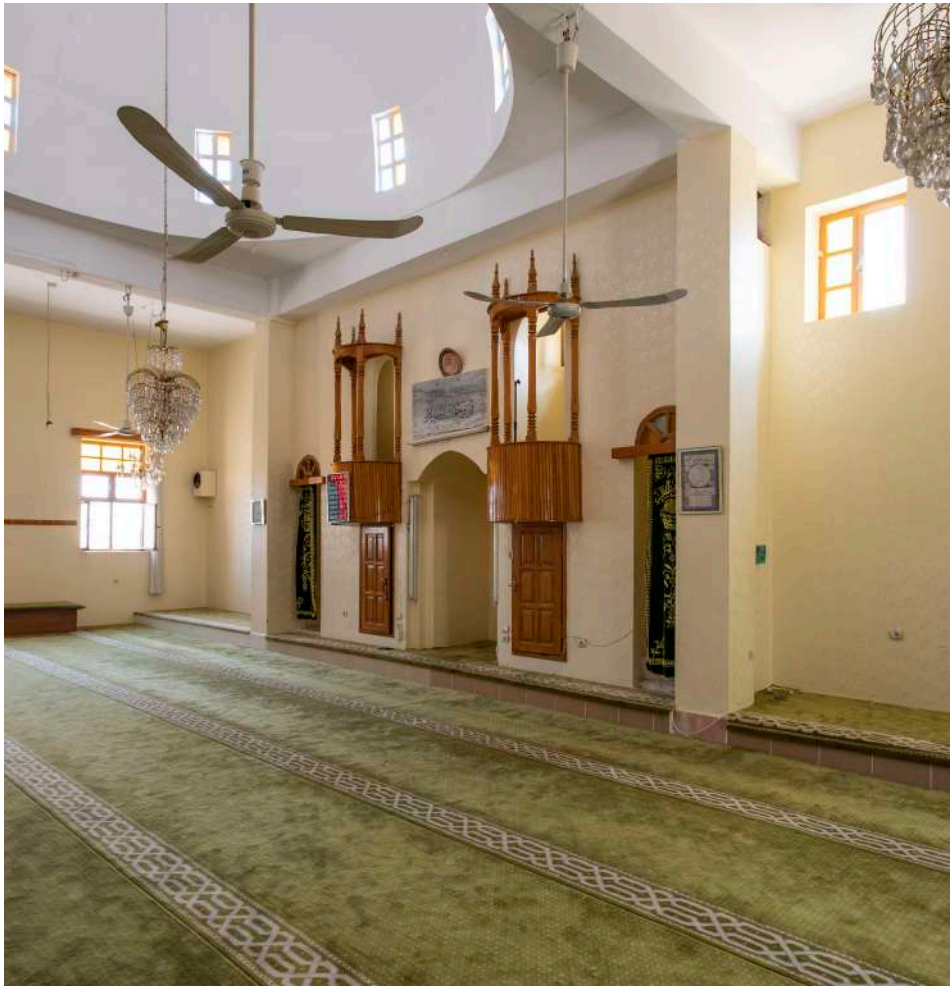

Sekili / Orul Köyü Camii

Yeri: Gaziantep ili Nizip ilçesine bağlı belde konumundaki eski adıyla Onıl, yeni adıyla Sekili köyü Nizip'in 15 km kadar güneybatısında yer almaktadır.

Cami ibadete açık olup, orijinal minaresi işlevini yerine getirecek durumdadır. Hisar haline getirilen yığma bir tepenin güney yamacında kurulan cami yıkılmaya yüz tutmuş, bunun üzerine minare haricinde tamamen yenilenmiştir. Mevcut betonarme caminin kuzeybatı köşesinde yer alan minare, kare plânlı alçak bir kaide üzerine yuvarlak gövdeli olarak yükselmektedir. Silindirik devam eden petek kısmının üstüne sivri külah kısmı oturtulmuştur. Bu özellikleriyle minare 17. yüzyıl sonlarında yapılmış olmalıdır (Çam, 2006:613).

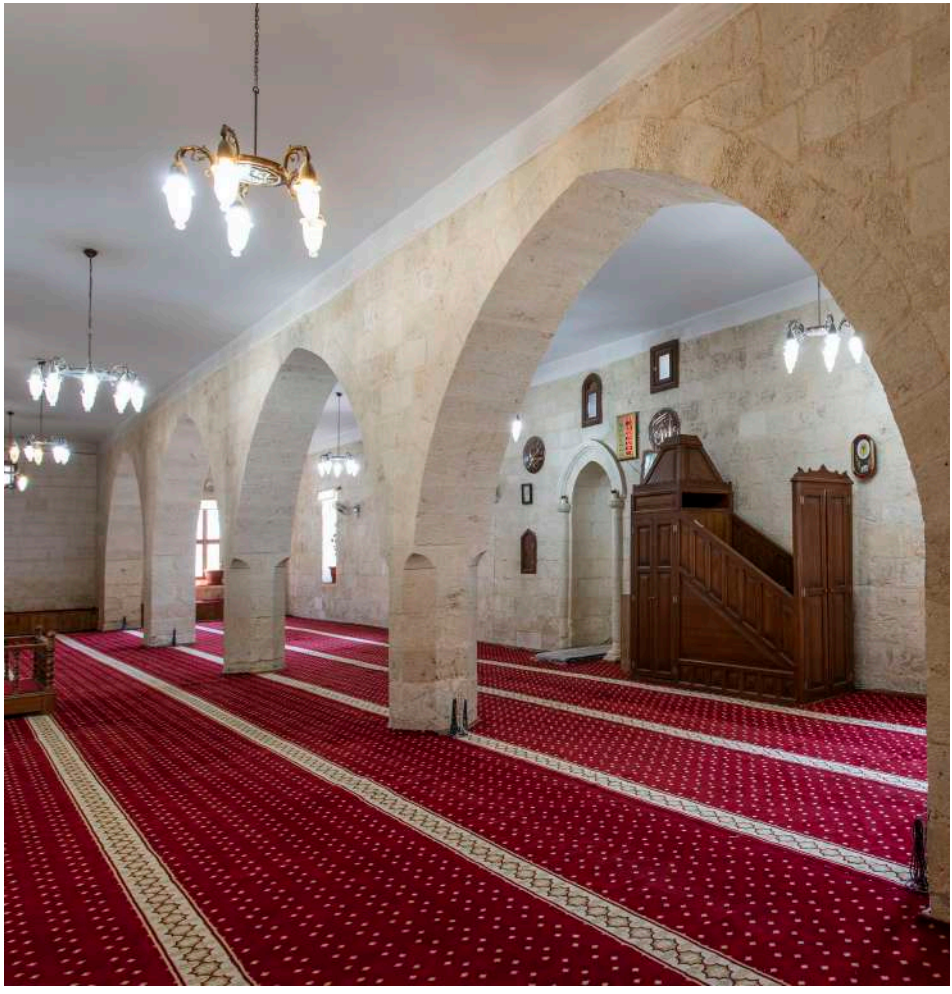

Nizip Aşağı Cami

Yeri: Gaziantep ili, Nizip ilçesi, Uluyatır/Mizar köyünde.

Eserin tarihi tam olarak belli değildir. Bununla birlikte caminin kerpiçten yapılmış olması, onun tarihinin, Mizar köyünün ilk İslâmî dönemlerine kadar gidebileceğini göstermektedir. Bununla birlikte iktisadi gücün, daha pahalı malzeme olan taştan yapımına imkân vermediği bir zamanda yapılmış olması da muhtemeldir. Fakat yine aynı köydeki Yukarı Camii'nin (1573/74) taştan yapılmış olması sebebiyle, Aşağı Caminin ondan daha eski olması gerekir. Caminin ilk yapılışı Osmanlı öncesine dayanmakla birlikte mevcut minare muhtemelen 17. yüzyıl eseridir. Harim kısmının tamamen ortadan kalkması sebebiyle bugün yalnızca minaresi ayakta kalmıştır (Çam, 2006:613).

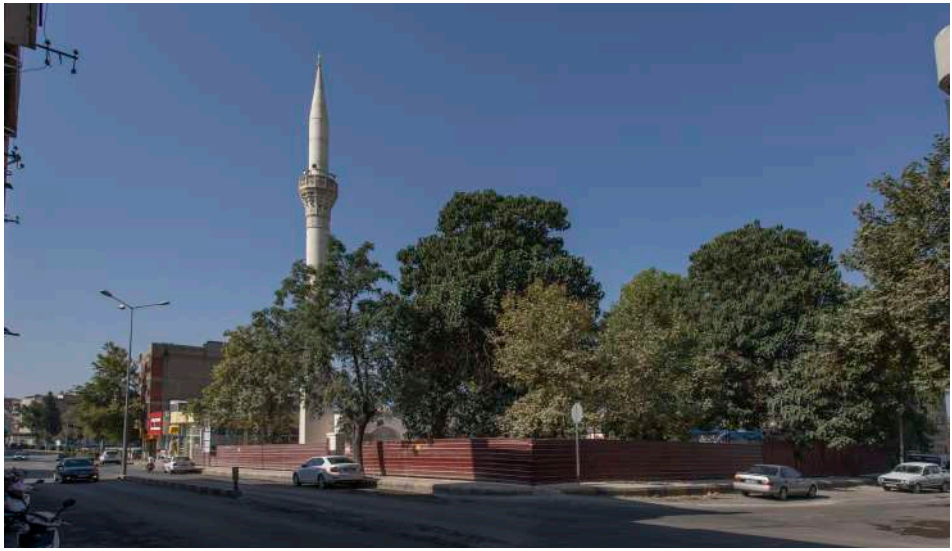

Yukarı Cami

Yeri: Gaziantep ili Nizip ilçesi Uluyatır/Mizar beldesinde bulunmaktadır.

1573 yılında Hacı Ali oğlu Hacı Mehmet tarafından yaptırılmıştır. Eskiden Halep, Urfa ve Antep kervan yollarının kesişme noktasında bulunan Mizar köyü 1960'ların başında resmî isim değişikliğine uğrayarak Uluyatır adını almıştır. Bu köyün merkezinde bulunan Yukarı Cami, bugünkü şekli itibariyle küçük bir avlunun güneyinde bir harimle bir son cemaat yerinden teşekkül etmektedir. Eser tamamen taştan yapılmış olup 1896 yılında onarım görmüştür. Yukarı Cami'nin harimi, ortada iki adet çokgen ve iki yanda kare plânlı birer ayak olmak üzere toplam dört paye üzerine oturan sivri kemerlerle kıbleye paralel iki şahından meydana gelmektedir. Caminin üstü 1950'li yıllarda betonla kapatılmıştır. Kitabelerden anlaşıldığına göre, cami 1573 yılında yapılmış, fakat 1896 yılında Hoca'nın oğlu Selim tarafından yeni baştan yapılırcasına yenilenmiştir (Çam, 2006:557).

Tahtanî / Leylek Camii / Aşağı Oba Camii

Yeri: Gaziantep ili, Nizip ilçesi şehir merkezinde, Şeyhler mahallesi, Şeyhler sokağında bulunmaktadır.

Muhtemelen 19. yüzyılın ortalarına doğru yapılmıştır. Nizip, bütün Türk tarihi boyunca küçük bir köy olarak kaldıktan sonra, tarihte Nizip Savaşı olarak bilinen ve Osmanlılar'ın Kavalalı İbrahim Paşa tarafından yenilgiye uğratılmasından (1839) sonra önem kazanmaya başlamıştır. Bu cami de Saha Camii gibi minaresi hariç tamamen yenilenmiştir. Eserin tek orijinal kısmı, son cemaat yerinin biraz açığındaki kare plânlı yuvarlak gövdeli minaresidir. Bu minare, şemsiye şeklindeki örtüsü ve mukarnaslı, çini tabak gömmeli şerefe altı geçişiyle dikkati çekmektedir (Çam, 2006:598).

Oğuzeli Orta Cami

Yeri: Gaziantep'in Oğuzeli ilçesi Subaşı mahallesi Minare sokakla Seçkinler sokağının birleştiği yerde bulunmaktadır.

Yapım tarihi tam olarak bilinmemektedir. Bununla birlikte minaredeki süslemeler, eserin 17. yüzyıl sonları ile 18. yüzyıl başlarında yapılmış olabileceğini göstermektedir. Cami yakın zamanlarda gördüğü tamirlerle, minare hariç, tamamen beton olarak yenilenmiştir. Açık kirli sarı renkli küfeki taşlarla bina edilen minare günümüze değişmeden gelebilmiştir. Kalın ve kısa gövde, hantal bir görünüşe sahiptir. Bu ağırlığı gidermek için ortada sathî çınar yapraklarından meydana gelen bir silmeye yer verilmiştir. Bu tip süslemenin Gaziantep bölgesinde sevilerek uygulandığı tarihler 17. yüzyıl sonları ile 18. yüzyıl başları olup en çok bilinen örneği Ahmet Çelebi Camii (1672) ve Medresesi'dir (1713). Bu sebeple Oğuzeli Orta Camii de bu eserlere yakın bir tarihte yapılmış olabilir. Ayrıca, şerefe korkuluklarının, kafes şeklinde değil de, düz panolar şeklinde olması da bu tarihlere işaret etmektedir (Çam, 2006:623).

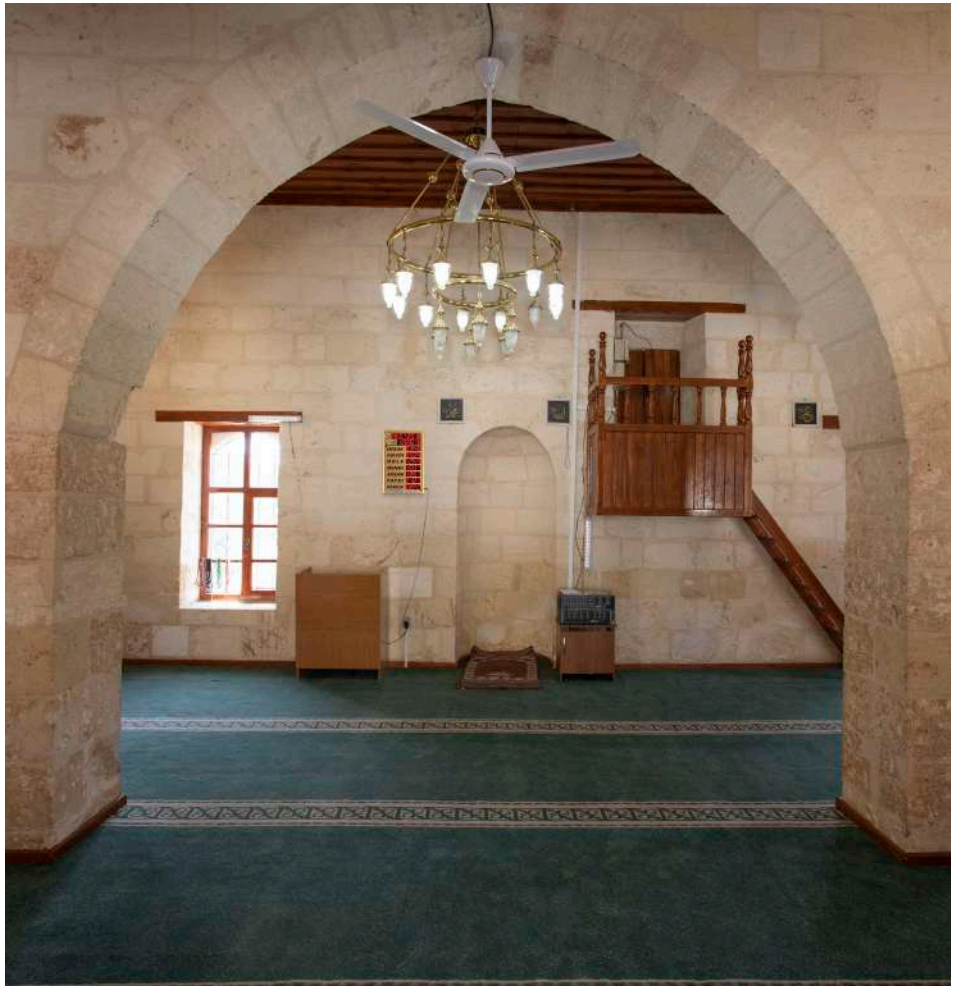

Oğuzeli Çaybaşı Köyü Camii

Yeri: Gaziantep'in Oğuzeli ilçesi Cağdın/ Çaybaşı köyünde bulunmaktadır.

Cami, meyilli bir arazi üzerine tamamen kirli sarı küfeki kesme taşlarla yapılmıştır. Minberi Gaziantep bölgesinde çok görülen duvara raptedilen köşk tipindedir. Minaresi mevcut değildir. Kitabesinden anlaşıldığına göre camii, 1818 yılında inşa edilmiştir (Çam, 2006:557).

Nizip Fevkani Kilisesi

Yeri: Nizip ilçe merkezinde.

Hangi tarihte inşa edildiği kesin olarak bilinmeyen Fevkani Kilisesi'nin, mimarisi ve iç kısmında izleri kalan fresklere bakılarak VI. yüzyılda inşa edildiği tahmin edilmektedir. Vakıf kayıtlarında ise inşa tarihi, XII. yüzyıl olarak geçmektedir. 1800'lü yıllarda camiye çevrilen yapı, bir asır boyunca cami olarak kullanılmış, 1888 tarihinde yaptırılan Şıhlar Camii ve 1904 yılında yaptırılan Mollla Ahmet Cami'nin hizmete açılmasıyla terkedilmiştir. 1960 yılına kadar taştan bir avlu ile çevrili olan kilisenin çevresi bu tarihten sonra briketten bir duvar ile çevrilmiştir. Yapı, 1970-1971 yıllarında belediye ambarı

olarak kullanılmış, 1971 yılında tabanı betonla sıvanarak tekel idaresine kiraya verilmiştir. Günümüzde kaderine terkedilen kilise, kapalı Yunan haçı plan şemasındadır. Yapının tamamında düzgün kesme taş malzeme kullanılmıştır. Dış mimaride kapalı Yunan haçı çok belirgindir. Haçın kolları dışarıya üçgen alınlık şeklinde yansıtılmıştır. Yakın dönemde restorasyon geçiren kilise, ilçe genelindeki çeşitli kurs ve kültürel çalışmalara mekan olmaktadır.

GÜNÜMÜZDE MEVCUT OLMAYAN CAMİ, MESCİD VE TÜRBELER

Abbürrezzak Mescidi

Yeri: Şahinbey ilçesi Bostancılar mahallesi

1833 yılından önce Gaziantep merkez Şahinbey ilçesi Bostancılar mahallesinde olduğu bilinen fakat günümüze ulaşamayan eserin tam yeri belli değildir (Çam, 2006: 637).

Abdüsselam Mescidi

Yeri: Akyol semti Yalnızhane mahallesi

Abdüsselam Çavuş Mescidi de denilen eser, Gaziantep merkez Şahinbey İlçesi Akyol semti Yalnızhane mahallesinde bulunmaktaydı. Şer'i Mahkeme Sicillerinde en az iki yerde bu mescitten bahsedilmektedir. Bunlardan birincisi 1893, İkincisi 1896 tarihlidir. Vakıflar Genel Müdürlüğü kayıtlarında ise Abdüsselam Çavuş Mescidi adıyla geçmektedir. Mimarisi hakkında bilgi yoktur. Gaziantep Hayrat Satış Kütük Defteri'ndeki bilgilere göre Abdüsselam Mescidi 1939 yılında 151 liraya satılmıştır (Çam, 2006: 637).

Acemoğlu Mescidi

Yeri: Kepenek mahallesinde Kesikminare sokağı

Kürtüncü Mescidi de denilen eser, Gaziantep merkez Şahinbey İlçesi Kepenek mahallesinde Kesikminare sokağında bulunmakta idi. 1557 tarihli tahrirde ismi geçen mescidin Vakıflar Genel Müdürlüğü 2348 Numaralı Gaziantep Fihristinde 168 Esas ve 246 Sayfa numarada kayıtlı bir vakfiyesi mevcuttur. Başbakanlık Arşivi Cevdet Tasnifi Evkaf cilt 3, 20707 sıra numarada kayıtlı 24 R. 1142 (13 Şubat 1730) tarihli fermanla imam ve mütevelli tayin edilmiştir. Hayrat Satış Kütük Defteri'ne göre Kepenek mahallesindeki bu eser harap mescit olarak 650 lira fiyatla satılmıştır (Çam, 2006: 637).

Alaybey Ahmet Mescidi

Yeri: Alaybey Mahallesi

Alaybey Mahallesinde bulunmakta idi. Eserle ilgili tek kaynak VGM Arşivi'ndeki Hayrat Satış Kütük Defteri'dir. Buna göre eser 1940 yılında 600 liraya satılmıştır (Çam, 2006: 637).

Behramiye Mescidi

Yeri: Şekeroğlu mahallesi

Vakfiyesine göre Şekeroğlu mahallesinde olduğu anlaşılan eser 1891'den önce yapılmıştır. Eser Hayrat Satış Kütük Defteri'ne göre 1939 yılında harap vaziyette iken satılmıştır (Çam, 2006: 638).

Çörçöp Mescidi

Yeri: Tabakhane mahallesi

Gaziantep merkez Şahinbey İlçesi, Tabakhane mahallesinde, köprünün güneyinde eskiden Nizip minibüs garajı olarak kullanılan yerde idi. Mescit gibi kutsal bir mekâna ilk yapılışında böyle bir ismin verilemeyeceğini düşünerek eserin asıl adının başka olduğunu, mabedin harap olması sebebiyle böyle bir isimle anıldığı tahmin edilmektedir. Tarihi bilinmeyen böyle bir eserin varlığını mahallenin yaşlı kişileri, özellikle de, Kalealtı'nda çırçırlık yapan Bilal Zengin haber vermiştir. (Çam, 2006: 645).

Bekirbey Mescidi

Yeri: Şekeroğlu mahallesi Tahtanî Camii civarı

1835 yılından önceki bir tarihte bina edilen mescit, merkez Şahinbey İlçesi Şekeroğlu mahallesi Tahtanî Camii civarında bir yerde idi (Çam, 2006: 638).

Burhan Mescidi

Yeri: Şekeroğlu mahallesi

Şekeroğlu mahallesinde olduğu bilinen, fakat günümüze ulaşamayan eserin tam adresi belli değildir. 1557'den önce yapılmış ise de 1825/26 yılında yenilenmiştir. Şimdi bulunmayan, hatta 1950'lerde bile yerinden uzaklaştırılan kitabesi Şakir Sabri Yener tarafından okunmuştur. Vakıflar Genel Müdürlüğü Hayrat Satış Kütük Defteri'ne göre, diğer adı Ömeriye olan Burhan Mescidi 1939 yılında harap mescit olarak 561 liraya satılmıştır (Çam, 2006: 639).

Çırçır Mescidi

Yeri: Şekeroğlu mahallesi, Musulluoğlu sokak

Gaziantep merkez Şahinbey ilçesi, Şekeroğlu mahallesi, Musulluoğlu sokaktadır. Vakıflar Genel Müdürlüğü 2348 Numaralı Gaziantep Fihristinde 169 Esas ve 1951 sıra numarada kayıtlı vakfiyesinden eserin Çırçır Kasteli gibi 1834 yılından önce yapıldığı anlaşılıyor. VGM Gaziantep Vakıf Satış Kütük Defteri'ndeki bilgiye göre 1940 yılında 400 liraya satılmıştır. Bu mescit 1980'lerde tamir edilerek ibadete açılmıştır. Fakat eski özelliğini yitirmiştir (Çam, 2006: 645).

Çukur Mescidi

Yeri: Çukur mahallesi

Gaziantep merkez Şahinbey ilçesi Çukur mahallesindeki bu eser hakkındaki tek kaynak 1557 tarihli Ayıntab Vakıf Defteri'dir. VGM Gaziantep Hayrat Satış Kütük Defteri'ne göre 1937 yılında mescit arsası olarak tasfiye edilmiştir (Çam, 2006: 645).

Develü Mescidi

Yeri: Ammu Mahallesi (şimdiki Düğmeci ile Sefer Paşa mahalleleri

Gaziantep merkez Şahinbey ilçesi sınırları içinde Ammu Mahallesi (şimdiki Düğmeci ile Sefer Paşa mahalleleri) içinde bulunmakta idi. Şimdiki Sefer Paşa mahallesi Depo sokakta bulunan ve yakın zamanda yıkılan Devili Mescidi ile aynı eser olması gerekir. 1186 yılı Safer ayı başlarına ait bir Şer'i Mahkeme sicilinden eserin bir de çeşmesinin olduğu anlaşılmaktadır. Mescidin yok olmasına mukabil bu çeşmeden yaklaşık 1.20 m. yükseklikte, 20 cm. derinlikteki harap bir niş kalmıştır (Çam, 2006: 645).

Eblehan Mescidi

Yeri: Eyüboğlu Mahallesi, Eblehan sokak

Gaziantep merkez Şahinbey İlçesi Eyüboğlu Mahallesi, Eblehan sokakta bulunmakta idi. Eser hakkında en eski kaynak olan 1557 tarihli tahrirde "namı diğer Kettancı" olarak kaydedilmiştir. Hayrat Satış Kütük Defteri'ne göre mescit 1940 yılında satılmıştır (Çam, 2006: 645).

Ehlicefa Mahallesi Mescidi

Yeri: Ehlicefa mahallesi

Bugün İsmetpaşa mahallesinin sınırları içinde bulunan Ehlicefa mahallesinde muhtemelen Şıhcan caddesinin doğusunda, Hüseyin Paşa Camii'nin güneydoğusunda bir yerde idi. 1703 tarihli Şer'i Mahkeme Sicilinde kayıtlı bir vakfiyesi, eserin tarihini ortaya koymaktadır. Hayrat Satış Kütük Defteri'ne göre bu mescit, İsmet Paşa Mahallesi Mescidi adı altında 1939 yılında tasfiye edilmiştir (Çam, 2006: 645).

Emir Ağa Mescidi

Yeri: Cabi mahallesi

Gaziantep'te Cabi mahallesinde bulunmakta idi. Cabi mahallesindeki Emir Ağa Mescidi 1937 yılında tasfiye edilmiştir. Cabi mahallesi Bostancı mahallesinin doğusunda bulunmaktadır. Emir Ağa Mescidi 'ne adını veren şahsın kimliği hakkında herhangi bir bilgi yoktur. Bununla birlikte Boyacı Camii'ni tamir ettiren Ahmet (veya Mehmet) Paşa'nın kethüdası olduğu anlaşılan Emir Ağa isminde bir şahsın Antep'te bir müddet yaşadığı ve Boyacı Camii'nin tamir işine nezaret ettiği bilinmektedir. Bu durumda Emir Ağa, bir taraftan bu caminin tamirine nezaret ederken diğer taraftan da kendi adıyla bilinen mescidi yaptırmış olmalıdır. Eğer öyleyse mescidin yapılış tarihi de 980 (1572/73) civarıdır. Eserin mimarisi hakkında bilgi yoktur (Çam, 2006: 646).

Hacı Eset Mescidi

Yeri: Ali Hoca sokağı

VGM Gaziantep Hayrat Satış Kütük Defteri'ne göre Ali Hoca sokağındaki bu mescit, 1928 yılında 200 liraya tasfiye edilmiştir (Çam, 2006: 650).

Emir Hoca Mescidi

Yeri: Akyol mahallesi

Gaziantep merkez Şahinbey ilçesi Akyol mahallesinde bulunmakta idi. 1888 tarihli bir Şer'i Mahkeme Sicilinden Akyol mahallesinde Emir Hoca Mescidinin varlığından haberdar olmaktayız. Eserin yapılış tarihi ve mimarisi hakkında bilgi edinemedik (Çam, 2006: 646).

Ferhadiye Camii Ve Medresesi

Yeri: Akyol mahallesi

Gaziantep merkez Şahin Bey ilçesi Akyol mahallesinde, Atatürk caddesi kuzeyinde, Ferhadiye sokağının karşısında, şimdi Öğretmenevi olarak kullanılan kilisenin 200 m. kadar batısında bulunmakta idi. Şimdi yerine bina yapılmış, bir kısım yeri de caddeye gitmiştir.

Cami, medrese ve hamamdan ibaret olduğu bilinen külliye 1557 tahririnde Akyol Camii olarak mevcut olup son şeklini 1557-1580 yılları arasında almış olmalıdır. Halep valisi Ferhat Paşa'nın yaptırdığı eser de Çınarlı ve Şahveli camileri gibi Fransız Harbi sırasında büyük zarar görmüştür.

VGM Gaziantep Hayrat Satış Kütük Defteri'ne göre külliye, 1936 yılında belediye tarafından istimlak edilmiştir. Cami daha sonraları yıkılarak bir kısmı caddeye katılmış, bir kısmının yerine de apartman yapılmıştır. Şimdi aynı adla 250 m. kadar güneybatıda başka bir yere yapılan caminin bu eserle hiçbir ilgisi mevcut değildir.

Bu eser de Çınarlı ve Şahveli camileri gibi Fransız Harbi sırasında büyük zarar görmüştür. VGM Gaziantep Hayrat Satış Kütük Defteri'ne göre eser, 1936 yılında elden çıkarılmıştır (Çam, 2006: 646).

Akyol Camii

Yeri: Şimdiki Tuğcan Otel yeri

Cami, medrese ve hamamdan ibaret olduğu bilinen külliye 1557 tahririnde Akyol Camii olarak mevcut olup son şeklini 1557-1580 yılları arasında almış olmalıdır. Halep Valisi Ferhat Paşa'nın yaptırdığı eser Çınarlı ve Şahveli camileri gibi Fransız Harbi sırasında büyük zarar görmüştür. Vakıflar Genel Müdürlüğü Gaziantep Hayrat Satış Kütük Defteri'nden öğrendiğimize göre külliye, 1936 yılında belediye tarafından istimlak edilmiştir. Cami daha sonra yıkılarak bir kısmı caddeye katılmış, bir kısmının yerine de apartman yapılmıştır. Şimdi aynı adla 250 metre kadar güneybatıda başka bir yere yapılan caminin bu eserle hiçbir ilgisi mevcut değildir (Çam, 2006: 646). Eski fotoğraflarda Akyol Camii'nin Antep savunmasında harap olan minaresi görülmektedir. Kaynaklarda Akyol Camii'nin adı Ferhadiye diye de geçmektedir. II. Abdülhamit albümlerinde Ferhadiye diye anılan cami, aslında Akyol Camii'dir. Yine albümlerdeki Ahmet Paşa Camii diye geçen de Ferhadiye Camii'dir.

Fethiye Medresesi Camii

Yeri: Boyacı Camii ve Eski Hamam civarı

Fethiye Camii Medresesi ve Mescidi, Eski Fethiye Camii Medresesi, Sarı Hacı Ömer Medresesi, Mehmet Battal Ağa Mescidi, Nesip Bey Mescidi adlarıyla anılan eserin medrese kısmı 1731'de yapılmış, 1750'lerde ise mescit ilave edilmiştir. Mescit çok geçmeden yani 1794 senesinde yenilenmiştir. Medresenin bânisi Sarı Hacı Ömer Ağa'nın oğlu Osman Çavuş Ağa olduğu hâlde mescidin bânisi Koca Battal Hacı Mehmet Ağa'dır. Söz konusu binalar topluluğunun mimarisi hakkında fazla bir şey bilinmiyor. 11 Ağustos 1891 tarihli bir Antep Şer'î Mahkeme Sicili'nden öğrendiğimize göre, Hacı İbrahim oğlu Hacı Mehmet Nesip Bey, harabeye yüz tuttuğundan, Boyacı Camii yakınındaki Sarı Hacı Ömer Medresesi'ni ve güneyindeki Battal Hacı Mehmet Ağa eseri olan mescidi tamir ettirmiş ve yeniden dokuz hücre, bir dershane ile iki tuvalet yaptırmıştır. Bu tamire halk da katılmıştır (Çam, 2006:655).

Fırfırı Mescidi

Yeri: Karasakal (Şekeroğlu) mahallesi

Fırfırı Mescidi adıyla anılan bir eserin varlığı Hayrat Satış Kütük Defteri'nde mevcuttur. Buna göre Karasakal (Şekeroğlu) mahallesinde bulunan bu mescit 1928 yılında 800 liraya satılmıştır. Eserin Çırçır Mescidi ile aynı mahallede bulunması ve isim olarak birbirine çok benzemesi sebebiyle Çırçır Mescidi ile aynı olmak ihtimali de mevcuttur (Çam, 2006: 649).

Fışfış Kasteli Mahallesi Mescidi

Yeri: Karagöz Mahallesi Karanfil sokak

Gaziantep merkez Şahinbey ilçesi Karagöz Mahallesi Karanfil sokakta bulunmakta idi. Senginakkaş mahallesindeki mescit, Vakıflar Genel Müdürlüğü'ndeki Gaziantep Hayrat Satış Kütük Defteri'nde kayıtlıdır. Eser, bu Kütük Defteri'ne göre 1939 yılında 500 liraya ihaleye çıkarılmış, 800 liraya satılmıştır. Bu mahalle, yeni mahalle düzenlemesi sırasında Karagöz mahallesine dâhil edilmiş, sokağın yeni adı da Karanfil olmuştur (Çam, 2006: 649).

Gerciğinoğlu İbrahim Mescidi

Yeri:

Tam adresi ve yapılış tarihi tespit edilemeyen mescit hakkındaki tek kaynak Vakıflar Genel Müdürlüğü Hayrat Satış Kütük Defteri olup, buna göre eser 1939 yılında harap mescit olarak satılmıştır (Çam, 2006: 649).

Hacı Ahmet Mescidi (Çukur Mahallesindeki)

Yeri: Çukur Mahallesi Bayramzade sokak

Gaziantep ili merkez Şahinbey ilçesi Çukur Mahallesi Bayramzade sokakta bulunmakta idi. Bu eser hakkında tek kaynak Vakıflar Genel Müdürlüğü Gaziantep Hayrat Satış Kütük Defteri'dir. Buna göre, Tarlayıatik (şimdiki Çukur) mahallesi Bayramzade sokakta bulunan eser, 1932 Yılında elden çıkarılmıştır (Çam, 2006: 650).

Hacı Ahmet Mescidi (Eblehan Sokaktaki)

Yeri: Eyüboğlu Mahallesi Eblehan sokak

Merkez Şahinbey ilçesi Eyüboğlu Mahallesi Eblehan sokakta bulunmakta idi. Bu mescit hakkında tek kaynak olan Vakıflar Genel Müdürlüğü Gaziantep Hayrat Satış Kütük Defteri, eserin 1932 yılında tasfiye edildiğini bildirmektedir (Çam, 2006: 650).

Hacı İsa Mescidi

Yeri: Çukur Mahallesi

Gaziantep'te şimdi Çukur Mahallesi sınırları içinde kalan Tarlayıatik mahallesinde bulunmakta olan eserin tam adresi bilinmemektedir. Bu mescidin varlığı Antep'te Tarlayıatik mahallesindeki Hacı İsa Mescidinin imam ve tevliyeti ile ilgili, Başbakanlık Arşivi Cevdet Tasnifi Evkaf cilt 4, 28315 sıra numarada kayıtlı 1787 tarihli bir arşiv vesikasında kayıtlıdır (Çam, 2006: 650).

Hamza Fakih Mescidi

Yeri: Tışlaki mahallesi

1557 tarihli Ayıntab Vakıf Defteri'nde vakıf kaydı bulunan eserin Tışlaki mahallesinde Kale'nin doğusunda Keçehane yokuşu olarak bilinen caddenin sokak ile birleştiği yerde şimdi umumi hela olarak kullanılan bir yerin hemen yanında idi. Pandantif izi belli olan bir kalıntı, bu mescide ait olmalıdır. Burası harap ve bakımsız olması yüzünden bir müddet Çerçöp Mescidi olarak da anılmıştı (Çam, 2006: 650).

Hayık Baba Mescidi

Yeri: Eyüboğlu Mahallesi

Eyüboğlu Mahallesi sınırları içinde kalan Hayik Müslüman Mahallesi, Hayik Mescit çıkmazında idi. Evliya Çelebi tarafından zikredilmesi sebebiyle 17. yüzyıl ortalarından önce yapılmış olan eserin bir kitabesinin olduğu ve binanın 1939 yılında tasfiye edildiği bilinmektedir (Çam, 2006: 650).

Hüsameddin Mescidi

Yeri: Kürkçüler mahallesi

Kürkçüler mahallesinde olduğu bilinen mescidin 1557 tarihli Ayıntab Vakıf Defteri'nde vakıf kaydı vardır. Mescidin, 20. yüzyıl başına kadar faaliyetini sürdürdüğü mütevelli ve imam tayini ile ilgili 1892 ve 1907 tarihli Antep Şer'i Mahkeme Sicillerinden anlaşılmaktadır. VGM Hayrat Satış Kütük Defteri'ne göre 1939 yılında 202 liraya satılmıştır (Çam, 2006: 650).

İbnikör Mescidi

Yeri: Şekeroğlu mahallesi Mazlum çıkmazı

Gaziantep'te eski İbnikör, şimdiki Şekeroğlu mahallesi Mazlum çıkmazında idi. Vakıflar Genel Müdürlüğü 2348 Numaralı Gaziantep Fihristi'nde 168 Esas ve 356 Sayfa numaralı kayıtta İbnikör Mescidinden bahsedilmektedir. VGM Arşivi Hayrat Satış Kütük Defteri'nde Mazlum çıkmazında bulunduğu bildirilen bu eser 1928 yılında şahsa devredilmiştir (Çam, 2006: 650).

Kabasakal Camii

Yeri: Kocaoğlan mahallesi Kabasakal sokak

Kabasakal Paşa, Hamza Ağa, Humanız Camii isimleriyle de anılan cami, Kocaoğlan mahallesi Kabasakal sokakta bulunmaktadır. 1702 yılında Hacı Ahmet Mescidinin yerine yapılmış, 1721 yılında Ali Halife adındaki bir hayırsever minber koydurarak cami haline getirmiştir. 1920 yılında Fransızlar tarafından tahrip edilince 1955 yılında daha geniş bir alana bugünkü şekliyle yapılmıştır. 1955-59 yılları arasında gerçekleştirilen yeni binanın ustası İmam Boynuyoğun ustadır (Çam, 2006: 652).

Kamer Hatun Mescidi

Yeri: Suburcu Semti, Maarif Bahçesi

Bey mahallesi Suburcu Semti, Maarif Bahçesinde idi. Vakıflar Genel Müdürlüğü 2348 Numaralı Gaziantep Fihristi'nde 168 Esas ve 262 Sayfa numarada Kamer Hatun Mescidinin ismi geçmektedir. Vakıflar Genel Müdürlüğü Hayrat Satış Kütük Defteri'ndeki bilgiye göre eser 1933 Yılında 432 liraya elden çıkarılmıştır (Çam, 2006: 652).

Kanber Mescidi

Yeri: Çakmak Mahallesi, Delikoyun Sokağı

Hoca Kanberzade Ahmet'in bina ettirdiği mescit, Çakmak Mahallesi, Delikoyun Sokağında bulunmakta idi. Vakıflar Genel Müdürlüğü Hayrat Satış Kütük Defteri'ndeki 1934 tarihli satış kaydı eserin Karamaraş mahallesi M. Emin Ağa sokağında olduğunu bildirmektedir. Karamaraş Mahallesi, bugünkü Çakmak Mahallesinin sınırları içinde bulunuyordu (Çam, 2006: 652).

Kara Fakih Mescidi

Yeri: Bostancı mahallesi Hallaçoğlu sokak

Eserin Bostancı Camii'nin 100 m. kadar güneyinde olduğunu Şirvani Camii'nin eski imamı Bilal Zengin haber vermiştir. Muhtemelen şimdiki Hacı Fakih sokakta bulunmakta idi. 1557 tarihli Ayıntab Vakıf Defteri'nde vakıf kaydı vardır. Gaziantep Hayrat Satış Kütük Defteri'ndeki kayda göre, Bostancı mahallesi Hallaçoğlu sokakta bulunan eser, 1934 yılında 15 liraya tasfiye edilmiştir (Çam, 2006: 652).

Karakabir Mescidi

Yeri: Gündoğdu Mahallesi

Vakıflar Genel Müdürlüğü'ndeki Gaziantep Hayrat Satış Kütük Defteri'ne göre Şarkiyan (şimdiki Gündoğdu) Mahallesinin sınırları içinde bulunan eser, 80 liraya şahıs mülkiyetine geçmiştir (Çam, 2006: 652).

Karakuyu Mescidi

Yeri: Akyol Mahallesi, Çırçır Sokak

Gaziantep Hayrat Satış Kütük Defteri'ne göre Akyol Mahallesi, Çırçır Sokakta bulunan eser 1934 yılında tasfiye edilmiştir (Çam, 2006: 652).

Kastel Mescidi

Yeri:

1557 tarihli Ayıntab Vakıf Defteri'nde vakıf kaydı vardır. Kastel Mescidi sözü bize Esenbek Camii avlusunun altında bulunan kastelin içindeki mescit veya Pişirici Kasteli Mescidi gibi yer altında mağara içine oyulmuş bir mescidi hatırlatmaktadır. Vakıflar Genel Müdürlüğü'ndeki Gaziantep Hayrat Satış Kütük Defteri'nde 1939 yılında 160 liraya satılan Kastel Camii'nin bu eserle aynı olmak ihtimali vardır (Çam, 2006: 653).

Kayıkçıoğlu Mescidi

Yeri: Tışlaki mahallesi

Kayseri mahallesindeki (bugün Tışlaki mahallesi sınırları içerisinde) bu mescidin varlığı VGM 2348 Numaralı Gaziantep Fihristi'nde 168 Esas ve 235 sayfa numarada kayıtlı bir vakfiyede mevcuttur. VGM Hayrat Satış Kütük Defteri'ndeki bilgiye göre Kayseri mahallesindeki Kayıkçı Mescidi 1941 yılında 700 liraya satılmıştır (Çam, 2006: 653).

Kaya Mescidi

Yeri: Akyol mahallesi

19. yüzyıl kayıtlarına göre Akyol mahallesinde olduğu bilinen eserin tam yeri belli değildir. VGM Hayrat Satış Kütük Defteri'ne göre eser, 1938 yılında şahıs mülkiyetine geçmiştir (Çam, 2006: 653).

Keçehane Camii

Yeri: Tışlaki mahallesi

Gaziantep'te Tışlaki mahallesinde Keçehane yokuşunda, kalenin doğusundaki Mehmet oğlu sokağının başında bulunan caminin diğer bir adının Kara Biber olduğu 1888 tarihli bir Şer'i Mahkeme Sicilinden anlaşılmaktadır. Ayrıca eserin bir de kasteli bulunmakta idi. Eser VGM Vakıf Satış Kütük Defteri'ne göre 1939 yılında 200 liraya satılmıştır (Çam, 2006: 653).

Mağara Mescidi

Yeri: Kozluca Mahallesi Demirlikane sokak

1557 tarihli Ayıntab Vakıf Defteri'nde kayıtlı olması sebebiyle tarihi 16. yüzyıla dayanan bu eserin Kozluca Mahallesi Demirlikane sokakta, Demirlikane Çeşmesi'nin yanında olduğu anlaşılmaktadır. Mescidin mimarisi hakkında bilgi yoktur. Yalnızca zarif bir minaresinin bulunduğu hafızalarda kalmıştır. Vakıflar Genel Müdürlüğü Hayrat Satış Kütük Defteri'ne göre, Mağarabaşı Mahallesindeki bu mescit, 1935 yılında tasfiye edilmiştir (Çam, 2006: 655).

Keyvan Bey Mescidi

Yeri: Hürriyet Caddesi üzeri

Bey mahallesi Hürriyet Caddesi üzerinde, Atatürk Anıtı'nın batısında, şimdiki Keyvan Bey sitesinin yerinde idi. 1582 yılından önce, muhtemelen 16. yüzyılın ilk yarısında inşa edildiği anlaşılan eser, şehrin yaşlılarının hatırladığına göre küçük bir mescit imiş ve ahşap bir minaresi mevcutmuş. Keyvan Bey Vakfiyesi Vakıflar Genel Müdürlüğü 2348 Numaralı Gaziantep Fihristi'nde 168 Esas ve 379 sayfa numarada kayıtlı olup 990 (1582) tarihlidir. Eser Ocak 1933 tarihinden kısa bir süre önce şehrin bazı işgüzarları tarafından köhnemiş olduğu gerekçesiyle bir gecede ortadan kaldırılmıştır (Çam, 2006: 654).

Kızılca Mescidi (Kayacık Mahallesindeki)

Yeri: Kayacık sokağı Mescit çıkmazı

Bey mahallesi Kayacık sokağa açılan Mescit çıkmazında olduğu bilinen mescidin vakfı, 1557 tarihli Ayıntab Vakıf Defteri'nde kayıtlıdır. Bir kira sözleşmesinden mescidin 1880 tarihinde ibadete açık olduğu anlaşılmaktadır. VGM Arşivindeki Gaziantep Hayrat Satış Kütük Defteri'nde satışı bildirilen eserler arasında Kayacık Mahallesi Mescidi de vardır. Muhtemelen bu eser aynı yerdeki Kızılca Mescit'tir (Çam, 2006: 654).

Kazancı Mescidi

Yeri:

Böyle bir mescidin varlığı, 1928 yılında şahıs mülkiyetine geçtiğini ifade eden VGM Arşivi Gaziantep Hayrat Satış Kütük Defteri'nde kayıtlıdır (Çam, 2006: 653).

Kozanlı Mahallesi Mescidi (Mağara Sokaktaki)

Yeri: Kozanlı mahallesi

VGM Hayrat Satış Kütük Defteri'ne göre Kurbukoyunlu Mahallesi, Mağara sokakta bulunduğu bildirilen bu mescit Gaziantep merkez Şahinbey ilçesinde muhtemelen Kozanlı mahallesi sınırları içinde bulunmakta idi. Bilindiği kadarıyla Antep'te eskiden de Koyunlu adında bir mahalle mevcut değildir. Bu durumda akla bu isme çok benzeyen Kozanlı Mahallesi gelmektedir ve eseri Kozanlı Mahallesi Mescidi olarak isimlendirmek gerekmektedir. VGM Arşivi, Gaziantep Hayrat Satış Kütük Defteri'ne göre 1939'da 126 liraya satılmıştır. Hayrat Satış Kütük Defteri'nde yer alan başka bir kayıtta Kurbukozanlı Mahallesi Dağcı çıkmazındaki mescidin 1939 yılında 40 liraya ihaleye çıkarılıp 126 liraya satıldığı kayıtlıdır. Hem satış tarihinin, hem de fiyatının aynı olması karşısında Koyunlu mahallesi isminin aslında Kozanlı olması gerektiği şeklindeki kanaati kuvvetlendirmektedir (Çam, 2006: 654).

Kuşçu Mescidi

Yeri: Karagöz mahallesi

Senginakkaş (Karagöz) mahallesindeki bu mescit, Vakıflar Genel Müdürlüğü Hayrat Satış Kütük Defterine göre 1933 yılında şahıs mülkiyetine geçmiştir (Çam, 2006: 655).

Kurtgözü Sokağı Mescidi

Yeri:

Eser hakkında tek kaynak olan VGM Gaziantep Hayrat Satış Kütük Defteri'ne göre 1937 yılında 41 liraya satılmıştır (Çam, 2006: 654).

Küçük Tabakhane Mescidi

Yeri: Seferpaşa Mahallesi

Seferpaşa Mahallesinde Osmanlı Medresesi'ne yakın bir yerde bulunmakta idi. Şimdi yeri park haline getirilmiştir. Bazı kayıtlarda cami olarak da geçen eser hakkındaki en eski belge 1588 tarihli bir Şer'i Mahkeme Sicilidir. Fakat bundan Küçük Tabakhane Mescidi'nin mi, yoksa biraz batıdaki Tabakhane Mescidi'nin mi zikredildiği anlaşılmıyor. Eski bir fotoğrafında görülen minarenin üslubuna göre Küçük Tabakhane Mescidi'nin her halükarda Osmanlı dönemi eseri olduğu anlaşılmaktadır. Eserin mimarisi hakkında bilgi yoktur. Eserin yıkılmadan önce çekilen silik bir fotoğrafında tek şerefeli yuvarlak gövdeli bir minaresinin olduğu görülmektedir. VGM Gaziantep Hayrat Satış Kütük Defteri) Kurtuluş Harbi sırasında zarar gören eser 1939 yılında tasfiyesine karar verilerek 1200 LİRAYA atışa çıkarılmış, fakat 1943 veya 1944 yılında Reşat ve Ökkeş Kaleoğlu'na 550 liraya faalmiş, daha sonra yerine bina yapılmış, 2000 yılında ise yeri park haline getirilmiştir. Hayrat Satış Kütük Defteri'ndeki kayıtlara göre Tışlaki mahallesindeki Keçehane Camii ile bu Küçük Tabakhane Camii'nin ayrı ayrı zikredilmesi sebebiyle Küçük Tabakhane ile Keçehane Camii'nin farklı eserler olduğunu anlamak icap eder. Yine Hayrat Satış Kütük Defteri'ne göre Sefer Paşa mahallesindeki Tabakhane Camii, cami arsası adı altında 1939 yılında 1200 lira fiyatla satışa sunulmuş, fakat 135 lira değerle alıcı bulmuştur (Çam, 2006: 655).

Mağaracık Mescidi (Senginakkaş Mahallesindeki)

Yeri: Karagöz Mahallesi

Senginakkaş (bugünkü Karagöz) Mahallesi, Salabaağzı mevkiinde bulunan eserin tam yeri belli değildir. Eser hakkındaki en eski vesika 1557 Tarihli Ayıntab Evkaf Defteri'dir. Bu belgeye göre bu mescidin yıllık gelir ve gideri 1200 akçedir. Hayrat Satış Kütük Defteri'ne göre bu mescit, 1935 yılında 70 liraya şahıs mülkiyetine geçmiştir (Çam, 2006: 655).

Mahkemetüssûk Mescidi

Yeri: Karagöz Mahallesinde Uzunçarşı civarı

Karagöz Mahallesinde Uzunçarşı civarında olduğu anlaşılan eserin tam yeri belli değildir. Mescidin adının 1557 tarihli Ayıntab Vakıf Defteri'nde yer alması, onun tarihi hakkında fikir vermektedir. Mahkemetüssûk adı, "çarşı mahkemesi" anlamına gelmekte olup, eskiden Antep'in ticaret merkezi olan Uzunçarşı civarındaki bu eserin böyle bir adla anılması, akıllara, çarşı esnafının meselelerinin ahilik geleneğine uygun olarak bu mescitte görüldüğünü getirmektedir. Eğer durum böyle olmasa bile bu isim bize çarşı esnafının davalarının ve meselelerinin görüşüldüğü bir yerin bulunduğunu haber vermektedir. VGM 2348 Numaralı Gaziantep Fihristi'nde 168 Esas ve 181 sıra numarada kayıtlıdır. Vakfiyesi yoktur. Vakıflar Genel Müdürlüğü Hayrat Satış Kütük Defteri'ndeki bilgiye göre Uzunçarşı mahallesindeki bu mescit, 1926'da satışa çıkarılmış, 1938 yılında 100 liraya şahsa devredilmiştir (Çam, 2006: 656).

Mehmet Bey Mescidi

Yeri: Karagöz Mahallesi

Şimdi Karagöz Mahallesi sınırları içinde kalmış olan Sengihoşkadem Mahallesinde idi. Eser hakkında tek kaynak olan Vakıflar Genel Müdürlüğü Hayrat Satış Kütük Defteri'ne göre eser 1939 yılında 300 liraya satışa çıkarılmıştır. Fakat satış işleminin gerçekleştiğine dair bir kayıt yoktur (Çam, 2006: 656).

Oba Mescidi

Yeri:

Eser hakkında tek kaynak olan VGM Arşivi Gaziantap Hayrat Satış Kütük Defteri'ne göre 1942 yılında tasfiye edilmiştir (Çam, 2006: 660).

Mezarlıklar

Yeri: Güney tarafı

Eski Antep'in asıl mezarlığı şimdiki Pir-Sefa ve Hz. Yuşa türbeleriyle Kemikli Bedesten'in bulunduğu eski Halep yolunun doğu tarafı iken şehrin büyüyüp gelişmesiyle birlikte mezarlığın daha güneydeki tepeliklere doğru kaydırılarak zaman içinde şimdiki Ali Baba, Kılıçoğlu, Yavuzlar, Aydınbaba, Kurtuluş, Şenyurt, Saçaklı, Çamlıca ve Etiler mahallelerinin tamamı veya bir kısım yerlerini içine aldığı yerlerdi. Mitat Enç'in "Uzun Çarşı'nın Uluları" adlı kitabında verdiği bilgiye göre, Antep savunması öncesinde ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında şehir mezarlığı, şehrin güney tarafındaki Eski Kargasekmez ile Mardintepe eteklerinde bulunmaktaydı (Enç, 2005:306).

Molla Ali Mescidi

Yeri: Kürtüncüler Mahallesi, Nacar sokak

Eser hakkındaki tek bilgi kaynağı Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'ndeki Gaziantep Hayrat Satış Kütük Defteri'ne göre, Kürtüncüler Mahallesi, Nacar sokakta bulunan bu eser, 1935 tarihinde tasfiye edilmiştir (Çam, 2006: 656).

Milo Ahmet Mescidi

Yeri: Karagöz mahallesi

Karagöz mahallesi sınırları içinde kalan eski Sengihoşkadem mahallesinde bulunmakta idi. 1840 tarihli Bir Şer'i Mahkeme Sicili'nde Sengihoşkadem mahallesindeki Milo Ahmed Mesci-di'nin yıkılmaya yüz tutup 30 yıldır namaz kılınamaz halde bulunması üzerine eserin tamiri için bazı akarın vakfedildiği kayıtlıdır. Bu durumda eserin tarihinin 18. yüzyıla kadar gittiği tahmin edilmektedir (Çam, 2006: 656).

Migre Mescidi

Yeri: Şehreküstü semti

Şahinbey ilçesi Şaraküstü semtinde eski Halep yolu üzerinde olduğu anlaşılan ve Mukre de denilen mescidin tam yeri belli değildir. 14. ve 15. yüzyılın meşhur tarihçisi, ilim ve siyaset adamı Antep'li Bedreddin Aynî, kendi hayatını anlatırken babasının Antep'te Mukre denilen yerde gömülü olduğunu söylemektedir. Bugün burasının tam olarak nereye tekabül ettiği bilinmiyorsa da eski Halep yolu üzerinde olduğu tahmin edilmektedir. Migre ile Mukre kelimelerinin eski harflerle yazılışındaki benzerliği dikkate alarak bu mescidin bu civarda bir yerde olduğu muhtemeldir. Vakıflar Genel Müdürlüğü 2348 Numaralı Gaziantep Fihristi 169 Esas ve 1949 sıra numarada vakıf kaydı vardır. Fakat vakfiyesi mevcut değildir (Çam, 2006: 656).

Molla Halil Oğlu Mescidi

Yeri: Akyol mahallesi

Akyol mahallesi Mektepüstü mevkiinde bulunmakta idi. Muhtemelen 19. yüzyılın ilk yarısında yapılan mescit hakkındaki 1880 tarihli bir Şer'i Mahkeme Sicilinde aynı yerde içinde bir de mağarası bulunan arsasının kiraya verilmesinden bahsedilmektedir (Çam, 2006: 657).

Molla Kasım Mescidi

Yeri: Karagöz mahallesi

Karagöz mahallesi sınırları içinde kalan Senginakkaş mahallesinde idi. Eser hakkında tek kaynak olan Hayrat Satış Kütük Defteri'ndeki kayda göre Mehmet Bey Mescidi olarak da anılan mescit 1939 yılında 535 liraya tasfiye edilmiştir (Çam, 2006: 657).

Musullu (Şafii Ali Efendi) Camii

Yeri: Çukur Mahallesi, Musulluoğlu Sokak

Musullu Camii ve Şafii Ali Efendi Camii adlarıyla bilinen eser, Çukur Mahallesi Musulluoğlu Sokak'ta, eski Doğumevi'nin doğusunda köşede bulunmakta idi. Kanuni döneminde, 1557 yılından önce mevcut olduğu kaynaklardan anlaşılmaktadır. Bu camii Antep savunmasında çok tahrip edilmesine rağmen varlığını bir müddet daha koruyabilmiştir. Vakıflar Genel Müdürlüğü Hayrat Satış Kütük Defteri'ndeki bilgiye göre Musullu Mahallesi'ndeki eser, cami arsası adı altında 676 liraya satılmıştır. Musullu Camii daha sonra yıkılarak yeri arsa haline getirilmiş; bir süre boş kaldıktan ve değişik maksatlarla kullanıldıktan sonra yerine bina yapılmıştır. Onun da yerine Belediye tarafından çok katlı otopark inşa edilmiştir. Eski fotoğraflarda çevresi bahçe ve bostanlarla çevrilidir. Evliya Çelebi Ayıntab bahçelerinden bahsederken Musullu bahçesini bilhassa zikreder. (Çam, 2006: 658).

Musullu Mescidi

Yeri: Çukur mahallesi Musulluoğlu sokak

Çukur mahallesi Musulluoğlu sokağın doğu ucunda, Şafii Ali Efendi Camii'nin 100 m. kadar doğusunda bulunmakta idi. Musalla Mahallesi Mescidi olarak da bilinen yapı, birinci ismini bulunduğu sokaktan, ikinci ismini biraz kıblesinde yer alan eski mezarlığın yanında bulunması sebebiyle cenaze namazlarının muhtemelen burada kılınmasından ve bir musallasının olmasından almış gözüküyor. Esasen, Musullu adı, "musalla"-dan da gelmiş olabilir. Mescidin alt kısmı taş, üst kısmı tahtadan yapılmış bir minaresinin olduğu mahallenin yaşlı kimseleri tarafından rivayet edilmektedir. Buna göre eserin minare şerefesinin şemsiye ile örtüldüğü anlaşılıyor. VGM Arşivi Gaziantep Hayrat Satış Kütük Defteri'ne göre eser 1940 yılında 302 liraya satılmıştır. Bugün yerinde evler bulunmaktadır (Çam, 2006: 658).

Mustafa Dede Mescidi

Yeri: Gündoğdu Mahallesi

Yeni adı Gündoğdu olan Kurbuşarkiyan mahallesinde idi. Mustafa Dede Mescidi, Vakıflar Genel Müdürlüğü Gaziantep Hayrat Satış Kütük Defteri'ne göre 1939 yılında mescit arsası olarak 70 liraya elden çıkarılmıştır (Çam, 2006: 657).

Nakip Mescidi

Yeri: Şekeroğlu Mahallesi, Hamdi Kutlar Caddesi üzeri

Eserin bulunduğu Uzunçarşı'nın yaşlı ulu kişilerinin ifadelerine göre Şekeroğlu Mahallesi, Hamdi Kutlar Caddesinde, Alaüddevle Camii'nin 100 m. kadar doğusunda, şimdiki Santral Oteli'nin yerinde idi (Çam, 2006: 658).

Namazgâh

Yeri: Şehitler Caddesi üzeri

Ayıntab Şer'i Mahkeme Sicillerinde Ağa Camii'nin, "Namazgâh" denilen yerdeki bir arsasının, ekilip biçilme karşılığı olarak cami vakfına yılda 2 kuruş ödenmesiyle ilgili 1708 tarihli sözleşmeden bahsedilmektedir. Bu belge, namazgâhın yeri, tarihi ve mimarisi hakkında bilgi vermese de Antep'te eskiden bir namazgâhın varlığını bildirmesi bakımından önemlidir. İstanbul, Gelibolu, Bursa, Erzurum gibi birçok yerde varlığını bilinen namazgâhlar, güzel havalarda, özellikle yaz mevsiminde namaz kılmaya mahsus, etrafı ağaçlarla çevrili, mihrap ve minberi bulunan üstü açık küçük yerlerdir. Bunlar yerden biraz yükseltilmiş olup yanlarında bir dc su tesisi mevcuttur (Çam, 2006: 658).

Nakkaş Kasım Mescidi

Yeri: Karagöz mahallesi

Senginakkaş (şimdi Karagöz) mahallesi sınırları içinde bulunan eserin tam yeri belli değildir. 1557 tarihli Antep Evkaf Defteri'nde kaydı bulunan mescit hakkındaki 1803 tarihli bir beratta Senginakkaş Mahallesinde 40 yıldan beri münhal ve atıl durumdaki mescidin imamlığına tayin yapıldığı belirtilmektedir (Çam, 2006: 658).

Nesip Bey Mescidi

Yeri: Gülşen (şimdiki Suyabatmaz) Mahallesi'nde Ağa Camii civarında.

Nesibiye adıyla da bilinen mescit 1896/97 yıllarında tamir edilmiştir. Gülşen (Suyabatmaz) Mahallesi'nde Ağa Camii civarında bulunduğu bilinen mescidin yeri tam olarak tespit edilememiştir. Nesibiye adıyla da bilinen mescit 1896/97 yıllarında tamir edilmiştir. Plânı ve mimarisi hakkında bilgi yoktur. Vakıflar Genel Müdürlüğü Hayrat Satış Kütük Defteri'ndeki bilgiye göre Gülşen Mahallesindeki Nesip Bey Mescidi harap mescit adı altında 1939 yılında 401 liraya satılmıştır (Çam, 2006:659). Kitabesinden anlaşıldığı üzere caminin giderleri için iki dükkan vakfedilmiştir. Mescit günümüzde mevcut değildir.

Nur Ali Mescidi

Yeri: Akyol mahallesi

Akyol mahallesinde bulunduğu bilinen eserin yerini tam olarak tespit edilememiştir. Zira eser Hayrat Satış Kütük Defteri'ne göre 1943 yılında 100 liraya elden çıkarılmıştır (Çam, 2006: 660).

Nuri Bey Mescidi

Yeri: Çukur mahallesi

Çukur mahallesi sınırları içerisinde kalan Tarlayıatik mahallesinde bulunduğu bilinen mescidin tam yeri belli değildir. Eser hakkında tek kaynak olan VGM Arşivi Gaziantap Hayrat Satış Kütük Defteri'ne göre 1928 yılında 450 liraya tasfiye edilmiştir (Çam, 2006: 660).

Pazaryeri Mescidi

Yeri: Eski Pazaryeri civarında.

Hıyamlızâde tarafından 1314/1896-97 yaptırılmıştır. Hıyamlızade'nin yaptırdığı mescit hakkında Bülbülzade Abdullah Edîb Efendi'nin yazdığı kitabe dışında hiçbir bilgi yoktur. Mescit günümüzde mevcut değildir.

Sengitavil Mescidi

Yeri: Karagöz mahallesi

Vakıflar Genci Müdürlüğü Hayrat Satış Kütük Defteri'ne göre Sengitavil (Karagöz) mahallesinde olan eser Belediye tarafından 1939 yılında 20 liraya istimlak edilmiştir. Hayrat Satış Kütük Defteri'nde bu eserden başka, Tarlayıatik mahallesinde ikinci bir Sengitavil Mescidi'nden daha bahsedilmekte ve bu ikinci mescidin 1931 yılında 105 liraya satıldığı bildirilmektedir. Bahsedilen Sengitavil Mahallesi ile Tarlayıatik mahallesinin birbirine komşu mahalleler olması sebebiyle bu iki mescidin aynı eser olması ihtimali büyüktür (Çam, 2006: 661).

Reyhan Mescidi

Yeri: Alaybey Mahallesi

Şimdi Alaybey Mahallesi sınırları içinde kalan Kurbuzincirli Mahallesinde, Reyhan Sokağı ile Şıhcan caddesinin birleştiği köşede idi. VGM Arşivi'ndeki Gaziantep Hayrat Satış Kütük Defteri'nden, mescidin 1928 yılında tasfiye edilmiştir (Çam, 2006: 660).

Saçaklı Mescidi

Yeri: Saçaklı Mahallesi

Saçaklı Mahallesi, Bedreddin Ayni Caddesi 15 numaralı evde eskiden mağara şeklinde yapılmış Saçaklı Baha'ya ait bir mescit bulunmakta idi. Mescide adını veren Saçaklı Baha'nın Kadirî dervişi olduğu, dinî ilimlerde otuza yakın eser verdiği ve 1145 (1732) yılında Hacca giderken öldüğü anlaşılmaktadır. 1960'larda Cemil Cahit Güzelbey'in tespitlerine göre, yerden birkaç basamakla inilen ve bir mağaranın kıble tarafına açılan mihraptan ibaret olan mekânın kayadan duvarlarında dini ibareler mevcutmuş (Çam, 2006: 661).

Şabaniye Mescidi

Yeri: Kozluca Mahallesi

Bugün Kozluca Mahallesi sınırları içinde kalan Hıdır Çavuş Mahallesinde idi. 1881 tarihli bir sicilde "Hıdır Çavuş Mahallesindeki Şabaniye Mescidi ile Ağa, Boyacı ve Cevizlice (Kozluca) camilerine yağ alınması" ile ilgili bir ifade bulunmaktadır. Vakıflar Genel Müdürlüğü Vakıf Satış Kütük Defteri'ndeki bilgiye göre 1940 yılında 1100 liraya elden çıkarılmıştır (Çam, 2006: 662).

Şaban Dede Mescidi

Yeri: Çukur mahallesi

Çukur (eski adıyla Tarlayıatik) mahallesi Haşan Dai Sokağının Karagöz Caddesine yakın bir yerinde olduğu bilinmektedir. Halen Gaziantep Müzesi deposunda bulunan Şaban Dede Türbesi'nin kitabesi 1032 (1622/23) tarihlidir. Bu sebeple mescidin de bu tarihlerde yapıldığı tahmin edilmektedir. Gaziantep Hayrat Satış Kütük Defteri'ne göre harap haldeki mescit 1939 yılında 250 liraya ihaleye çıkarılarak 706 liraya satılmıştır (Çam, 2006: 662).

Şekeroğlu Mescidi

Yeri: Eski adı Tövbe olan Şekeroğlu Mahallesinde bulunduğu bildirilen eserin tam yeri belli değildir.

Mescit büyük bir ihtimalle Şekeroğlu sokağında idi. 1557'den önceki bir tarihte yapılan ve 1825/26 yılında yenilenen mescit büyük bir ihtimalle Şekeroğlu Sokağı'nda idi. Şekeroğlu Mahallesi'nin, Osmanlıların daha ilk zamanlarından beri varlığı bilinmektedir. Kaleye yakın olması dolayısıyla bu mahalle çok erken devirde teşekkül etmiştir. Eser 1958 yılından bir müddet önce ortadan kaldırılmıştır (Çam, 2006: 662). Mescit günümüzde mevcut değildir.

Şarkiyan Mahallesi Mescidi

Yeri: Gündoğdu mahallesi

Kurbuşarkiyan (şimdiki Gündoğdu) mahallesinde bulunan eserin tam yeri belli değildir. Vakıflar Genel Müdürlüğü Gaziantep Hayrat Satış Kütük Defteri'ne göre 1939 yılında harap mescit konumunda satılmıştır (Çam, 2006: 662).

Tabakhane Camii

Yeri: Sefer Paşa mahallesi

Böyle bir eserin varlığını, bir dükkân gelirinin bağışlanması ile ilgili 1893 tarihli Şer'i Mahkeme Sicili'nde kayıt vardır. VGM Hayrat Satış Kütük Defteri'ne göre Sefer Paşa mahallesindeki bu eser, cami arsası olarak 1939 yılında 1200 lira fiyatla satışa sunulmuş, fakat 135 liraya tasfiye edilmiştir (Çam, 2006: 662).

Tevbe Mahallesi Mescidi

Yeri: Sefer Paşa mahallesi

Seferpaşa Mahallesi içerisine alınmış olan Tevbe Mahallesindeki mescit, VGM Arşivi Hayrat Satış Kütük Defteri'ne göre 1928 yılında şahıs mülkiyetine devredilmiştir (Çam, 2006: 663).

Aydî Baba Tekkesi

Yeri: Yaprak mahallesi Ali Nacar Camii batısındaki ev

Şehitkamil ilçesi Yaprak mahallesi Ali Nacar Camii batısındaki evin yerindeydi. Halvetî meşayihinden Kuşadalı İbrahim Efendi'ye intisap edip Halvetî halifeliği ile Antep'e dönen ve cezbeli ruh haliyle yazdığı şiirleriyle tanınan Aydî Baba, İki Şerefeli Cami'de hem imamlık, hem de hatiplik yaparken, evinin bir kısmını bölerek tekke haline getirmişti. Fakat bir müddet soma imamlığı, hatipliği ve şeyhliği terk ederek meczup bir derviş halini almıştır. Aydî Baba, 1810 yılında doğup, 1865 tarihinde 55 yaşında vefat etmiştir. Bu durumda tekkeyi 1855 yılında yaptırmış olmalıdır (Çam, 2006: 671).

Yılanlı Mescidi

Yeri: Şekeroğlu) Mahallesi

Şekeroğlu Mahallesinde Yılanlı Mescidi'nin varlığı, 1939 yılında 200 liraya açık artırmaya çıkarılıp 306 liraya satıldığını bildiren VGM Gaziantep Hayrat Satış Kütük Defteri'nde kayıtlıdır (Çam, 2006: 663).

Zeki Bey Sokağı Mescidi

Yeri: Düğmeci Mahallesi, Zekibey Sokağı

Eser hakkında tek kaynak olan VGM Arşivi Gaziantep Hayrat Satış Kütük Defteri'ndeki 1928 tarihli kayda göre eser Düğmeci Mahallesi, Zekibey Sokağında idi (Çam, 2006: 663).

İhlasiye Zaviyesi

Yeri: Kozluca Mahallesi

Eski kayıtlara göre Kozluca veya biraz kuzeyindeki Yahni mahallesinde bulunmakta idi. Bu durumda eserin, Boyacı Camii'nin kuzeydoğusunda, Hamdi Kutlar caddesi civarında olması gerekir. 1635 yılı civarında Şeyh İhlas Efendi'nin bina ettirdiği zaviye hakkındaki 1725 tarihli bir Şer'i Mahkeme kaydı İhlasiye Tekkesi vakfına ait arsaya yapılacak yeni bir medrese için tekkeye yılda 125 kuruş ödenmesini hükme bağlamaktadır (Çam, 2006: 672).

Bostancı Camii Türbesi

Yeri: Bostancı Camii avlusu

Bostancı Camii avlusunda olduğu bilinen türbe muhtemelen ilk caminin banisi olan Ahizade Hacı Abdurrahman Ağa tarafından cami ile birlikte yapılmıştır. 1908 tarihli bir Şer'i Mahkeme Sicili'ne göre türbenin o tarihte ayakta olduğu anlaşılıyor (Çam, 2006: 677).

Çepni Tekkesi

Yeri: Kalealtı mevkii Alleben kenarı

Kazımî Tekkesi, Kara Dut Tekkesi isimleriyle de anılan tekkenin, Gaziantep merkez Şahinbey ilçesi Kalealtı mevkiinde Alleben çayına yakın bir yerde olduğu anlaşılıyor. Mimarisi hakkında bilgi yoktur. Fakat Gaziantepli araştırmacı Mustafa Güzelhan'ın şu ifadeleri Gaziantep'in kültür hayatına ışık tutması açısından önemlidir:

İleriden beri söylendiğine ve büyüklerimden dinlediğime göre İmam Musa Kazım, Horasan 'da yanmış birkaç dut odun parçasını fırlatıp atmış. Bu odun parçalan Antep 'te Kalealtı civarındaki bir yere düşmüş, yere saplanıp filizlenerek büyük dut ağacı olmuş. Kazımî mezhebine mensup olanlar burayı tekke haline koymuşlar ve mukaddes bir ziyaret yeri yapmışlardır. Yılın belli günlerinde Kazımî mezhebinden olanlar Tekkeye gelip ziyaret ederlerdi. Bu ağaçların altı hiç boş kalmaz, küme küme insanlarla dolup boşalırdı. Ayin günlerinde Çepni dedesi gelir tamburalar çalınır, dedenin eli öpülür, hediyeler verilirdi. Antep'te bu tekkeye Çepni Tekkesi veya Kara Dut adı da verilmişti. Tekkenin avlusunda bir kuyu vardı. Tekkedeki ağaçların bir çöpü bile yakılmaz ve ağaçların dallan arasında saklanır, hatta hediye olarak götürülürdü ".

Yazarın bu ifadelerinden, bu eserin Bektaşi tekkesi olduğu anlaşılmaktadır. Benzeri efsaneler Hacı Bektaş-ı Veli Dergâhı için de anlatılmakta, tören biçimi de Bektaşi ayinlerine çok uymaktadır (Çam, 2006: 671).

Döne Hatun Türbesi

Yeri: Çakmak Mahallesi

Şehitkâmil ilçesi sınırları içerisinde, eskiden Gazhane denilen yerde (şimdiki Çakmak Mahallesi'nde Alleben kenarında Balık Halinin yerinde) Döne Hanın Türbesi olarak bilinen bir türbenin olduğu rivayet edilmektedir (Çam, 2006: 677).

Emin Dede Zaviyesi Ve Mescidi

Yeri: Çakmak mahallesinde, Alleben deresinin kuzeyinde Emin Dede sokağının doğusunda

Şehitkamil ilçesi Çakmak mahallesinde, Alleben deresinin kuzeyinde Emin Dede sokağının doğusunda, şimdi ön tarafı fırın olan yerde idi.

1557 tarihli Ayıntab Vakıf Defteri'nde ismi geçmesi sebebiyle 16. yüzyıl ortalarından önce bina edildiği anlaşılan Emin Dede Zaviyesi ve Mescidi, Ahi Baba Camii olarak da anılmakta idi.

Merhum C. C. Güzelbey zaviyenin bir de misafirhanesinin ve türbesinin olduğunu yazmaktadır. Misafirhane sözü ile, zaviyenin hücrelerinin kastedildiğine şüphe yoktur. Yine ona göre "Bu tekke 1924 yılındaki büyük selde yıkılmış, zaviyenin büyük kitaplığı ve tarihî birçok vesika kaybolmuştur. Fırının bulunduğu yerde mescit, çıkmazın meydanla birleştiği mahalde minare, bunun arkasında zaviyesi vardı.

Mescit ve medrese Emin Dede adlarıyla anılırdı. Mescidin kuzeyinde mezarlık bulunurdu. Mescidin bulunduğu yeri satın alarak fırın yaptıran eczacı Mustafa Ahi'nin verdiği bilgiye göre mescidin kapısı üzerinde Hicrî 1100 yıllarında (1700'ün başlarında) Ali Efendi oğullarından biri tarafından tamir edildiğine dair bir kitabe bulunmaktaydı" (Çam, 2006: 672).

İmam Gazzali Türbesi

Yeri: Gaziantep merkez, Şahinbey ilçesinde kalenin içinde hamamın kuzeyindeki 12 numaralı burcun içinde bu adla anılan bir türbenin bulunduğu bilinmektedir.

Halk, bu kale burcunu her ne kadar İmam (Muhammed) Gazzali Türbesi diye bilse de aslında burası bir türbe olmayıp, Muhammed Gazzali'nin kardeşi Ahmet Gazzali'nin makamıdır. Muhammed Gazzali, 1111 yılında Tus'da vefat edip oraya gömülmüştür. Kendisinin Şam'a gelmiş olduğu bilinmekle birlikte Antep'e uğradığı hakkında bilgi yoktur. Türbe 1487'den önce yapılmıştır. Halen bakımsız bir vaziyette olup yakında kalenin restorasyonunun tamamlanmasıyla birlikte bu eserin de ele alınacağı ifade edilmektedir. Kalenin yegâne kapısı olan kuzeybatı köşedeki kapıdan girilip sola, yani doğuya doğru yokuş yukarı devam eden beşik tonoz örtülü dehlizin sonunda, kuzeye bakan burcun içinde eskiden bir mezar olduğu rivayet edilmektedir. Bugün bir kısmı yıkılmış olan bu burçta kitabe, tezyinat ve türbe görünüşü veren herhangi bir teferruat mevcut değildir. 16. yüzyılın ortalarında Antep'i ziyaret eden Evliya Çelebi (2005, s. 181) de halkın bu türbenin Gazalî'ye ait olduğuna inandığını bildirdikten sonra bunun gerçek dışı olduğunu şu sözleriyle ifade etmektedir: "Kale kapısı mabeyninde imam Gazalî ki, tabiindendir. Şafii mezhebinde ulu sultandır. Mutaflık ile geçinirdi. Kazzazlar (ipekçiler), pirlerinin İmam-ı Gazzalî olduğuna inanırlar, ama galattır. Cümle Antep halkının güzel zanlarının neticesi, İmam Muhammed Gazzalî ve biraderi Ahmed Gazzalî Antep kalesinde medfundur; amma galattır". Evliya Çelebi'nin "amma galattır" yani (yanlıştır, başka bir kelimeden bozulmuştur) demesi, yerinde bir görüştür. O halde, bu "Gazzalî" sözünün "yün eğiren, iplikçi" anlamına geldiği, keza "ipekçi" anlamına gelen "kazzazî" sözünün de "gazzali" sözüne ne kadar benzediği açıktır. Antep'teki ipekçilerin ve dokumacıların, Antep'te türbesi bulunan bu şahsı 1920'li, 1930'lu yıllara kadar mesleklerinin piri olarak görüp mezarını ziyaret etmeleri, ona kurban kesmeleri, ahilik geleneğine göre peştemal kuşanmaları, aslında İmam Gazzali Türbesi'nin isminin, meşhur filozof ve din bilgininden değil, Antepli bir meslek pirinden geldiğini göstermektedir. Bali oğlu İbrahim Bey'in 893 (1487) yılında yazarak Memluklü sultanı Kayıtbay'a takdim ettiği Hikmetname isimli ansiklopedik şiir kitabında da bu türbeden de bahsedilmekte ve şöyle denilmektedir:

Anın hısnındadır Allahü âlem

Makâm-ı Ahmed-i Gazzali'nin hem

Bali oğlu İbrahim Bey bu şiirinde Ahmed-i Gazzalî'nin makamının Antep kalesinde olduğunu söylerken "Allahu alem" (doğrusunu Allah bilir) demek suretiyle tereddüdünü de ihmal etmemiştir. Fakat onun bu sözleri, 1487 tarihinde bile bu inanışın artık iyice yaygınlık kazanmış olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Türbe olduğu söylenilen, fakat aslında belki bir mezardan ibaret makber olan bu makamın tarihi, Antep şehrinin ve kalesinin Eyyubilerin elinde önem kazandığı 12. yüzyıl sonları ile 13. yüzyıl başlarına kadar geriye gitmektedir. Sadece Antep'te değil, hemen hemen bütün Türk kalelerinde sevilen meşhur dinî veya menkıbevi bir şahsa ait bir mezar bulunmaktadır. Böyle bir mezarın veya makamın, türbenin bulunması veya bulunduğuna inanılması, kaleyi savunan şehir halkının ve askerlerin maneviyatını kuvvetlendireceğine şüphe yoktur. İşte Antep kalesindeki İmam Gazzali Türbesi'nin veya makamının bulunduğuna inanılması da böyledir. Bu türbe İmam Muhammed veya kardeşi Ahmet Gazzalî'ye ait olmayıp, 12-13. yüzyılda yaşamış Antep'li bir gazzalî (iplikçi, dokumacı) veya kazzazî (ipekçi) lakaplı meşhur bir şahsa aittir (Çam, 2006: 367).

Kamacı Baba Tekkesi

Yeri: Kozluca mahallesinde Külhan sokağı

Kozluca mahallesinde Külhan sokağının Durdu Çıkmazı ile birleştiği yerde idi. 19. yüzyılın ilk çeyreğinde yapılmıştır. Antep'te, asıl adları Mehmet olan baba-oğul iki Kamacı Baba vardı. Bunlardan birincisi olan ve Rufaî şeyhi olduğu anlaşılan Büyük Kamacı Baba 1840 tarihlerine doğru vefat etmiş olup Antep'te bir tekkesi bulunmakta idi. Eser 1939 yılında harap tekke adı altında 316 liraya tasfiye edilmiştir (Çam, 2006: 672).

Kamoğlu Baba Türbesi

Yeri: Kozluca mahallesi

Kozluca (Cevizlice) mahallesinde bulunan eser hakkındaki yegâne kaynak olan VGM Gaziantep Hayrat Satış Kütük Defteri, türbenin 1939'da 316 lira karşılığında şahıs mülkiyetine geçmiştir (Çam, 2006: 677).

Naib Baba Tekkesi

Yeri: Keçehane Yokuşu

Bostancı mahallesinde Kalenin doğusundaki Keçehane yokuşunun (şimdiki Mezbahane Caddesi'nin) Alleben deresi ile birleştiği yerin doğusunda, olduğu bildirilmektedir.

Tariflere göre Çepni (Kazımiye) Tekkesi de bu civarda bir yerde bulunmaktadır. İlk bakışta iki ayrı tekkenin birbirine bu kadar yakın mesafede kurulmuş olamayacağı düşüncesiyle Naip Baba Tekkesi ile Çepni Tekkesi'nin aynı tekke olması akla gelebilir. Fakat Emin Baba Zaviyesi ile Kara Fakı'nın ve Aydi Baba Tekkesi'nin de Alleben deresinin hemen kenarında olduğunu bilmekteyiz. Böylece Alleben deresi civarındaki tekke sayısının beşi bulması, hem bu bölgenin bir zamanlar Antep'in tasavvuf merkezi olduğunu, hem de bu kadar farklı tekkelerin hep bir arada bulunması da onların hoşgörülü tutumlarını işaret etmektedir.

Naipoğlu Mescidi gibi bunun da 1557'den önce yapılmış olabileceğini ihtiyat kaydı ile söyleyebiliriz.

Bu tekke hakkında Cemil Cahit Güzelbey şunları yazmaktadır: "Tabakhane köprüsünü geçmeden derenin sağ tarafında (şimdiki Nizip Garajının bulunduğu yerde) türbesi ve bunun güneyinde de tekkesinin bulunduğu, Tabakhaneliler tarafından söylenir. Hangi devirde yaşadığı ve hangi tarikatın şeyhi olduğunu bilen yoktur. Kalenin kuzey tarafındaki cadde üzerinde bulunan ve Naip Hamamı olarak bilinen eseri de Naip Baba yaptırmıştır. " (Çam, 2006: 672).

Recep Dede Tekkesi

Yeri: Karagöz Mahallesi, Gümrük Hanı karşısı

Şimdi Karagöz mahallesi içinde kalmış olan Sengihoşkadem mahallesinde, Eski Gümrük Hanı'nın karşısında olduğu anlaşılmaktadır. Eserin mimarisine dair bilgi yoktur.

Türbesi de bulunan tekke hakkında tek bilgi kaynağımız olan Cemil Cahit Güzelbey şunları söylemektedir: "1855 tarihli bir Şer'i Mahkeme Sicili, Sengihoşkadem Mahallesi'nden Mehmet kızı Emine Hanım 'in, aynı mahallede bulunan evini, geliri bu çevrede bulunan Recep Dede Tekkesi 'nde gömülü bulunan Şeyh İsa 'nın merkadine ve tekkeye harcanmak üzere vakfettiğini yazmaktadır". Güzelbey, diğer bir yazısında ise eser hakkında şu bilgileri vermektedir: Kırk sene öncesine kadar (1924 civan) Eski Gümrük Hanı 'nın karşısında Mecidiye Mektebi denilen bir tekke ile bir türbe vardı. Tekkenin adının Recep Dede, türbenin de Şeyh İsa Türbesi olduğunu Şer'i Mahkeme Sicilleri'nden öğrendik. Türbe ve tekkenin yeri, sonradan satılarak ev haline getirilmiştir. Ancak, türbenin bulunduğu oda hürmeten muhafaza edilmektedir (Çam, 2006: 674).

Semahdede Türbesi

Yeri: Türktepe

Semahdede Türbesi, Kızılcamescit veya Kayseri (Şimdiki Türktepe) Mahallesinde olup, bugün Türktepe Sağlık Ocağı bahçesinin içinde kalmıştır. II. Abdülhamit albümündeki fotoğrafta belli belirsiz görülen kare planlı kubbeli küçük türbenin Vakıflar Genel Müdürlüğü Gaziantep Hayrat Satış Kütük Defterinde iki kaydı bulunmaktadır. Birinde Kayseri diğerinde Kızılcamescit Mahallesinde gösterilmiştir. Bu iki mahalle birbirine bitişiktir. Bu türbe şimdiki Tışlaki Mahallesi'nin Türktepe Mahallesi ile bitiştiği yerde kurulmuş olan Sağlık ocağı'nın avlusu içinde kalmıştır. Türbe, deftere harap kaydı düşülerek 1939 yılında 6 liraya satılmıştır (Çam, 2006:678).

Salihiye Türbesi

Yeri: Şahveli) mahallesi

Kurb-ı Mollaahmet (şimdiki Şahveli) mahallesinde yer alan Şahveli Tekkesi'nin yanında Salihiye adında bir türbenin bulunduğu anlaşılmaktadır. Eser, büyük bir ihtimalle caminin kıblesinde idi. 17. yüzyılın başlarında Şah Veli Külliyesi ile birlikte bina, edilen türbe Vakıflar Genel Müdürlüğü Gaziantep Hayrat Satış Kütük Defteri'ne göre 1939 yılında tasfiye edilmiştir (Çam, 2006: 677).

Şeyh Muslihiddin Zaviyesi

Yeri: Ömerşeyh Camii'nin batısı

Bostancı mahallesi Ömerşeyh Camii'nin batısında imam ve müezzin odalarının yerinde olduğu bilinmektedir. 1557 tarihli Ayıntab Evkaf Defteri'ne göre Sultan Kayıtbay vakfı olan Şeyh Muslihiddin Zaviyesi'nde fakirlere yemek veriliyordu, Antep'te adına zaviye yaptırılan Şeyh Muslihiddin'in, Halveti tarikatından olduğunu söylemek suretiyle bunun bir Halvetî-Sünbüli tekkesi olabileceğini ima etmektedir. Ama onun Sünbüli Tekkesi olması mümkün değildir. Bir kere, Halvetîliğin Sünbüliye kolunun ikinci şeyhi olan Merkez Efendi'nin asıl adı Muslihiddin olmayıp Musa'dır. Muslihiddin, Musa'nın babasının ismidir. Ayrıca, Tekkenin kurulduğu yıllarda Merkez Efendi henüz Denizli, Bursa ve İstanbul'da öğrencidir. Posta oturduğu tarih ise 1529'dur. Bu sebeple Antep'teki Zaviyenin Kayıtbay (1468-1496) vakfı olduğunu kabul ettiğimiz takdirde onun, Merkez Efendi adına yaptırılmış olması mümkün olamayacağı ortaya çıkar. Vakfiyesi, VGM 2348 Numaralı Gaziantep Fihristi 168 Esas ve 424 Sayfa numarada kayıtlıdır. Vakıflar Genel Müdürlüğü Hayrat Satış Kütük Defteri'ne göre Bostancı mahallesi H. Süleyman sokaktaki Şeyh Muslihiddin Mescidi (Zaviyesi) 1937 yılında 140 liraya satılmıştır (Çam, 2006: 674).

Şeyh Salman Tekkesi

Yeri: Şahinbey Mahallesi, Tahtacı Sokak

Cemil Cahit Güzelbey'in Gaziantep Evliyaları isimli kitabında belirttiğine göre Şeyh Salman (Şahinbey) mahallesi Tahtacı sokakta Ali Atlı'nm evinin yerinde olup tekkenin bir de evi bulunmakta idi. Bu tekke Kadiri şeyhi, Şeyh Salman tarafından inşa ettirilmiştir. 1886 tarihli bir Şer'i Mahkeme Sicili'nden anlaşıldığına göre, kendi adıyla anılan mahallede bulunan Şeyh Salman Tekkesi'nin vakfedilmiş malı bulunmamaktadır ve yıkık vaziyettedir. Bu sebeple Şeyh Salman Tekkesi'nin onarılması ve yaptırılması için Mevlevi dervişlerinden İbrahim oğlu Mehmet Galip Dede'ye izin verilmiştir. Güzelbey'in bildirdiğine göre eserin kitabesi bir belediye çavuşu tarafından kasten tahrip edildiği için kitabenin ancak Şeyh Salman ve 967 (1559) tarihi zorlukla okunabilmiştir. Şimdi bu ev de, kitabe de mevcut değildir. VGM Hayrat Satış Kütük Defteri'nde Gaziantep'te satılan eserler arasında Şeyh Salman mahallesindeki Şeyh Salman Mescidi de bulunmaktadır. 1928 yılında hücre arsası olarak listeye alınıp 1937 yılında tasfiye edilmiştir (Çam, 2006: 674).

Şahveli Dergâhı

Yeri: Gaziantep Şahinbey İlçesi Şahveli Mahallesi Şahveli Sokak'ta.

Halveti tarikatı şeyhlerinden Şahveli'nin kardeşi Murat Bey tarafından 1570'lerde inşa edilmiş, 1636/37'de ilaveler yapılmıştır. Şahveli Dergâhı, Salihiye olarak da bilinir. Aşağıdaki kitabe, Şahveli Camii'nin diğer adı olan Salihiye Camii'nden epey bir müddet sonra yazılmıştır. Şahveli'nin kardeşi Murat Bey önce Salihiye Mescidi'ni, daha sonra da Bedriye Mescidi'ni yaptırmıştır. Şimdiki Şahveli Camii'nin bitişiğinde bulunmakta iken Fransız Harbi'nde camiile birlikte tekke de harap olmuş, 1949'da cami yenilendiği hâlde, tekke tamamıyla ortadan kaldırılmıştır (Çam, 2006: 118).

Şeyhcan Nakşibendî Tekkesi, Türbesi

Yeri: İnönü caddesi ile Şenyurt caddesinin kesiştiği yer

İnönü mahallesinde İnönü caddesi ile Şenyurt caddesinin kesiştiği güneybatı köşede petrol istasyonunun yerindeydi. Burası Şıhcan olarak da bilinmektedir. Buradaki tekke, vakıf kayıtlarında Şeyhcan Hindiler Tekkesi olarak geçmektedir. Burası Birinci Dünya Savaşı öncesine kadar Hindistan'dan (Pakistan'dan) gelen Müslümanların uğrak yeri imiş. Ayrıca tekkenin şeyhinin Özbek asıllı olduğu, fukaralara yardımda Özbeklere öncelik tanındığı da bilinmektedir. Bu ifadelerden, burasının Nakşibendi tekkesi olduğu anlaşılmaktadır. Nuri Mehmet Paşa Camii'nin kuzeyindeki mahallenin eskiden adı Şıhcan mahallesi imiş. Bir halk inanışına göre şeyhin bir iftiraya uğraması sebebiyle Şeyhcan Tekkesi, kendi adıyla anılan yeni mahalleye taşınmıştır. Gerçekten de Şer'i Mahkeme Sicillerinde biri Ammo, diğeri Şeyhcan mahallesinde olmak üzere iki tane Nakşibendi Tekkesi'nden bahsedilmektedir. Bunlardan Ammo mahallesinde olduğunu söyleyen tarihsiz bir sicil kaydı tahminen 1840'lara aittir. Ayrıca, 1878 tarihli bir Şer'i Mahkeme Sicili de Çukur mahallesindeki bir Nakşibendi Tekkesi Mescidi'ıden bahsetmektedir. Çukur mahallesi, bugün Nuri Mehmet Paşa Camii'nii de içine alan mahallelidir. Bu sebeple bu camiin civarında bir Nakşi tekkesinin varlığı kesinlik kazanmış olmaktadır. Tekkenin Şeyhcan mahallesinde olduğunu söyleyen Şer'i Mahkeme kaydı ise 1893 tarihlidir. Görüldüğü üzere Şeyhcan mahallesindeki tekke ile ilgili kayıt daha yenidir. Bu durumda Ammo mahallesindeki Nakşibendi Tekkesi'nin, Nuri Mehmet Paşa Camii'nin kuzeyindeki tekke olması ve iki tane Nakşibendi Tekkesi'nin varlığı gerekir.

Tekke hakkında fazla bilgimiz yok ise de onun elli kadar basamakla inilen ve ortasında devamlı akan veya kaynayan su dolu bir havuzun etrafında, kayalara oyulmuş çile hücreleriyle bir mescitten meydana geldiği, bu mescidin aynı zamanda zikir evi olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bu tekkenin, yerin altında olması onun en büyük özelliğini teşkil etmektedir. Bildiğimiz kadarıyla Dünya İslam mimarisinde böyle bir tekkeye rastlamamaktayız. Eser doldurulacağı sırada bu özelliği sebebiyle olsa gerek bazı aydınlar eserin korunması için çaba göstermiş iseler de başarılı olamamışlardır.

Tekkenin su ihtiyacını karşılayan kastelin, Pişirici, Ahmet Çelebi, Şahveli ve Esenbek kastelleri gibi tamamen yerin altında olduğu bilinmektedir. İçinde birinci kademede

bir türbesinin, daha derinde ise havuzunun, mescidinin ve kayalara oyulmuş çile odalarının bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu kadar çok mekânın hepsinin bir arada bulunması sebebiyle Antep'teki kasteller içinde en büyüğünün bu olduğu anlaşılmaktadır. Türbenin olduğu kısma 8-10 basamakla, daha derin olan kastele ise kırk basamakla ulaşılmakta imiş.

Bu tip diğer kastelleri göz önüne alarak, bu kastelin ortasında kare plânlı bir havuzunun bulunduğunu, suyun ya ortadaki göbekten çıkıp havuza döküldüğünü, ya da bir kenardan gelip havuza döküldükten sonra havuzu terkettiğini tahmin edebiliriz. Hayrat Satış Kütük Defteri'ndeki bilgiye göre Şeyhcan Mescidi arsa adı altında 1935 yılında 261 liraya satılmıştır. Külliyenin önce türbe kısmı kapatılmıştır. 1940'larda İnönü Caddesi genişletilirken de tekke ve kastel kısmı doldurulmuş, bir kısmı yolun, bir kısmı ise benzin istasyonunun altında kalmıştır.

VGM Arşivi Gaziantep Hayrat Satış Kütük Defteri'nden öğrendiğimize göre Şeyhcan Mescidi arsa adı altında 1935 yılında şahıs mülkiyetine geçmiş; külliyenin önce türbe kısmı kapatılmış, 1940'larda İnönü Caddesi genişletilirken de tekke ve kastel kısmı doldurulmuş, bir kısmı yolun, bir kısmı ise benzin istasyonunun altında kalmıştır (Çam, 2006: 675).

Şeyhcan Tekkesi

Yeri: İnönü Caddesi ile Şenyurt Caddesi'nin kesiştiği güneybatı köşe

İnönü Caddesi ile Şenyurt Caddesi'nin kesiştiği güneybatı köşede bulunmaktaydı. Burası halk arasında Şıhcan olarak bilinmektedir. Tekke vakıf kayıtlarında Şeyhcan Hindîler Tekkesi olarak kayıtlıdır. Burası Birinci Dünya Savaşı'na kadar Hindistan/Pakistan'dan gelen Müslümanların uğrak yeriymiş. Tekke hakkında fazla bilgi yok ise de elli basamakla inilen ve ortasında devamlı akan bir su havuzu etrafında, kayalara oyulmuş çile hücreleriyle bir mescitten meydana geldiği anlaşılmaktadır. Bilindiği kadarıyla dünya İslam mimarisinde böyle bir tekkeye rastlanılmamaktadır. Hayrat Satış Kütük Defteri'ndeki bilgiye göre Şeyhcan Mescidi arsa adı altında 1935 yılında 261 liraya satılmıştır. Külliyenin önce türbe kısmı kapatılmıştır. 1940'larda İnönü Caddesi genişletilirken de tekke ve kastel kısmı doldurulmuş, bir kısmı yolun, bir kısmı ise benzin istasyonunun altında kalmıştır (Çam, 2006: 675).

Şeyh Şaban Türbesi

Yeri: Karagöz Caddesi Hasan Dai Sokak'ta idi.

Türbeyi yaptıran bilinmemekle beraber, 1622 yılında yaptırılmıştır. Şeyh Şaban, Ocak ailesinin büyük ceddidir. Türbe 1622 yılında yapılmıştır. Kitabede geçen "Destûr yâ Hazret-i Mevlâna" ifadelerinden anlaşıldığına göre Şeyh Şaban Efendi bir mevlevi şeyhidir. Bu eser harap türbe sıfatıyla 1940 yılında tasfiye edilmiştir. Türbe şu an mevcut değildir. Kitabesi 4137 envanter numarası ile Gaziantep Müzesi'nde bulunmaktadır.

Pişirici Türbesi

Yeri: Şehreküstü

VGM Arşivi Hayrat Satış Kütük Defterine göre, Nergishane mahallesinde (Şehreküstü'de) bulunan Pişirici Türbesi 1939 yılında harap türbe olarak 12 liraya satılmıştır (Çam, 2006: 677).

Sefer Paşa Türbesi

Yeri:

Eser hakkında tek kaynak olan Vakıflar Genel Müdürlüğü Gaziantep Hayrat Satış Kütük Defteri, harap durumdaki türbe, 1939 yılında satışa çıkarılmıştır (Çam, 2006: 678).

Salihiye Türbesi

Yeri: Şahveli) mahallesi

Kurbu Molla Ahmet (şimdiki Şahveli) mahallesinde yer alan Şahveli Tekkesinin yanında Salihiye adında bir türbenin bulunduğu anlaşılmaktadır. Eser, büyük bir ihtimalle caminin kıblesinde idi. 17. yüzyılın başlarında Şah Veli Külliyesi ile birlikte bina edilen türbe Vakıflar Genel Müdürlüğü Gaziantep Hayrat Satış Kütük Defteri'ne göre 1939 yılında tasfiye edilmiştir (Çam, 2006: 677).

Yuf Baba Türbesi

Yeri: Şimdiki Öğretmenevi'nin sol tarafı, park yerinde imiş.

1340/1924 yılında yaptırılmıştır. Kimin inşa ettirdiği bilinmemektedir. Yuf Baba Türbesi, şimdiki Öğretmenevi binasının önündeymiş. Öğretmen okulunun parktan taraftaki giriş kapısı yanındaymış. Bu türbe ile Çınarlı Camii arasında da bir Ermeni okulu varmış. Bu okul Antep Savunması'nda Çınarlı Camii'ne isabet etsin diye atılan bir Fransız top güllesi ile yıkılmıştır. Birçok Ermeni ve Fransız askeri ölmüştür (Göğüş, 1962: 7, 12). Kitabeden anlaşıldığına göre, Antep Savunması'ndan sonra türbe tamir edilirken askerî zabitanın yardımları olmuş ve türbe eskisinden daha güzel yapılmıştır. Ne zaman yıkıldığı bilinmese de muhtemelen yol yapım çalışmaları esnasında türbe ortadan kaldırılmıştır. Türbe günümüzde mevcut değil.

Türk-İslam medeniyetinin esas unsurlarından birisi de hoşgörüdür. Bu hoşgörü sayesinde sadece Müslümanlar değil gayrimüslimler de inançlarını serbest bir şekilde yaşayabilmişlerdir.

Gönül coğrafyamızı oluşturan Balkanlar, Kafkasya, Orta Asya, Afrika ve nihayetinde Anadolu topraklarında Türk-İslam medeniyetinin hoşgörüsü hala toplumların hafızasındadır. Soyut bir kavram olan inanç, bu hoşgörü sayesinde somutlaşmış ve ibadethanelerde kendisini göstermiştir. İnsanlar arasında tahammülün azaldığı bugünlerde bu anlayışın yeniden gündeme alınmasına büyük ihtiyaç vardır. Bu hoşgörü ikliminin en çok hissedildiği yerlerden birisi de Gaziantep'tir. Gaziantep'te tüm Osmanlı coğrafyasında olduğu gibi Müslümanlar ve Hıristiyan, Yahudi barış ve huzur içinde yaşamışlardır.

Gaziantep'in manevi büyüklerinin hatırası Gazianteplıler tarafından asırlar boyunca yaşatılmıştır. Menkıbeler kulaktan kulağa yayılırken şehrin manevi ikliminı şekillendiren evliyaullah ve ehlullahın hatırasına inşa edilen türbe ve makamlar halkın teveccüh gösterdiği yerler olmuştur. Gaziantep halk kültüründe makam ve türbeleri ziyaret etmenin önemli bir yeri vardır. Cuma günü başta olmak üzere dinî günlerde bu ziyaretgâhlar halkın yoğun olarak ilgi gösterdiği yerler olarak dikkat çekmiştir. Buralarda adaklar adanır, kurbanlar kesilir ve ihtiyaç sahiplerine sadakalar dağıtılır. Fatiha ve Yasinler okunur, dualar edilir.

GAZİKÜLTÜR
www.gazikulturas.com